

Un futur per l'aigua pública

*L'experiència mundial de
la remunicipalització*

A CURA DE

*Satoko Kishimoto,
Emanuele Lobina i
Olivier Petitjean*

Un futur per l'aigua pública

L'experiència mundial de la remunicipalització

A cura de Satoko Kishimoto, Emanuele Lobina i Olivier Petitjean

Edició: Madeleine Bélanger Dumontier

Traducció de l'anglès: Xavier Espinet i Mayench

Disseny: Ricardo Santos

Disseny de portada: Evan Clayburg

Fotos de la coberta: KRuHA People's Coalition for The Right To Water

PSIRU

**OBSERVATOIRE
DES MULTINATIONALES**
SOCIAL, ÉCOLOGIQUE, POLITIQUE

EPSU
FSESP
EGOD

Aigua és vida

SETEMBRE 2015

Per l'obra original:

Títol: Our public water future. The global experience with remunicipalisation.
Publicat per: Transnational Institute (TNI), Public Services International Research Unit (PSIRU), Multinationals Observatory, Municipal Services Project (MSP) i la Federació Sindical Europea dels Serveis Públics (FSESP - EPSU).

Amsterdam, Londres, París, Ciutat del Cap i Brussel·les. Abril del 2015

ISBN 978-90-70563-52-3

Copyright: Aquesta obra i cadascun dels seus diversos capítols són publicats sota llicència Creative Commons Reconeixement - NoComercial - SenseObraDerivada 3.0. Aquesta obra pot ser reproduïda, distribuïda i comunicada públicament, totalment o per capítols separats, a condició de reconèixer-ne l'autoria i les organitzacions que l'han publicada i, per la seva publicació web, a condició també de citar-ne les fonts originals. No es pot utilitzar l'obra original per a finalitats comercials. No es permet la generació d'obres derivades.

Agraïments

Aquest llibre no hauria mai pogut prendre cos sense les generoses contribucions dels seus autors, que no estalviaren temps per poder compartir les seves experiències. Hem d'agraïr també les participacions, els suports per a la recerca i els consells valuosíssims per a bastir la llista global de remunercialitzacions a: Régis Taisne de France Eau Publique i els seus companys de la Fédération Nationale des Collectivités Concédantes et Régies (Federació Nacional de Municipis Contractants i Empreses públiques); Mary Grant, Food & Water Watch; Jeff Powell i Yuliya Yurchenko, PSIRU, Universitat de Greenwich; Christa Hecht, Aliança d'Associacions d'Aigua Pública (AöW); Moisès Subirana, Enginyeria Sense Fronteres Catalunya (ESF); Ann-Christin Sjölander; Akgun Ilhan, Right to Water Campaign Istanbul; Qun Cui, Acadèmia Xinesa de Ciències Socials; Simona Savini, Fòrum Italià de Moviments per l'Aigua; Cesare Schieppati, Forum Provinciale per l'Acqua, Regió de l'Emília; Gaurav Dwivedi, Manthan Adhyayan Kendra Índia; Milo Fiasconaro, Aqua Publica Europea.

Taula

<i>Introducció: Crida per unes polítiques de l'aigua progressistes.</i> Emanuele Lobina	8
<i>Llista mundial de les remunicipalitzacions</i> (al març del 2015)	20
<i>Capítol 1</i> Una esletxa que s'obre pas al monolític paisatge català Eloi Badia i Moisès Subirana	34
<i>Capítol 2</i> Aigua sota control públic als Estats Units. Mary Grant	44
<i>Capítol 3</i> Fins quan la lluita? Els habitants de Jakarta reclamen un servei públic d'aigua. Irfan Zamzami et Nila Ardhanie	54
<i>Capítol 4</i> Els Ajuntaments alemanys recuperen el control de l'aigua. Christa Hecht	66
<i>Capítol 5</i> Girar el full de la privatització de l'aigua a França. Christophe Lime	74
<i>Capítol 6</i> Balanç de la remunicipalització a París. Conversa amb Anne Le Strat. Olivier Petitjean	84
<i>Capítol 7</i> Organitzacions obreres i remunicipalització. Forjant noves aliances. Christine Jakob i Pablo Sánchez	94
<i>Capítol 8</i> Remunicipalització, i després? Nous instruments per a mesurar el vostre èxit. David A. McDonald	104
<i>Capítol 9</i> Acords de comerç i protecció d'inversions. Una amenaça per a les remunicipalitzacions. Satoko Kishimoto	114
<i>Conclusió: De la remunicipalització a l'aigua pública.</i> Satoko Kishimoto, Olivier Petitjean i Emanuele Lobina	132

Introducció

Crida per unes polítiques progressistes de l'aigua

Per Emanuele Lobina

Cada vegada més ciutats, regions i països decideixen girar el full de la privatització de l'aigua per a remunicipalitzar els serveis, recuperant el control públic de l'aigua i del sanejament. Molt sovint, la remunicipalització neix com a resposta a les falses promeses dels operadors privats i a la seva incapacitat a servir les necessitats de la gent abans que els beneficis. El present llibre analitza la creixent remunicipalització del subministrament d'aigua i del sanejament, entenent-la com una tendència global emergent, i n'ofereix el resum més complet que s'ha fet mai dels diversos casos arreu del món. Difícil de preveure fa només 15 anys, la remunicipalització és, avui, un fet incontestable. Desmentint tribuns neoliberals i institucions financeres internacionals, el fenomen de la remunicipalització n'arruïna les previsions tant com la pretesa superioritat operativa del sector privat. Els estudis actuals assenyalen, cada vegada més, la remunicipalització com una promesa creïble d'un futur millor per als serveis públics i les seves comunitats d'usuaris. Clar i net, la remunicipalització de l'aigua és una història que mereix ser explicada.

Aquest llibre voldria extreure'n algunes lliçons. Voldria també animar els debats al voltant d'aquesta qüestió, encara no prou estudiada, malgrat ser d'una gran importància, tant per als ciutadans com per als polítics i els investigadors. A partir de dades empíriques, el llibre documenta l'ascens de la remunicipalització a països del primer, segon i tercer món aquests darrers 15 anys. Basant-se en les contribucions d'activistes, d'investigadors i de professionals, que la coneixen i l'han viscuda de ben a la vora, aquest llibre afirma que la remunicipalització és una opció política socialment i econòmicament viable per als governs municipals i els ciutadans que representen. En aquest sentit,

aquest llibre s'ha d'entendre com una eina al servei del debat social i de les aliances entre els diferents actors - polítics i administradors de l'aigua pública, treballadors i sindicats, associacions civils i moviments socials, experts i investigadors - a fi de promoure aquesta nova forma de proveïment de servei públic.

Definició

La remunicipalització és la reconversió en servei de gestió pública dels serveis de subministrament d'aigua i de sanejament anteriorment privatitzats. Més precisament, la remunicipalització és un procés de transició dels serveis d'aigua; de qualsevol forma de privatització - incloent-hi la propietat privada dels actius, l'externalització de serveis, i els partenariat públic-privats (PPP)¹ - a la plena propietat i gestió públiques, sota control democràtic. Les concessions, els arrendaments, els PPP i la privatització de l'aigua són, de fet, la mateixa cosa: diferents graus i modalitats de la transferència del control de la gestió al sector privat.² La privatització de l'aigua i els PPP tenen, tots dos, defectes constitutius³ igualment problemàtics. Aquesta fet explica perquè la remunicipalització s'esdevé, normalment, per l'acció de governs municipals que decideixen rescindir un contracte privat insatisfactori, o bé no renovar-lo arribat a terme. Tanmateix, el procés de remunicipalització no roman, necessàriament, confinat a un context municipal. En alguns casos, els governs regionals o estatals actuen, directament, com a operadors d'aigua, i el procés de remunicipalització acaba així desplegant-se en un context més ampli.

La remunicipalització de l'aigua és molt més que un simple canvi de propietat de la provisió del servei. Representa també una nova possibilitat per a la realització d'idees col·lectives de desenvolupament, com el dret humà a l'aigua o la seva gestió sostenible. Altrament dit, la remunicipalització ofereix oportunitats per a bastir uns sistemes públics de l'aigua socialment interessants i ecològicament sostenibles, al servei de les generacions presents i de les que vindran. Diverses contribucions d'aquest llibre fan palès el fet que l'aspiració popular a uns serveis d'aigua públics i responsables forma part, sovint, d'una lluita social molt més ampla per unes polítiques més progressistes. Si no prenem en consideració aquest combat per la justícia social, difícilment entendrem

la dimensió mundial de la remunicipalització de l'aigua. Un simple canvi de titularitat no és pas l'objectiu final dels moviments pro remunicipalització.

Causes

La remunicipalització és, sovint, una reacció col·lectiva contra la insostenibilitat de la gestió privada de l'aigua i dels PPP. L'experiència directa del problema habituals de la gestió privada de l'aigua - de la manca d'inversions en infraestructures, a les fortes pujades de preus, passant pels perills ecològics - ha acabat persuadint la gent i els polítics que el sector públic és més adequat per a proveir serveis de qualitat als ciutadans, i per a promoure tant el dret humà a l'aigua com una gestió sostenible de l'aigua. Els factors que condueixen a la remunicipalització són molt semblants arreu del món, com es pot apreciar gràcies als casos exposats per aquest llibre i pel seu predecessor *Here to stay: Water remunicipalisation as a global trend*⁴ (versió castellana disponible. *Llegó para quedarse: La remunicipalización del agua como tendencia global*). Les falses promeses de la privatització de l'aigua a països desenvolupats o en desenvolupament són: resultats mediocres, infrainversió, factures inabordables, dificultats de supervisió, manca de transparència financera, retallades de personal i servei de mala qualitat.⁵ Per tant, les limitacions del sector privat a l'hora de promoure el desenvolupament de les comunitats és una de les causes de la remunicipalització com a tendència global. Aquestes limitacions es deuen al fet que el sector privat resta subjecte a l'imperatiu de maximitzar els beneficis, sacrificant-hi tot de valuosíssims recursos que podrien ser invertits, altrament, en el desenvolupament col·lectiu.⁶

Malgrat més de tres dècades de promoció incessant de la privatització i dels PPP per les institucions financeres internacionals i les seves organitzacions afins,⁷ ja no es pot negar que «*la remunicipalització és una opció política que ha vingut per a quedar-se*».⁸ De Buenos Aires a Jakarta, de La Paz a Dar es Salaam, molts dels grans aparadors de l'aigua privada s'han acabat trencant. A més, ciutadans d'arreu, de països desenvolupats o en desenvolupament, estan forçant cada vegada més la substitució d'operadors privats, moguts pel lucre, per operadors públics al servei dels interessos populars. Mentre el Banc

Mundial i d'altres organitzacions continuen la fervent promoció dels PPPs, la confirmació del caràcter global de la remunicipalització està trasbalsant els seu plans i erosionant el projecte neoliberal de la privatització de l'aigua. I això que el fenomen de la remunicipalització no els hauria pas de suposar cap sorpresa. Històricament, el sector privat ja va mostrar prou la seva inadequació per al desenvolupament dels sistemes d'aigua pública, a les acaballes del segle XIX i principis del XX.⁹

Fa cent anys, les limitacions del sector privat dugueren governs municipals dels Estats Units i d'Europa a decantar-se pel sector públic, a fi de poder respondre a les exigències del desenvolupament. Aquestes mateixes limitacions són les que impulsen i a les que respon, avui, el fenomen creixent de la remunicipalització.¹⁰ La primera onada de municipalitzacions fou la que fundà l'actual hegemonia dels operadors públics al sector de l'aigua.¹¹ Aquesta històrica eclòsió de la propietat pública, de les finances públiques i dels drets civils col·lectius féu possible l'extensió universal de la cobertura del servei a Europa i a Amèrica del Nord. La predominança del sector públic es veu ara reforçada per les dimensions planetàries i la ràpida difusió de la remunicipalització de l'aigua, com s'explica en aquest llibre. Aquests precedents històrics ens deixen albirar el desenvolupament potencial de la remunicipalització de l'aigua al segle XXI. Però, si bé la gestió pública pot ser un factor decisiu pel desenvolupament social, no és pas una garantia d'èxit.¹² De fet, sota la influència dels corrents neoliberals, molts operadors públics de l'aigua han sofert una certa mercantilització, tot comportant-se gairebé com empreses privades.¹³ Aquesta realitat ens ha de fer entendre que l'acció política popular no ha d'aconterar-se pas amb una remunicipalització entesa com un simple canvi de titularitat, sinó que ha de proposar pràctiques que, mitjançant la gestió pública, millorin el desenvolupament i la justícia socials.

Cartografia (un esbós)

Aquesta introducció precedeix un llistat de dades empíriques sobre els casos coneguts de remunicipalització dels darrers 15 anys, del març del 2000 al març del 2015. Les dades presentades aquí són el resultat de l'ampliació i depuració

de les dades exposades per l'obra predecessora del present llibre,¹⁴ i constitueixen la catalogació més completa que s'ha fet mai de les remunicipalitzacions. Aplegar totes aquestes dades ha necessitat l'acció conjunta dels autors d'aquest llibre, de molts activistes de l'aigua, de professionals i d'investigadors universitaris, els quals han sabut tots compartir generosament el seu temps i els seus coneixements.

Cal tenir en compte que aquesta llista de casos **fou establerta de cara a la publicació de la versió anglesa del present llibre**, al març de 2015. No ha estat encara actualitzada, malgrat haver-se donat d'altres casos importants de remunicipalització aquests darrers mesos (Mysore, Índia), i malgrat haver-nos assabentat fa poc de l'existència de nous casos que ignoràvem quan vam fer aquest llistat (per exemple, a Catalunya, Santa Maria de Palau Tordera o Vilalba Sasserra).

Els casos de remunicipalització estan ordenats en dues llistes diferents, una pels països de renda alta, i l'altra pels de renda mitjana o baixa.¹⁵ Cada cas mostra el nombre de persones concernides per la remunicipalització, a fi de donar una idea de la magnitud de la tendència, tot permetent la distinció entre nuclis urbans de dimensions variables. En aquest sentit, els casos llistats inclouen tant les grans aglomeracions urbanes com els pobles petits. Aquesta diversitat mostra que la remunicipalització no només s'esdevé a les zones urbanes. De fet, molts pobles i viles, constatant la insostenibilitat de la privatització, i malgrat les seves dimensions i recursos limitats, han sabut lluitar contra grans multinacionals i han acabat remunicipalitzant els seus serveis d'aigua.

Les dades mostren que la tendència mundial de la remunicipalització és ben sòlida, particularment als països desenvolupats. Els casos hi han augmentat considerablement: de dos casos a dos països al 2000, quan el total de persones afectades per la remunicipalització era de menys d'un milió, s'ha passat a 234 casos a 37 països diferents al març de 2015. Durant aquest mateix període, el total de persones vivint amb serveis d'aigua remunicipalitzats ha crescut fins a superar els 100 milions. Certament, les remunicipalitzacions són molt més nombroses als països de renda alta, on se'n realitzaren 183 aquests darrers quinze anys, que als països de renda mitjana o baixa, amb 51 casos. Dos països,

França i els Estats Units, amb 94 i 58 casos respectivament, concentren la gran majoria de remunicipalitzacions dels països desenvolupats. Així mateix, s'observa als països del primer món una clara acceleració: 103 remunicipalitzacions s'efectuaren durant aquests darrers cinc anys, del 2010 al 2015, mentre que, del 2005 al 2009, se'n van produir 55. Els casos de remunicipalització gairebé han doblat després del 2009. Això és degut a l'exemple de París, que provoca una acceleració a França encara més gran que a la resta de països, arribant a triplicar el nombre de remunicipalitzacions durant el mateix període: 62 remunicipalitzacions en cinc anys, del 2010, any de la remunicipalització a París, a principis del 2015, mentre que, del 2000 al 2009, les remunicipalitzacions franceses només foren 19.

Als països de renda mitjana-alta, mitjana-baixa o baixa, l'acceleració i l'extensió de la remunicipalització hi són menys pronunciades. Tanmateix, la llista de casos importants és prou espectacular: Accra (Ghana), Almaty (Kazakhstan), Antalya (Turquia), Bamako (Mali), Bogotà (Colòmbia), Budapest (Hongria), Buenos Aires (Argentina), Conakry (Guinea), Dar es Salaam (Tanzània), Jakarta (Indonèsia), Johannesburg (Sud-àfrica), Kampala (Uganda), Kuala Lumpur (Malàisia), La Paz (Bolívia), Maputo (Moçambic) i Rabat (Marroc). A aquests països, la remunicipalització afecta molta més gent, uns 76 milions, que als països de renda alta, uns 25 milions. L'auge de la remunicipalització de l'aigua és global.

La primera i més important lliçó que hem d'aprendre d'aquesta anàlisi és que, aquests darrers 15 anys, la remunicipalització s'ha definit com una tendència no només mundial sinó també durable. Malgrat la manca de suport de la part de les institucions financeres internacionals, dels estats i d'altres poderoses instàncies,¹⁶ la remunicipalització s'ha estès per tots els països, tant els desenvolupats com els que estan en transició o en desenvolupament, com una demanda popular i gràcies a la resposta de governs municipals responsables. Inexistent fa només cosa de 15 anys, aquesta tendència s'ha accelerat notablement i es continua reforçant. És ara del tot impossible que els observadors internacionals puguin ignorar aquesta nova forma de proveïment de l'aigua, ben al contrari; tant els actors socials com els activistes d'arreu del món poden ara inspirar-se de les experiències dels centenars de remunicipalitzacions per a

millorar la seva praxi política. Avui, hauria estat del tot imprudent de la part del Banc Mundial, i d'altres promotors de la privatització de l'aigua, continuar menystenint aquesta crida per l'aigua com a bé públic, continuar subestimant aquesta resistència a la privatització que nodreix el moviment mundial de remunicipalització.

Tast de llibre

Aquesta presentació i els llistats de casos de remunicipalització són la introducció a la veritable aportació d'aquesta obra: les diverses contribucions dels seus autors. Els capítols que hi trobareu tracten de l'experiència de la remunicipalització a països clau com França, EUA i Alemanya, i a ciutats importants com París i Jakarta. També s'hi aborda qüestions transversals com l'amenaça que les clàusules de protecció dels inversors representen per a la remunicipalització, com la posició del moviment sindical respecte a l'aigua pública en tant que projecte social, o com els criteris possibles d'avaluació de resultats a fi de determinar l'èxit d'una remunicipalització. Tots aquests capítols drecen els principals ensenyaments sobre la natura, el procés i els resultats de la remunicipalització de l'aigua, tot combinant anàlisis detallades per país i per temàtica, amb una solvent comprensió del fenomen a partir d'observacions directes. Un resum d'aquestes lliçons el trobareu al final de l'obra.

Al **primer capítol**, Eloi Badia i Moisès Subirana, tots dos des de la plataforma civil *Aigua és vida*, i des d'*Enginyeria Sense Fronteres Catalunya*, descriuen les particularitats de la gestió de l'aigua a Catalunya, on el 80% rau encara en mans del sector privat. Aquesta situació, però, s'ha estat modificant aquests darrers anys gràcies a una progressiva presa de consciència sobre la necessitat tant d'una aigua de qualitat com de la seva gestió democràtica i social. Actualment, pot ben dir-se que Catalunya s'ha integrat plenament en la tendència mundial vers la remunicipalització. Amb l'expiració, aquests propers anys, de moltes concessions arreu del país, Catalunya podria esdevenir un escenari principal de la batalla per l'aigua pública i per models de gestió alternatius.

Al **capítol 2**, Mary Grant del *Food & Water Watch* exposa l'abast de la remunicipalització als EUA, la seva relativa importància en comparació a la

privatització, tot identificant els factors determinants de la voluntat dels ajuntaments de remunicipalitzar. La importància de la seva contribució rau, d'una banda, en la percepció habitual dels EUA com a punt de referència de les polítiques públiques, i d'altra banda, en el contrast flagrant entre les polítiques progressistes dels municipis remunicipalitzadors, i les polítiques neoliberals promogudes i sovint imposades per les agències multilaterals amb seu a Washington.

Al **capítol 3**, Irfan Zamzami i Nila Ardhianie, de l'*Amrta Institute for Water Literacy*, ens narren el naufragi de la nau capitana de l'aigua privada a Jakarta, provocant la terminació legal del contracte abans d'hora. Ens expliquen també la campanya popular contra la privatització de l'aigua, i el paper que hi va tenir una demanda civil ciutadana fonamentada en el dret humà a l'aigua. Per dur a bon port la remunicipalització de Jakarta, els dos autors estimen urgent la creació d'un partenariat públic-públic, basat en la solidaritat, a fi d'implementar el nou operador públic de l'aigua. Aquesta contribució és un bon recordatori de la incapacitat del sector privat d'assegurar el servei d'acord amb les seves pròpies promeses d'eficiència. Zamzani i Ardhianie confirmen també el potencial dels drets civils col·lectius com a instrument de progrés social.

Al **capítol 4**, Christa Hecht, directora general de l'Aliança d'Associacions per l'Aigua Pública (*AöW*), ens presenta el context institucional del sector alemany de l'aigua, i dedueix les lliçons essencials de l'experiència de les principals remunicipalitzacions del país. Aquestes lliçons són prou importants, en la mesura que els serveis públics de l'aigua alemanys són considerats com un model d'eficàcia i de bons resultats, i en la mesura també que els ciutadans alemanys estan redescobrint les virtuts del sector públic, arran dels experiments desastrosos amb l'aigua privada.

Al **capítol 5**, Christophe Lime, president de l'associació francesa d'operadors de l'aigua pública *France Eau Publique*, descriu el panorama institucional del sector francès de l'aigua, identifica els motius i els obstacles de la remunicipalització de l'aigua, i considera les possibilitats de desenvolupament d'un servei d'aigua públic i de qualitat a França. La seva contribució és particularment interessant, ja que França contribueix ara a l'onada mundial

de remunicipalitzacions, després d'haver privatitzat els serveis d'aigua molt més que cap altre país del món. Tant el model francès de la privatització, com el seu contramodel remunicipalitzador, ens ofereixen tots dos ensenyaments molt útils.

Al **capítol 6**, Anne Le Strat, expresidenta de l'operador públic de l'aigua *Eau de Paris* i arquitecta de la remunicipalització de l'aigua a la capital francesa, en fa un balanç després de cinc anys d'activitat del servei públic i reflexiona sobre les dificultats de la transició parisenca de la gestió privada a la pública. Així mateix, examina el grau de participació ciutadana al servei públic i n'assenyala la major transparència i responsabilitat democràtiques gràcies a la remunicipalització. Le Strat analitza també el paper d'*Eau de Paris* com a font d'inspiració i d'emulació arreu de l'estat, contribuint a la implementació de la remunicipalització francesa i al prestigi del sector públic. De fet, la remunicipalització de París fou tot un símbol, i moltes ciutats franceses i d'arreu van considerar París, i encara ho fan, un exemple a seguir. A més, *Eau de Paris* s'ha mostrat molt activa a l'hora d'establir aliances franceses i europees d'operadors públics de l'aigua, amb l'objectiu de promoure una visió progressista dels serveis públics de l'aigua.

Al **capítol 7**, Christine Jakob i Pablo Sánchez Centellas, de la Federació Sindical Europea dels Serveis Públics (FSESP - EPSU), entenen la remunicipalització com a una oportunitat de repensar no només l'aigua pública sinó també la prestació de tots els serveis públics, per a millorar-ne les condicions de treball i la qualitat del servei. Aquest capítol constitueix, de fet, una valuosa referència per als moviments socials i sindicals, a fi de comprendre quines són les prioritats reals i les aliances necessàries per al canvi social.

Al **capítol 8**, David McDonald, codirector de la xarxa d'investigació *The Municipal Services Project*, critica els sistemes actuals de *benchmarking* ja que forcen els serveis públics a adoptar un comportament comercial. L'autor proposa mètodes alternatius d'avaluació de resultats, atenent els interessos del desenvolupament social i de la sostenibilitat ecològica. Les seves reflexions són molt pertinents, en la mesura que el sector públic necessita, avui, (re) construir-se una cultura i una ètica de servei públic.

Al **capítol 9**, Satoko Kishimoto del *Transnational Institute* (TNI) explica com els mecanismes d'arbitratge inversor - estat (ISDS) protegeixen els interessos privats, en detriment dels poders públics, amenaçant així la viabilitat mateixa de la remunicipalització. Kishimoto, doncs, considera primordial la defensa de la remunicipalització en tant que possibilitat d'exercici de la democràcia local, en tant que determinació popular del futur de la societat.

Al **capítol 10**, amb Satoko Kishimoto i Olivier Petitjean, del web *Multinationals Observatory*, proposem una conclusió a l'obra, on oferim un petit manual pràctic a l'atenció de polítics i ciutadans, i fem un resum de les diverses contribucions que han fet aquest llibre. Això ens ha permès d'identificar els principals resultats de moltes experiències de remunicipalització: estalvis de costos, augment d'inversions, polítiques socials i ambientals innovadores, i responsabilització democràtica. També examinem com els partenariats públic-co-públics, la participació dels treballadors i la mobilització social contribueixen a la remunicipalització i a uns serveis de l'aigua públics i de qualitat, ben al contrari de les polítiques imposades per a prioritzar els interessos comercials abans que els de la societat.

La remunicipalització és una tendència durable, promet un futur per a l'aigua pública al servei d'un desenvolupament més just. Ara, necessitem polítiques progressistes per a defensar-la, per a ajudar la remunicipalització a contribuir encara més al progrés social.

Emanuele Lobina és professor adjunt a la Public Services International Research Unit (PSIRU) de la Universitat de Greenwich, a Londres. Ingressà al PSIRU al 1998 i ha estudiat i descrit amplament les reformes internacionals dels serveis d'aigua. Assessora regularment organitzacions internacionals, estats i regions, associacions professionals, sindicats i associacions civils.

Notes

- 1 Si bé l'objecte d'aquest llibre és la remunicipalització entesa com a reacció a la privatització del subministrament de l'aigua i del sanejament, les polítiques privatitzadores de l'aigua s'estan també estenenent a la gestió dels recursos hídrics, i això és tant o més preocupant. Sobre els problemes generats pels contractes de PPP per la captació i conservació de l'aigua, vegeu Hall, D. and Lobina, E. *Pipe Dreams. The failure of the private sector to invest in water services in developing countries*. Public Services International and World Development Movement, Londres, 2006. <http://www.psiru.org/sites/default/files/2006-03-W-investment.pdf>.

Pel que fa a la problemàtica del gran consum d'aigua per la producció industrial de les multinacionals, vegeu Hall, D. i Lobina, E. *Conflicts, companies, human rights and water – A critical review of local corporate practices and global corporate initiatives*. PSIRU Reports, Març del 2012. <http://www.psiru.org/sites/default/files/2012-03-W-Resources-noannexe.docx>.
- 2 Per a una explicació més detallada de perquè els PPPs són un eufemisme de privatització de l'aigua, vegeu Lobina, E. and Hall, D. *Water Privatisation and Remunicipalisation: International Lessons for Jakarta*. Informe del PSIRU pel Central Jakarta District Court Case No. 527/Pdt.G/2012/PN.Jkt.Pst, Novembre de 2013. www.psiru.org/sites/default/files/2014-W-03-JAKARTA-NOVEMBER2013FINAL.docx.

Vegeu també Lobina, E. and Corporate Accountability International. *Troubled Waters: Misleading industry PR and the case for public water*. Informe de Corporate Accountability International, Novembre del 2014. <http://psiru/reports/troubled-waters-misleading-industry-pr-and-case-public-water>.
- 3 Sobre els PPPs i la privatització de l'aigua als països en desenvolupament, vegeu Lobina and Hall 2013, op. cit. Sobre els PPPs i la privatització de l'aigua als països desenvolupats, vegeu Lobina i Corporate Accountability International 2014, op. cit.
- 4 Lobina, E., Kishimoto, S. i Petitjean, O. *Here to stay: Water remunicipalisation as a global trend*. Informe del PSIRU, Transnational Institute, i el Multinationals Observatory, Novembre del 2014. <http://psiru/sites/default/files/2014-11-W-HeretoStay.pdf>.
- 5 Ibid.
- 6 Lobina, E. *Remediable institutional alignment and water service reform: Beyond rational choice*. *International Journal of Water Governance*, 1(1/2): 109-132. 2013.
- 7 Lobina, E. i Hall, D. *Thinking inside the box: The World Bank position on the private and public sector*. PSIRU Reports, març del 2009. <http://www.psiru.org/sites/default/files/2009-03-W-wbank.doc>.
- 8 Lobina, E., Kishimoto, S. i Petitjean, O. 2014. Op. cit.
- 9 Hall, D. i Lobina, E. *Water Privatization*. In Arestis, P. i Sawyer, M. (eds.), *Critical Essays on the Privatization Experience*. International Papers in Political Economy Series, p. 75-120. Basingstoke i New York: Palgrave Macmillan. 2009. <http://psiru/sites/default/files/2008-04-W-over.doc>.

- 10 Hall, D., Lobina, E. i Terhorst, P. Re-municipalisation in the early 21st century: Water in France and energy in Germany. *International Review of Applied Economics*, 2013. 27(2): 193-214.
- 11 Lobina, E. i Hall, D. The comparative advantage of the public sector in the development of urban water supply. *Progress in Development Studies*, 2008. 8(1): 85-101.
- 12 Lobina 2013, op. cit.
- 13 Castro, J. E. Systemic Conditions and Public Policy in the Water and Sanitation Sector. In Castro, J. E. i Heller, L. (eds.), *Water and Sanitation Services – Public Policy and Management*, p. 19-37. Earthscan. London i Sterling, VA, 2009. McDonald, D.. Public ambiguity and the multiple meanings of corporatization.- In McDonald, D. A. (ed), *Rethinking Corporatization and Public Services in the Global South*, p. 1-30. Zed Books, Londres, 2014.
- 14 Lobina, Kishimoto i Petitjean 2014, op.cit.
- 15 Per a classificar els països segons la renda, alta, mitjana o baixa, hem seguit les classificacions del Banc Mundial i les entitats financeres. <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/CLASS.XLS>.
- 16 Hall, D., Lobina, E., Terhorst, P. (2013) Re-municipalisation in the early 21st century: water in France and energy in Germany, in *International Review of Applied Economics*, 27(2), pp. 193-214.

EL FENOMEN MUNDIAL DE LA REMUNICIPALITZACIÓ 2000-2015

Casos al 2000

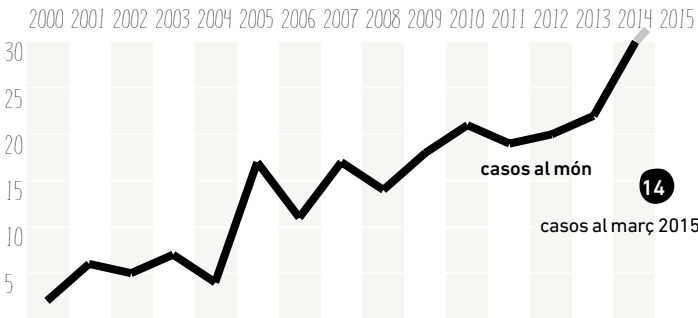
Menys d'un milió de persones preocupades per la remunicipalització al 2000.

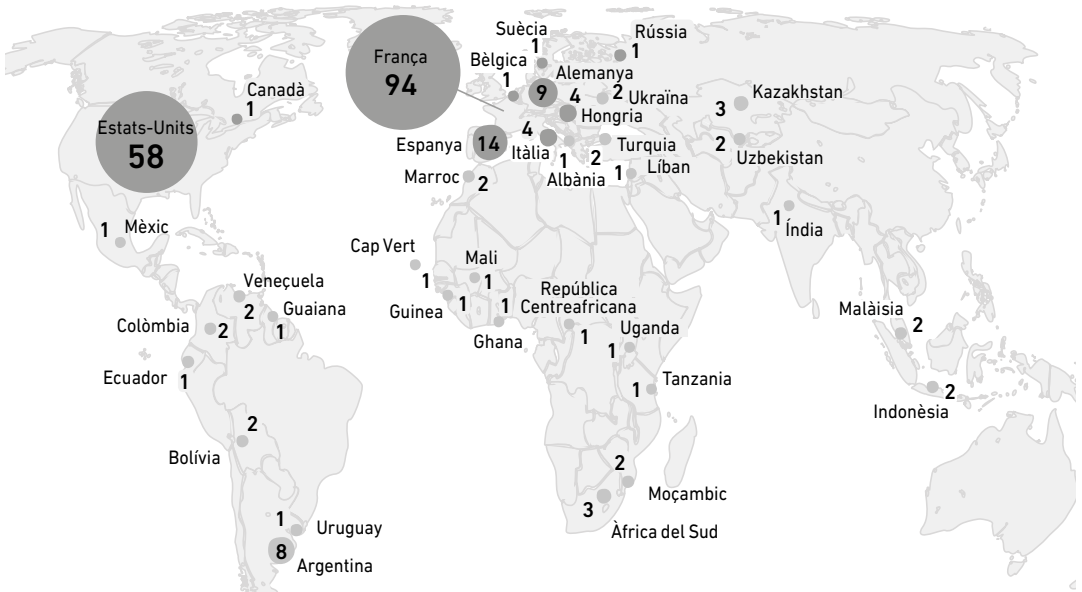
Casos al 2015

El nombre total de persones servides per un operador remunicipalitzat supera ara els 100 milions.

per any

per país

Llista mundial de remunicipalitzacions

Març del 2015

***Nota Bene:** aquesta llista de casos fou establerta de cara a la publicació de la versió anglesa del present llibre, al març de 2015. No ha estat encara actualitzada, malgrat haver-se donat d'altres casos importants de remunicipalització aquests darrers mesos (Mysore, Índia), i malgrat haver-nos assabentat fa poc de l'existència de nous casos que ignoràvem quan vam fer aquest llistat (per exemple, a Catalunya, Santa Maria de Palau Tordera o Vilalba Sasserra).*

Les dues llistes següents recullen els casos de remunicipalització dels serveis de l'aigua i del sanejament entre el març del 2000 i el març del 2015. La primera llista aplega el país de renda alta, la segona els països de renda mitjana o baixa¹. No s'inclou els casos on els governs locals o estatals han acabat “reprivatitzant” els serveis després d'una remunicipalització.

Sempre que podem, identifiquem individualment les ciutats que han remunicipalitzat el servei d'aigua, i indiquem la data oficial del començament de la gestió per part de l'operador públic. En certs casos, només disposem d'informacions de l'aglomeració urbana, on diverses ciutats han estat aprovionades per operadors privats i on s'ha remunicipalitzat per fases successives. En aquest cas, indiquem les dates de la remunicipalització al primer i al darrer municipi.

En d'altres casos, no ens ha estat possible d'identificar la data precisa de l'entrada en vigor de la remunicipalització, per exemple perquè el canvi de propietat encara es trobava en preparació, o bé perquè el municipi havia decidit que la remunicipalització es faria efectiva després del març del 2015. Si la transferència del servei encara estava pendent quan enllestirem aquesta llista, hem indicat tant la data de la decisió oficial de remunicipalitzar com la data prevista per a la seva entrada en vigor. Concretament, l'estatus “D”

significa que: a) el govern en qüestió s'ha decidit oficialment per la remunicipalització; b) la remunicipalització no havia estat encara posada en marxa al març del 2015; i c) no hi ha constància de cap decisió oficial que deixi sense efecte la remunicipalització.

L'acceleració del fenomen de la remunicipalització es fa ben palesa si comparem el nombre de casos per cinquenys: 2000-2004, 2005-2009, i 2010-començaments del 2015. Certament, el període de 2010 a començaments del 2015 conté 63 mesos, mentre que el període 2005-2009 només en té 60. Ens sembla, però, que aquesta lleugera diferència, del 5%, entre ambdós períodes no afecta la nostra conclusió general sobre el fenomen. A fi de garantir la coherència de les nostres comparacions, no hem comptat les decisions de remunicipalitzar sense (encara) efectes, sinó només els casos on un nou operador públic reprèn efectivament el servei, sigui quina sigui la forma d'aquesta represa: rescissió, expiració o no renovació de contracte, renúncia de l'operador privat o cessió de les seves parts (estatus R, E, N i V respectivament).

Així mateix, hem procurat sempre indicar la població afectada per la remunicipalització. Les xifres no coincideixen, necessàriament, amb el total de la població de la ciutat o de les ciutats estudiades, perquè els contractes amb un operador privat poden incloure només una certa part de l'aglomeració. Quan no hem pogut esclarir la part de la població compresa al contracte de privatització, hem indicat el nombre total d'habitants del municipi, o municipis, on es signà un contracte amb un operador privat i on, després, s'acabà remunicipalitzant el servei.

Estatus

P: Remunicipalització acordada i programada.

E: Contracte expirat. Servei remunicipalitzat.

V: Venut per l'operador privat. Servei remunicipalitzat.

R: Contracte rescindit abans de l'expiració. Servei remunicipalitzat.

N: Renúncia de l'operador privat. Servei remunicipalitzat.

Taula 1 Països de renda alta

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatut
1 Bèlgica	Regional (Aquafin)	3 800 000	2006	Severn Trent	RV
2 Canadà	Hamilton	490 000	2005	American Water	E
3 França	SYDEC Landes	87 000	2000 2014	Veolia, Suez, SAUR	E
<i>Extensió de les régies a d'altres municipis, per l'aigua (+87000) i pel sanejament (+50000).</i>					
4 França	Briançon	12 000	2000	SAUR	E
5 França	Grenoble (ville)	160 000	2001	Suez	R
6 França	Grenoble Alpes Métropole	320 000	2001	Suez	R
<i>48 ciutats, sense comptar-bi Grenoble.</i>					
7 França	Neufchâteau	7 000	2001	Veolia	R
8 França	Pays Châtelleraudais (entitat intermunicipal)	55 000	2001	Veolia	E
<i>13 ciutats, incloses Châtellerault i Naintré pel sanejament.</i>					
9 França	Venelles	8 500	2002	SAUR	E
10 França	Communauté de communes des Albères et de la Côte Vermeille	24 000	2002 2010		E
<i>12 ciutats que remunicipalitzaren a l'expiració de contracte.</i>					
11 França	Castres	43 000	2003	Suez	R
12 França	Fraisses	4 000	2003	Veolia	
13 França	Varages	1 100	2004	Suez	E
14 França	Cherbourg (communauté urbaine)	46 000	2005	Veolia	E
<i>5 ciutats.</i>					
15 França	Lanvollon-Plouha	16 500	2005	Veolia/Suez	E
16 França	Embrun	6 500	2006	Veolia	E
17 França	Corte	7 000	2007	OEHC	E
18 França	Cournon d'Auvergne	19 000	2007		
19 França	Le Minervois (communauté de communes)	6 300	2007		E
<i>15 ciutats.</i>					

Pafs	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
20	França Saint-Paul (La Réunion)	100 000	2007	Veolia	R
<i>Sanejament remunicipalitzat al 2015.</i>					
21	França Châtelleraut/ Naintré	38 000	2007	Veolia	E
22	França Tournon-sur-Rhône	11 000	2007	SAUR	E
23	França Angers Loire Métropole	7 000	2008	SAUR	E
<i>Extensió de la régie a d'altres municipis per l'aigua i pel sanejament.</i>					
24	França Hauteville-Lompnes	4 000	2008		
25	França La Fillière (SIE de La Fillière)	14 000	2008	Suez	E
26	França Belley	9 000	2009	Alteau	E
27	França Benfeld et environs	17 500	2009	Suez	E
<i>Sanejament. Ingressa a la junta regional de l'aigua SDEA Alsace-Moselle.</i>					
28	França Digne-les-Bains	18 500	2009	Suez	E
29	França La Grand'Combe (S.I.D.E de l'Agglomération Grand'Combienne)	12 000	2009	Ruas	E
<i>5 ciutats.</i>					
30	França Mouthe	1 000	2009	Suez	E
31	França Agglomération de Rouen (Métropole Rouen Normandie)	145 000	2009 2014	Veolia, Suez	E
<i>Extensió progressiva de la régie a d'altres municipis.</i>					
32	França Syndicat d'Eau du Roumois et du Plateau du Neubourg (SERPN)	65 000	2009	Veolia	E
<i>108 ciutats.</i>					
33	França Saint-André, Falicon et la Trinité	17 000	2009	Veolia/Ruas	E
<i>Actualment, és part de Métropole Nice Cote d'Azur.</i>					
34	França Agglomération de Albi (communauté d'agglomération de l'Albigeois)	84 000	2010	Suez	E
<i>Remunicipalisation de l'assainissement (l'eau potable est toujours restée publique)</i>					
35	França Annonay	17 000	2010	SAUR	E
36	França Bonneville	12 000	2010	Veolia	E
37	França Lucé (intercomunal de Lucé)	15 000	2010	Veolia	E
<i>14 ciutats.</i>					

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus	
38	França	Paris	2 200 000	2010	Veolia/Suez	E
39	França	Saint-Jean-de-Braye	19 000	2010	SAUR	E
40	França	Bordeus	740 000	2011 (2018)	Suez	P
<i>La remunicipalització és encara a debat, i sembla que el nou govern municipal podria reconsiderar la decisió.</i>						
41	França	Brignole	18 000	2011	Veolia	E
42	França	Causse Noir (SIAEP)	25 000	2011	Veolia	E
<i>10 ciutats.</i>						
43	França	Gueugnon	9 000	2011	Suez	E
<i>Sanejament remunicipalitzat al 2015.</i>						
44	França	Lacs de l'Essonne	32 000	2011	Veolia/Suez	E
45	França	Le Gouray	1 100	2011	Veolia	E
46	França	Agglomération de Nantes	NA	2011	Veolia/Suez	E
47	França	Ploubezre	3 000	2011	Veolia	E
48	França	Saint Brieuc Agglomération	52 000	2011 2018	Veolia	P
49	França	Syndicat de la Baie	5 000	2011	Veolia	E
50	França	Tarnos, Ondres, Boucau and St-Martin-de-Seignaux	29 000	2011	Suez	E
51	França	Vierzon	28 000	2011	Veolia	E
52	França	Brest Métropole	213 000	2012	Veolia	E
53	França	Chenal du Four (Syndicat du Chenal du Four)	6 000	2012	Veolia	E
54	França	Gâtine (Syndicat Mixte des Eaux de la Gâtine)	56 000	2012	Suez	E
55	França	Landerneau (SIDEF de Landerneau)	20 000	2012	Veolia	E
56	França	Muret	24 000	2012	Veolia	E
<i>Part del servei encara externalitzat.</i>						
57	França	Saint-Malo	48 000	2012	Veolia	E
58	França	Schweighouse (SIVOM)	12 000	2012	Suez	E
<i>Sanejament. Ingressa a la junta regional de l'aigua SDEA Alsace-Moselle.</i>						
59	França	Sélestat	60 000	2012	Veolia	E
<i>Sanejament.</i>						

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
60	França Argenton-sur-Creuse	5 000	2013	Veolia	E
61	França Basse Vallée de l'Adour (syndicat intercommunal)	31 000	2013	Suez	E
<i>25 ciutats.</i>					
62	França Beaurepaire et Saint-Barthélémy	6 000	2013		
63	França Capbreton	8 000	2013	Suez	E
64	França Évry Centre Essonne	116 000	2013	Suez	E
65	França Gannat	6 000	2013	Veolia	E
<i>Ingressa al SIVOM Sioule et Boule</i>					
66	França Kermorvan-Kersauzon (syndicat des eaux)	19 000	2013	Veolia	
67	França Lamentin, Saint-Joseph and Schoelcher (Martinique)	77 000	2013	Suez/Veolia	E
<i>Sanejament. Ingressa a la régie de la intermunicipalitat CACEM.</i>					
68	França Péronne	9 000	2013		E
69	França Saint-Pierre des Corps	15 000	2013	Veolia	E
<i>Aigua encara parcialment externalitzada a Veolia (instal·lació i comptadors). Sanejament remunicipalitzat al 2012.</i>					
70	França Valence-Moissace-Puymirol (syndicat des eaux)	5 000	2013	SAUR	E
71	França Aubagne	46 000	2014	Veolia	E
<i>Ingressa a SPL Eau des Collines, per l'aigua.</i>					
72	França Barousse Comminges Save	58 000	2014	SEM Pyrénées	R
73	França Beaulieu, Cap d'Ail, Eze et Villefranche-sur-Mer	17 000	2014	Veolia	E
<i>Actualment, part de Métropole Nice – Côte d'Azur</i>					
74	França Blois	48 000	2014 (2016)	Veolia	P
75	França Capesterre-Belle-Eau (Guadeloupe)	20 000	2014	Veolia	E
<i>Efectiva al 2016.</i>					
76	França Castelsarrasin	13 000	2014	SAUR	E
77	França Courgent	400	2014	Suez	R

	País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
78	França	Montpellier Méditerranée Métropole	350 000	2014 (2016)	Veolia	P
		<i>Efectiva al 2016.</i>				
79	França	Pays d'Aubagne et de l'Étoile	105 000	2014	Veolia	E
		<i>12 ciutats, incloses Aubagne i La Penne-sur-Huveaune, ingressen a SPL Eau des Collines pel sanejament.</i>				
80	França	La Penne-sur-Huveaune	6 000	2014	Veolia	E
		<i>Ingressa a SPL Eau des Collines per l'aigua.</i>				
81	França	Mommenheim (SICTEU)	6 000	2014	Suez	E
		<i>Sanejament. Ingressa a la junta regional de l'aigua SDEA Alsace-Moselle.</i>				
82	França	Portes de l'Eure (intermunicipalitat)	20 000	2014	Veolia, SAUR	P
		<i>39 ciutats s'hi afegiran a mesura que expirin els seus contractes.</i>				
83	França	Terre de Bas (îles des Saintes, Guadeloupe)	1 000	2014	Veolia	E
		<i>Remunicipalitzat conjuntament amb Capesterre Belle Eau.</i>				
84	França	Terre de Haut (îles des Saintes, Guadeloupe)	2 000	2014	Veolia	E
		<i>Remunicipalitzat conjuntament amb Capesterre Belle Eau.</i>				
85	França	Bastia (communauté d'agglomération)	58 000	2015	OEHC	E
86	França	Brugheas	1 500	2015	Veolia	E
		<i>Ingressa a SIVOM Sioule et Boule.</i>				
87	França	Fleury les Aubrais	21 000	2015	SAUR	E
		<i>Servei encara parcialment externalitzat.</i>				
88	França	Lamentin / Saint-Joseph (Martinique)	57 000	2015	Suez/Veolia	E
		<i>Sanejament remunicipalitzat al 2013, ingressant també, com el servei d'aigua, a la régie de l'intermunicipalitat CACEM.</i>				
89	França	Nice (ciutat)	348 000	2015	Veolia	E
		<i>Actualment part de Métropole Nice - Côte d'Azur.</i>				
90	França	Pays de Bitche	25 000	2015	Veolia	E
		<i>Ingressa a SDEA Alsace-Moselle.</i>				
91	França	Pays de Nay (SEPA du Pays de Nay)	25 000	2015	SAUR	E
92	França	Quimperlé	12 000	2015	Veolia	E

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
93 França	Rennes (Eau du Bassin rennais)	480000	2015	Veolia	E
<i>56 ciutats. La producció fou remunicipalitzada a tota l'aglomeració (480000), la distribució només a la ciutat de Rennes (230000).</i>					
94 França	SIAEAG (Guadeloupe)	100000	2015	Veolia	E
95 França	Troyes	60000	2015	Veolia	E
96 França	Valence	65000	2015	Veolia	E
97 Alemanya	Krefeld	222058	2005	RWE	R
98 Alemanya	Bergkamen	110000	2008	Gelsenwasser	R
99 Alemanya	Stuttgart	613392	2010-	EnBW	P
100 Alemanya	Solingen	155768	2012	MVVEnergie AG	R
101 Alemanya	Bielefeld	328864	2012	Stadtwerke Bremen/Essent	R
102 Alemanya	Oranienburg	42000	2012	Gelsenwasser	R
103 Alemanya	Berlin	3501870	2013	Veolia/RWE	R
104 Alemanya	Burg (Sachsen-Anhalt)	22000	2014	Veolia	E
105 Alemanya	Rostock	200000	2014-	Remondis	P
106 Itàlia	Imperia	200000	2012-	IREN	P
107 Itàlia	Reggio Emilia	482287	2012	IREN	P
108 Itàlia	Varese	889000	2013	A2A	P
109 Itàlia	Termoli	33000	2015	Acea	P
110 Rússia	Arzamas	120000	2014	Remondis	N
111 Estat espanyol	Medina Sidonia	11794	2003	Aqualia	R
112 Estat espanyol	Huesna (Alanís de la Sierra, Alcolea del Río, Almadén de la Plata, Brenes, Las Cabezas, Cantillana, Carmona, Cañada Rosal, Constantina, El Coronil, El Cuervo, El Madroño, Los Molares, Lebrija, Los Palacios y Vfca., El Pedroso, El Real de la Jara, Tocina, Vva. Del Río y Minas, El Viso del Alcor, San Nicolás del Puerto, Utrera)	126845	2007	ACS Actividades de Construcción y Servicios	R
113 Estat espanyol	Figaró Montmany	1112	2009	CASSA Group	R

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
114	Estat espanyol Arenys de Munt	8 588	2011	SOREA (AGBAR)	R
115	Estat espanyol Arteixo	31 005	2013	Aqualia (FCC)	R
116	Estat espanyol La Línea de la Concepción	62 697	2013	Aqualia (FCC)	R
117	Estat espanyol Manacor	41 049	2013	Agua Manacor S.A.	
118	Estat espanyol Alfes	315	2014	Aigües de Catalunya	N
119	Estat espanyol Ermua	10 109	2014	Suez	R
120	Estat espanyol Estella del Marqués	1 486	2014	Aqualia	R
121	Estat espanyol Guadalcaçin	5 233	2014	Aqualia	R
122	Estat espanyol Montornés del Vallès	16 217	2014	Familiar privada	P
123	Estat espanyol Rascafría	2 000	2014	Canal Gestión SA	R
124	Estat espanyol Torrecera	1 254	2014	Aqualia	R
125	Suècia Norrköping	87 247	2005	EON	V
126	Uruguay Maldonado Department	96 000	2005	Aguas de Bilbao	R
127	USA Atlanta, GA	1 200 000	2003	Suez	R
128	USA Angleton, TX	18 862	2004	Veolia	R
129	USA Plainfield, IN	27 631	2004	United Water	R
130	USA Laredo, TX	236 191	2005	United Water (Suez)	R
131	USA Coxsackie, NY	8 918	2005	Veolia	R
132	USA Jackson, AL	5 228	2005	Veolia	
133	USA Pekin, IL	34 094	2005	United Water	E
134	USA East Aurora, NY	6 236	2005	Veolia	E
135	USA Conroe, TX	61 533	2005	Veolia	R
136	USA Demopolis, AL	7 483	2006	Veolia	E
137	USA Five Star Water Supply District, AL	100	2006	Veolia	R
138	USA Southern Water & Sewer District, KY	23 524	2006	Veolia	R
139	USA North Brunswick, NJ	40 742	2006	United Water	R
140	USA Logan, WV	11 000	2006	Veolia	E
141	USA Petaluma (traitement des eaux usées), CA	58 142	2007	Veolia	E

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
142 USA	Houston (traitement de l'eau), TX	2700000	2007	United Water (Suez)	R
143 USA	Karnes City, TX	3042	2007	Veolia	E
144 USA	Winchester, NH	4341	2008	United Water	R
145 USA	Stockton, CA	300899	2008	OMI-Thames Water	R
146 USA	Fairfield-Suisun (traitement des eaux usées), CA	135296	2008	United Water (Suez)	R
147 USA	Central Elmore Water & Sewer Authority, AL	50000	2008	Veolia	
148 USA	Cave Creek, AZ	9000	2008	American Water	E
149 USA	Horn Lake, MS	15545	2008	Southwest Water	R
150 USA	Odem, TX	2499	2008	Veolia	R
151 USA	Hayden, ID	13294	2009	Veolia	R
152 USA	Durham County, NC	8000	2009	United Water	R
153 USA	Burley (traitement des eaux usées), ID	9578	2009	Veolia	R
154 USA	Surprise, AZ	27116	2009	American Water	E
155 USA	Biddeford, ME	21383	2009	CH2M Hill OMI	E
156 USA	O'Fallon, MO	25002	2009	Alliance Water Resources	E
157 USA	Kline, PA	1591	2009	United Water	N
158 USA	North Adams, MA	13708	2010	United Water	R
159 USA	Overton, TX	2554	2010	Veolia	R
160 USA	Freeport, IL	25638	2010	United Water	E
161 USA	Evansville, IN	117429	2010	American Water	E
162 USA	Gary, IN	180000	2010	United Water	R
<i>El municipi votà l'invalidació del contracte, però bagué de negociar després amb l'empresa un "pacte de transició" per a no pagar 450,000 \$ d'indemnitzacions. Així, United Water podria dir que el contracte no va ser oficialment 'rescindit'.</i>					
163 USA	Liberty, MO	3000	2010	CH2M Hill OMI	R
164 USA	Webb City, MO	10996	2010	CH2M Hill OMI	E
165 USA	Skaneateles, NY	5116	2010	Severn Trent	R

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus	
166	USA	Lampasas, TX	7 868	2010	CH2M Hill OMI	R
167	USA	Leander, TX	25 740	2010	Southwest Water	
168	USA	Whitesburg (eau et assainissement), KY	2 139	2011	Veolia	R
169	USA	Brunswick - Glynn County, GA	79 626	2011	United Water	R
170	USA	Tama, IA	2 877	2011	Veolia	R
171	USA	Schenectady (traitement des eaux usées), NY	66 135	2011	Veolia	R
172	USA	Plymouth (eau et assainissement), NC	3 878	2011	Veolia	E
173	USA	Manchester Township, NJ	35 976	2011	United Water	
174	USA	Summit City, NJ	21 457	2011	United Water	R
175	USA	New Albany (traitement des eaux usées), IN	36 372	2012	American Water	E
176	USA	Gladewater, TX	6 275	2012	Veolia	R
177	USA	Lanett AL	6 468	2012	Veolia	
178	USA	Barstow, CA	22 639	2012	United Water	E
179	USA	Coeburn, VA	2 139	2013	Veolia	R
180	USA	Weslaco, TX	35 670	2013	CH2M Hill	R
181	USA	Cameron, TX	5 770	2013	Severn Trent	R
182	USA	Storm Lake, IA	10 600	2013	Veolia	R
183	USA	Reidsville, NC	14 520	2014	United Water	R
184	USA	Oakland County, MI	59 515	2014	United Water	R

Taula 2 Països de renda mitjana i baixa.

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus	
185	Albània	Elbasan	100 000	2007	Berlinwasser International	R
186	Argentina	Província de Buenos Aires (54 ciutats)	2 500 000	2002	Enron	N
187	Argentina	Buenos Aires	9 000 000	2006	Suez	R

	País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatus
188	Argentina	Província de Buenos Aires (Gran, sisena regió)	1 700 000	2006	Impregilo	R
189	Argentina	Santa Fe i Rosario	2 000 000	2006	Suez	R
190	Argentina	Catamarca	200 000	2008	Proactiva	R
191	Argentina	Salta	1 100 000	2009	Latinaguas	R
192	Argentina	La Rioja	200 000	2010	Latin Aguas	R
193	Argentina	Mendoza	1 100 000	2010	Saur	R
194	Bolívia	Cochabamba	900 000	2000	Bechtel	R
195	Bolívia	La Paz/El Alto	1 600 000	2007	Suez	R
196	Cap Verd	National	200 000	2005	Aguas de Portugal	RV
197	República Centreafricana	Bangui	80 000	2003	SAUR	NV
198	Colòmbia	Bogota (planta de tractament)	1 500 000	2004	Suez	R
199	Colòmbia	Bogota (subministrament)	7 000 000	2013	Acea, Proactiva	E
200	Ecuador	Machala	240 000	2012	Oriolsa	R
201	Ghana	National	5 100 000	2011	Vitens, Rand Water	E
202	Guinea	Conakry et 16 autres centres urbains plus petits	1 824 000	2003	SAUR i Veolia	N
203	Guaiana	National	740 000	2007	Severn Trent	R
204	Hongria	Kaposvar	64 872	2009	Suez	E
205	Hongria	Pecs	150 000	2009	Suez	R
206	Hongria	Borsodviz	190 000	2010	Gelsenwasser	R
207	Hongria	Budapest	1 740 000	2012	Suez, RWE	R
208	Índia	Latur	390 000	2012	SPML (Shubash Projects and Marketing Ltd)	R
209	Indonèsia	Badung Bali	543 332	2013	Mahasara Buana, Intan Dyandra Mulya, Dewata Artha Kharisma	E
210	Indonèsia	Jakarta	9 900 000	2015-	Suez	P
		<i>La carta del Governador de Jakarta al President de l'empresa Pam Jaya, enviada al febrer de 2015, confirma la decisió de comprar Pam Jaya a fi d'adquirir accions de Palyja.</i>				
211	Kazakhstan	Ust-Kamenogorsk	303 720	2007	IR-Group	R
212	Kazakhstan	Almaty	1 600 000	2005	Veolia	R
213	Kazakhstan	Astana (aprovisionament d'aigua lliure)	639 311	2003	Veolia	N
214	Lebanon	Tripoli	400 000	2007	Suez	E

País	Ciutat	Població subministrada	Data	Empresa	Estatut
215	Malàisia Kuala Lumpur (Estat de Selangor)	5 411 324	2014-	Syabas, PNSB, SPLASH, ABASS	P
216	Malàisia Indah Water Consortium (sanejament)	6 100 000	2001	Prime Utilities	V
217	Mali Bamako	1 500 000	2005	SAUR	R
218	Mèxic Ramos Arizpe	48 228	2014	Suez	R
219	Morocco Rabat-Salé	2 200 000	2014	Redal (Veolia)	PV
<i>Resultats pendents.</i>					
220	Morocco Tanger-Tétouan	1 400 000	2014	Amendis (Veolia)	PV
<i>Resultats pendents.</i>					
221	Moçambic Beira, Nampula, Quelimane i Pemba (i Chokwé, Inhambane, Maxixe i Xai-Xai)	242 143	2008	Aguas de Mozambique (SAUR i Aguas de Portugal)	E
222	Moçambic Maputo	1 766 184	2010	Aguas de Portugal	R
223	Àfrica del Sud Amathali (Stutterheim)	200 000	2005	Suez	E
224	Àfrica del Sud Johannesbourg	500 000	2006	Suez	E
225	Àfrica del Sud Nkonkobe (Fort Beaufort)	130 000	2002	Suez	R
226	Tanzània Dar es Salaam	750 000	2005	Biwater	R
227	Turquia Antalya	2 158 000	2002	Suez	R
228	Turquia Izmit	1 600 000	2014	Thames Water	R
229	Uganda Kampala	1 720 000	2004	ONDEO	E
230	Ucraïna Lugansk	424 113	2014	Rosvodokoanal	R
231	Ucraïna Kirovograd	293 444	2008	Water Services, LLC	R
232	Uzbekistan Bukhara	247 000	2007	Veolia, després Amiwater	R
<i>Un segon contracte amb Amiwater fou també rescindit al 2007.</i>					
233	Uzbekistan Samarkand	412 000	2007	Veolia, després Amiwater	R
<i>Un segon contracte amb Amiwater fou també rescindit al 2007.</i>					
234	Veneçuela État de Monagas	552 000	2001	FCC	E
235	Veneçuela État de Lara	1 100 000	2002	Aguas de Valencia	R
Població total en qüestió		105 917 656			

Notes

- 1 La classificació per renda dels països feta pel Banc Mundial la trobareu aquí:
<http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/CLASS.XLS>.

Capítol 1

Una escletxa que s'obre pas al monolític paisatge català

Per Eloi Badia i Moisès Subirana

La situació de la gestió de l'aigua a Catalunya és notablement insòlita. L'omnipresència d'un model de gestió privat i en règim de quasi-monopoli està provocant impactes molt negatius tant a nivell econòmic com social i ambiental. Fruit d'aquestes constatacions, els municipis catalans no són aliens a l'onada de remunicipalització que s'està donant a tot el globus i que també ha arribat a casa nostra, on la tendència a recuperar una gestió pública de l'aigua està arrelant amb força.

El monopoli català de l'aigua

A dia d'avui la privatització del servei d'aigua afecta prop d'un 84% de la població catalana, ja sigui mitjançant una empresa mixta o una societat totalment privada. Aquesta xifra és inversament proporcional a la situació mundial, on la gestió pública de l'aigua és àmpliament majoritària. A més, si desgranem aquest percentatge i mirem què hi ha a dintre trobarem informació interessant sobre el comportament dels diferents models de gestió.

D'entrada sorprèn com les empreses privades es concentren en poblacions mitjanes i grans. Amb les dades a la mà, la gestió pública es troba present a 507 municipis catalans, mentre que uns altres 437 tenen el servei d'aigua privatitzat. És a dir, més del 53% dels municipis de Catalunya gaudeixen d'una gestió pública de l'aigua però només representen un 16% de la població. Es tracta, per tant, de poblacions que generalment compten amb molt pocs habitants, on l'economia d'escala juga en contra dels interessos de mercat i el retorn de les inversions està menys garantit que a les grans ciutats, que per contra compten

amb la gestió dels contractes d'aigua de milers i milers de famílies, assegurant una entrada d'ingressos molt més suculent.

També és notòria la falta de diversitat empresarial. En efecte, el 90% dels municipis amb gestió privada estan abastits per empreses del grup Aigües de Barcelona –també conegut com grup AGBAR-, multinacional que opera a 24 països i al seu torn és filial de la corporació francesa SUEZ. Dins del paraigües d'AGBAR trobem empreses com Societat General d'Aigües de Barcelona –SGAB-, SOREA, CASSA, Aigües de Catalunya, Mina Pública de Terrassa, Aigües de Girona, Aigües de Tarragona i un llarg etcètera. Cal destacar que AGBAR gestiona l'aigua a la ciutat de Barcelona de manera ininterrompuda des de 1867, amb l'últim moviment realitzat el 2012 a través de la creació d'una empresa mixta 85% privada i 15% pública.

Es paga més per un servei més dolent

Una de les primeres conclusions a les que s'arriba quan s'analitzen els diferents models de gestió de l'aigua a casa nostra és que la gestió privada és més cara que la pública. Concretament, segons el Tribunal de Comptes espanyol l'aigua és un 22% més cara per a les poblacions petites i mitjanes si tenen el servei privatitzat, amb l'agreujant que aquesta gestió privada té unes pèrdues a la xarxa un 30% majors i realitza una inversió un 15,5% inferior a la que fa el sector públic. A nivell de grans ciutats el sobrecost de la gestió privada s'eleva fins al 25%.

La diferència de preus entre els diferents models de gestió s'explica per la inclusió en el rebut de costos no associats al servei: una anàlisi acurada de les tarifes que paga la ciutadania de Barcelona i bona part de l'Àrea Metropolitana tragué a la llum que, amb cada factura, estem pagant no només el benefici empresarial sinó també, entre altres, costos de publicitat, les pèrdues a la xarxa -i les multes per baix rendiment associades a aquestes pèrdues-, cànon de coneixement surrealistes, cànon que cobren les administracions a canvi de privatitzar el servei, sous desorbitats dels consells d'administració, despeses financeres no associades a l'activitat i així un reguitzell de components que enfilen innecessària i il·legítimament el preu de l'aigua, fins al punt que més de la meitat del que es paga avui a Barcelona són costos no associats a l'aigua.

De fet, si comparem la tarifa de l'aigua de Barcelona amb la de municipis veïns que tenen una gestió pública veiem com a Barcelona el preu és un 91,7% més car.

Així com a nivell econòmic la gestió privada de l'aigua és un mal negoci -excepte per a uns pocs accionistes que es reparteixen els dividendes-, també en l'àmbit social l'impacte de la gestió privada és molt polèmic.

Una de les realitats que s'ha mostrat amb més cruesa els últims anys és la de famílies a qui se'ls talla el subministrament d'aigua per no poder fer front al rebut. L'any 2010 l'Assemblea General de les Nacions Unides reconegué que l'accés a l'aigua i al sanejament són un Dret Humà fonamental. Subordinar la garantia d'un dret humà a les capacitats econòmiques de les persones és una violació flagrant i suposa l'estigmatització de milers de col·lectius que viuen en situacions de vulnerabilitat.

Es calcula que el 2014 a Catalunya 120.000 persones es van veure privades d'aigua corrent a casa seva per no poder fer front al rebut de l'aigua, un 1,6% de la població. Tanmateix la distribució d'aquests talls d'aigua no és homogènia: al comparar els talls d'aigua en funció del model de gestió es comprova que el 75% dels municipis amb gestió privada realitzen talls d'aigua, mentre que en aquells municipis on la gestió és pública el percentatge baixa fins al 8%. Dos comportaments que mostren interessos i prioritats molt diferents, per bé que és intolerable contemplar la possibilitat, independentment del model de gestió, de realitzar talls d'aigua a qui no la pot pagar.

La remunicipalització truca a la porta

No és d'estranyar per tant que davant d'uns resultats tant pobres comencin a aparèixer municipis que desafien la lògica imperant i es plantegin l'opció de remunicipalitzar el servei.

En concordança amb el que està passant a la resta de l'estat espanyol, Europa i el món, la remunicipalització del servei d'aigua és una tendència clarament a l'alça a Catalunya, amb experiències ja consumades, altres processos en camí i, potser el més important, l'aparició de la qüestió al debat públic, d'on fins ara havia estat apartat al·legant que la prestació d'un servei municipal era una qüestió merament tècnica i en cap cas política o social. En el moment d'escriure aquestes línies són 9 els municipis catalans que han tornat a la gestió

pública de l'aigua després de passar per l'experiència privada. 6 d'aquests casos es van produir el 2014.

Es preveu que aquesta onada emergent continuï agafant força els propers anys per varis motius: per una banda, les darreres eleccions municipals han portat al govern a nombroses forces polítiques que s'han compromès de forma clara amb la gestió pública de l'aigua; per altra banda la pressió i cada cop major aliança social a favor d'aquesta opció s'està fent un lloc enmig del silenci comunicatiu que ha imperat durant anys; i finalment durant els propers anys nombrosos municipis que tenen el servei privatitzat veuran com el contracte de concessió arriba a la seva fi i hauran de decidir si obrir un nou concurs de privatització o revertir el servei i passar-lo a mans públiques.

Taula 1.1 Properes finalitzacions de contractes de servei d'aigua a Catalunya.

Municipi	Nº d'habitants	Any de finalització de la concessió
Massanes	708	2015
Balenyà	3.728	2016
Brunyola	393	2016
Folgueroles	2.249	2016
Llers	1.229	2016
Mieres	337	2016
Parets del Vallès	18.580	2016
Pont de Molins	540	2016
Ripollet	37.234	2016
Sant Julià de Vilatorrada	3.076	2016
Terrassa	215.055	2016
Aiguafreda	2.502	2017
Castellfollit de Riubregós	183	2017
Navata	1.258	2017
Sant Cugat del Vallès	87.118	2017
Sant Vicenç de Torelló	2.013	2017
Santa Eugènia de Berga	2.244	2017
Alpens	304	2018
Muntanyola	585	2018
Sant Llorenç d'Hortons	2.535	2018
Torelló	13.908	2018
Bescanó	4.839	2019
La Pobla de Massaluça	372	2019
Oliola	230	2019
Riudaura	452	2019
Sant Carles de la Ràpita	15.245	2019
Santa Cecília de Voltregà	179	2019
Santa Eulàlia de Riuprimer	1.231	2019

Així mateix cal afegir 2 variables més a la banda dels arguments que alimenten l'onada remunicipalista:

- Obtenció de noves dades sobre gestió: a Catalunya patim les conseqüències d'una llarguíssima tradició de gestió privada de l'aigua. Això vol dir, entre altres coses, que la informació destaca per la seva absència i que la figura d'un organisme regulador és més nominal que substantiva. Fruit d'aquesta manca de control sobre el sector de l'aigua a dia d'avui no hi ha cap administració que pugui respondre amb exactitud quants talls d'aigua per impagament s'estan produint, quin és l'estat de les inversions que realitza el sector privat o en quin moment es troben totes i cadascuna de les privatitzacions en curs. La majoria de dades que aquí es presenten han estat obtingudes per plataformes de la societat civil que lluiten per una gestió pública, no mercantil i democràtica de l'aigua.

Tant el treball d'aquestes plataformes com les condicions de context descrites al paràgraf anterior permetran treure a la llum nova informació sobre la gestió privada de l'aigua, els seus impactes i l'estat de les concessions -només se'n té informació d'un 20%. Aquest punt no és menor ja que la situació actual col·loca el sector privat, i molt notablement AGBAR, en una posició d'avantatge respecte a la planificació i estratègia d'actuació en cada municipi.

- Cancel·lació de contractes vigents: tant la vulneració dels compromisos adquirits per part del sector privat com les pròpies irregularitats sorgides en els processos de privatització fan que la reversió dels contractes abans de la data de fi de la concessió siguin molt més que una possibilitat teòrica:

El municipi d'Alfés decidí cancel·lar el contracte i remunicipalitzar l'aigua al comprovar la manca de justificació de tarifes que feia l'empresa pel pobre servei que prestava; també es remunicipalitzà el servei a Santa Maria de Palautordera degut a les deficiències estructurals detectades; a El Vendrell i la Bisbal d'Empordà hi ha processos judicials oberts associats al concurs de privatització i als incompliments contractuals; una

comissió d'investigació municipal està traient a la llum el desgavell i possibles casos de corrupció vinculats amb la gestió de l'aigua a Girona; ...

Menció específica mereix la situació de Barcelona i la seva àrea metropolitana: després de dècades de prestació del servei per part d'AGBAR sense cap mena de contracte (situació que un jutge qualificà el 2010 com “actuació il·legítima” i “tarifa il·legal”), el 2012 es crea una nova empresa publico-privada en la que s'invita AGBAR a formar-hi part, sense concurs públic, amb una valoració d'actius aberrant clarament favorable als interessos del soci privat i un període de concessió que s'allarga fins el 2047. La maniobra està en estudi als tribunals espanyols, a la Comissió europea i a nombroses instàncies i organismes públics.

És d'esperar per tant que els processos de remunicipalització no només vinguin donats per la finalització dels contractes sinó també per la seva extinció prematura.

Assentant precedents

Segurament Arenys de Munt és un cas de remunicipalització prou il·lustratiu que mostra un ampli espectre de casuístiques vinculades a la recuperació del servei d'aigua.

A Arenys de Munt el servei es trobava privatitzat i en mans de SOREA -grup AGBAR- des de 1999, amb un contracte que finalitzava el 2010. L'ajuntament demanà a SOREA l'estat de la concessió a la seva finalització, i l'empresa respongué que l'amortització pendent era de l'ordre de 700.000€, pràcticament la totalitat del pressupost anual del servei d'aigües i una xifra considerable per a un municipi que té un pressupost aproximat de 7 milions d'euros.

Després de valorar la possibilitat de crear una empresa mixta el consistori decidí assumir la gestió a través d'una empresa pública. La reacció de SOREA no es va fer esperar i va portar el cas als tribunals reclamant la liquidació de les amortitzacions i una indemnització pel lucre cessant. També intentà posar els treballadors de la seva part en un judici que acabarien perdent. Pel camí una

auditoria externa revelà que a SOREA no se li havia de pagar res, i que a més havia vulnerat les clàusules del contracte en el procés de rescissió. Per altra banda, es descobrí que SOREA inflava els costos de serveis i subcontractacions de manera desorbitada, en ocasions amb pressupostos que multiplicaven per 4 el seu valor real de mercat.

Amb aquest escenari la transició del servei privatitzat a servei públic fou molt complicada. El rendiment de la xarxa es va calcular en un 57% quan per contracte hauria d'haver arribat al 75%. Tot i així, durant els primers 4 anys de remunicipalització ja s'aconseguí augmentar el percentatge en 10 punts, implementar una tarifa progressiva amb dimensió social i, en definitiva, gestionar l'aigua sota la perspectiva de bé comú i no de mercaderia com s'havia estat fent fins llavors.

L'esclatxa es fa gran

L'obstinació de SOREA per fer la vida impossible a la remunicipalització d'Arenys de Munt -un poble de 8.654 habitants- no és casual i es fonamenta en el temor de l'empresa a que aquests casos pioners esdevinguin precedents que puguin ser seguits per altres municipis i la bola de neu es faci més gran amb el temps; uns temors que, molt a pesar seu, s'han vist confirmats per la solidesa dels arguments que l'acompanyen:

- El municipi del Figaró-Montmany fou pioner en remunicipalitzar l'aigua, també el 2010. La situació que ha viscut és pràcticament calcada a la d'Arenys: processos judicials, peticions d'indemnitzacions astronòmiques que auditories externes han posat en entredit, un estat de les infraestructures pèssim i un traspàs literalment inexistent. Amb la remunicipalització el consistori decidí obrir la gestió de l'aigua a l'opinió dels veïns i veïnes.
- La privatització per part de la Generalitat de l'empresa Aigües Ter-Llobregat, que subministra l'aigua des de les captacions en rius i aqüífers fins als dipòsits municipals, suposà un encariment sobtat del preu que els consistoris pagaven a aquesta empresa del 83%. Això fou motiu suficient

per a que l'ajuntament de Vilalba Sasserra remunicipalitzés el servei el 2014 i, a l'eliminar les despeses innecessàries que cobra el sector privat, no hagués de repercutir aquest augment de tarifa a la ciutadania, podent mantenir les tarifes vigents.

- En el cas de Montornès del Vallès la remunicipalització arribà el 2014 després de 50 anys de gestió privada. L'alt grau d'opacitat i el manteniment deficitari de les instal·lacions foren alguns dels motius que portaren a prendre aquesta decisió. Per contra la transparència i la millora del rendiment de la xarxa són els nous objectius de l'equip gestor.

Propers passos

La situació històrica de presència d'empreses privades al cicle de l'aigua, sumat a l'onada privatitzadora viscuda les darreres dècades, han portat a una posició de domini quasi absolut del sector privat a Catalunya. Una de les conseqüències més greus i a la vegada més difícils de calcular d'aquest fet és el desmantellament de les estructures públiques i la pèrdua del capital públic acumulat.

A dia d'avui ens trobem en una situació en la que no només la gran majoria de professionals de l'aigua treballen en una única multinacional sinó que a més a més aquesta multinacional ha arribat a acords amb els centres universitaris per dur a terme la formació dels futurs treballadors i treballadores de l'aigua, i per tant l'ensenyament es basa en el paradigma empresa-client, molt allunyat del que entenem com una gestió dels béns comuns. També en l'àmbit legal i judicial hi ha un llarg camí per recórrer, començant per desfer l'acord que la Fundació AGBAR té amb el Consell General del Poder Judicial sota el qual es pretén, literalment, «formar els jutges en matèria de drets d'aigües».

Així doncs resulta cabdal entendre que la remunicipalització no es pot ni s'ha de limitar a un canvi administratiu en la forma de prestació del servei d'aigua que realitza un municipi. Cal que aquest canvi vagi acompanyat d'una apropiació del servei per part de la ciutadania, fet que implica una necessària democratització; i cal també actuar en tots els àmbits de la vida pública en

els quals es construeix la concepció de servei al bé comú, des del formatiu i el judicial passant pel comunicatiu i el polític. La remunicipalització de l'aigua és una peça més en l'engranatge d'una societat que fuig de la mercantilització de la vida i aposta per posar les persones i l'entorn al centre de les prioritats.

Eloi Badia i Moisès Subirana, ex portaveu i portaveu, respectivament, d'Enginyeria Sense Fronteres Catalunya, una associació de cooperació per al desenvolupament que treballa per garantir l'accés universal als serveis bàsics, acompanyant el canvi social i l'enfortiment de les poblacions. Tots dos autors són també membres de la plataforma catalana Aigua és Vida, la qual agrupa organitzacions i persones a títol individual per tal d'aconseguir una gestió pública, democràtica i no mercantil de l'aigua.

Capítol 2

Aigua sota control públic als Estats Units. La remunicipalització del subministrament d'aigua i del sanejament

per Mary Grant

A la majoria dels habitants dels Estats Units li arriba el subministrament de l'aigua i el sanejament de part de serveis de propietat i de gestió públiques, i la voluntat de conservar, consolidar i reforçar aquests serveis és enèrgica i indiscutible.

Els Estats Units tenen uns 50.000 sistemes locals d'aigua i uns 20.000 sistemes de captació d'aigües residuals.¹ Gairebé tots els sistemes de sanejament són de propietat pública, i la gestió pública també és predominant pel subministrament d'aigua potable.² Els governs municipals i d'altres ens públics donen servei al 86% de la població a través de sistemes públics d'aigua.³

La llarga història de la municipalització

Històricament, les companyies privades d'aigua s'ocupaven de moltes de les principals ciutats del país, fins a les acaballes del segle XIX, quan la difusió de l'epidèmia de còlera i els terribles incendis urbans propiciaren una allau de municipalitzacions. Del 1880 al 1920, milers de ciutats - incloses Baltimore, Boston, Chicago, Los Angeles, Nova York, Filadèlfia i San Francisco - assumiren el control públic del subministrament d'aigua a fi de millorar la qualitat de l'aigua i d'estendre el servei als barris populars, desatesos pels proveïdors privats.⁴

El moviment per l'aigua pública encara és viu. Del 2007 al 2013, la població servida per sistemes locals d'aigua de propietat privada va perdre uns 7 milions, mentre la població servida pels governs municipals creixia uns

17 milions.⁵ Els governs municipals estan, de fet, estenent els seus serveis a d'altres zones i adquirint, freqüentment, els sistemes privats. Això s'esdevé sovint amb el creixement de les ciutats; els ajuntaments compren els sistemes de les zones incorporades i els consoliden amb l'infraestructura pública existent, a fi de millorar el servei, repartir les despeses i gestionar més bé els recursos hídrics.⁶

La força de la remunicipalització

Malgrat l'agressivitat de les companyies, la privatització dels sistemes públics d'aigua i de sanejament no és gens freqüent als Estats Units. De fet, una enquesta nacional del 2012 determinà que només un 6% dels governs municipals havien cedit els serveis d'aigua i de sanejament a operadors privats.⁷

La privatització és molt minoritària, i inestable; cada any un bon grapat d'ajuntaments trenca els acords amb l'empresa privada i recupera la gestió de l'aigua i del sanejament. La remunicipalització de l'aigua i del sanejament és una opció cada vegada més present als ajuntaments.

D'ençà del 2000, els principals operadors privats d'aigua han perdut 169 contractes, per remunicipalització.⁸ És una xifra considerable si considerem el nombre total de contractes de gestió privada. Les quatre principals empreses, que acaparen un 70% del mercat nacional de l'externalització de l'aigua, sumaven plegades, al 2013, un total de només 760 contractes.⁹

Com els municipis remunicipalitzen

Els governs locals, normalment, remunicipalitzen els serveis d'aigua i de sanejament deixant expirar els contractes o terminant-los per conveniència. És a dir, molts contractes permeten que els municipis puguin desvincular-se de l'acord abans d'hora per qualsevol raó justificada, a condició de prevenir l'operador privat amb suficient antelació. L'existència de clàusules de 'terminació per conveniència' i la curta o mitja durada dels contractes són elements que cal considerar i preveure si mai es vol posar fi a una privatització. Sense ells, pot resultar molt difícil a un govern municipal de recuperar la gestió dels serveis.

En alguns casos, els governs han rescindit els contractes per incompliments greus de les obligacions contractuals de l'operador. Això es coneix com 'terminació per causa justificada', tot i que pot resultar molt difícil a l'ajuntament de demostrar que l'operador hagi infringit greument el contracte. Molt sovint caldrà, doncs, un arbitratge legal. A vegades, però, quan els poders públics amenacen amb rescindir el contracte, les empreses intenten negociar una mena d'acord amistós, amb l'objectiu doble d'estalviar-se la determinació legal de les seves responsabilitats i d'evitar una mala reputació, tot a canvi de condonar a l'ajuntament una part de les eventuais indemnitzacions per terminació de contracte.

Les raons principals de la preferència dels ajuntaments per la gestió pública

Els governs municipals remunicipalitzen els seus serveis d'aigua o de sanejament, generalment, a fi de reduir costos i de millorar el servei.

Estalviar

La reducció de costos, en particular, és una força motora de la remunicipalització als EUA, Una enquesta del *Food & Water Watch* (Observatori de l'Aigua i dels Aliments), realitzada a 18 municipis remunicipalitzadors de l'aigua o del sanejament entre 2007 i 2010, determinà que la gestió pública dels serveis havia reduït els costos operacionals un 21% de mitjana.¹⁰ Els municipis han efectuar estalvis considerables tot desfent-se del context de la privatització i retornant els sistemes al control públic. Els casos de Coeburn i de Fairfield & Suisin són, en aquest sentit, exemplars.

Al 2013, Coeburn, un poble de l'Estat de Virgínia, es trobava havent de lluitar per a equilibrar el seu pressupost. La seva tresoreria no havia parat de disminuir dramàticament i, encara que el municipi hagués pogut reduir les partides de tots els departaments, el seu departament d'obres públiques romanía atrapat per un contracte de privatització que imposava un augment dels pagaments a efectuar a la companyia.

Des del 2009, *Veolia Water North America*, una filial de la multinacional francesa, havia gestionat tot el departament d'obres públiques de Coeburn, que s'ocupa dels sistemes municipals d'aigua i de sanejament. Al 2013, la vila havia hagut pagar a l'empresa 1.410.000 dolars, xifra que representa un sorprenent 96% del pressupost anual del municipi. El contracte, simplement, era massa oneros. Així doncs, el consell municipal votà la no renovació del contracte arribat a terme. A l'abril del 2014, Coeburn recuperava el control públic del departament i aconseguia reduir-ne els costos un 28%.

Al 2008, després de tres dècades de gestió privada de la planta de tractament d'aigües residuals, la junta de responsables del sanejament del districte de Fairfield-Suisin, a Califòrnia, aprovaren per unanimitat la rescissió del contracte amb *United Water*, i la mobilització d'empleats municipals per a continuar assegurant el servei. El districte de Fairfield-Suisin havia arribat a la conclusió que remunicipalitzar permetria de millorar el servei i d'estalviar diners.

El districte havia anteriorment privatitzat la gestió i el manteniment de la planta de tractament al 1976. Després d'una sèrie d'operadors, *United Waters*, filial de la multinacional francesa *Suez Environnement*, prengué el control de la planta després de l'adquisició d'una empresa que havia signat un contracte de cinc anys amb el municipi. A aquell moment, la junta de directors del districte ja es demanava si la gestió privada serviria els interessos de la comunitat. Quan *United Waters* s'apoderà de la planta, el districte va contractar consultors independents per a estudiar totes les opcions.¹¹

Els assessors determinaren que la gestió pública podria reduir els costos un 5% el primer any, i del 10% al 15% els anys següents.¹² El seu informe conclouia que el cost de la privatització aniria altrament «augmentant significativament» a causa de la consolidació del mercat i dels «objectius de rendibilitat» de les empreses, competint per aconseguir nous contractes.¹³

Amb la gestió pública, el districte també podria atreure i fidelitzar el personal qualificat necessari per a la millora del sistema. Durant la privatització, les institucions del districte havien hagut de lluitar per que l'empresa privada

mantingués uns equips de treball adequats i un cos de directius estable.¹⁴ Hi havien hagut cinc directors generals diferents els darres cinc anys anteriors a la remunicipalització i, de fet, quan els assessors redactaven el seu informe, el càrrec de director de la producció feia temps que estava vacant. Les dificultats dels recursos humans, probablement, només haurien empitjorat amb el temps. Els consultors del districte preveien que una cinquena part de l'equip directiu acabaria marxant, ja que la remuneració total oferta pels operadors privats era inferior a la dels seus competidors públics de la regió. Cada vegada seria més difícil per a l'empresa privada recrutar el personal necessari dins d'un mercat de treball cada vegada més estret.¹⁵

D'ençà de 2008, la gestió pública ha satisfet o superat les expectatives. El districte ha aconseguit augmentar i conservar els personals de producció i de manteniment.¹⁶ Al primer any de control públic, la remunicipalització va suposar una reducció total dels costos operacionals d'un 7%, estalviant 1,3 milions de dolars dels contribuents¹⁷. De fet, els costos operacionals del servei eren més baixos al 2014 que al darrer any de la privatització, set anys abans.¹⁸

Millorar el servei

Mes enllà de les raons financeres, els municipis remunicipalitzen l'aigua i el sanejament per a millorar-ne el funcionament. Sota un contracte de privatització, els ajuntaments es queixen molt sovint dels serveis d'atenció al client, que no atenen ningú, i del manteniment inadequat, o que no es fa.

Al 2013, l'ajuntament de la vila de Cameron, a Texas, aprovà per unanimitat trencar el contracte amb l'empresa *Severn Trent*. Quatre anys abans, al 2009, l'empresa havia obtingut un contracte de cinc anys per a gestionar els sistemes locals d'aigua i de sanejament, promentent reduir els costos i millorar el servei gràcies a una formació del personal i a un manteniment millors.¹⁹

Al cap d'un parell d'anys, el municipi estava profundament decebut amb els resultats de l'operació. Entre d'altres incompliments, el tractament defectuós de l'aigua feia que sovint baixés bruta, corrompuda, i que s'hagués de bullir abans de ser consumida.²⁰ Al març del 2013, la vila prengué el control dels serveis

i començà a «*arreglar els problemes que Severn Trent ens ha deixat*».²¹ Malgrat tots els problemes amb aquesta empresa, Cameron va haver de pagar-li 64.000 dolars d'indemnització per terminació anticipada del contracte.²²

El municipi es posà a reparar els desastres de la privatització,²³ en part, gràcies a l'ajuda de 250.000 dolars del *Community Development Block Grant* (un programa del Departament Federal de la Vivenda i del Desenvolupament Urbà) per a modernitzar els comptadors a fi de reduir les pèrdues d'aigua.²⁴ Cameron també prioritzà la reparació de les fuites d'aigua del sistema, dins d'un pla de conservació de l'aigua i d'emergència contra la sequera. Al juliol del 2014, el director dels serveis podia afirmar que el departament de l'aigua havia obtingut tots els permisos legals d'explotació i que els nivells de qualitat de l'aigua eren satisfactoris.²⁵

Més control local per a gestionar més bé els recursos hídrics

El control públic possibilita la coordinació dels diferents departaments municipals i de les competències governamentals, permetent una gestió més eficaç dels recursos disponibles. Per exemple, els departaments municipals de l'aigua i del transport de moltes ciutats col·laboren per a fer coincidir les renovacions de canonades amb les obres a la via pública, a fi de no refer dues vegades el paviment dels mateixos carrers. Les ciutats també poden utilitzar els camions del departament d'aigües residuals per a d'altres tasques municipals, com la de llevar la neu de les carreteres, o bé els empleats del departament de l'aigua poden participar en els plans d'emergència en cas de desastres naturals, com els huracans.²⁶

En comparació, els operadors i serveis privats no tenen cap mena d'incentiu en compartir l'equipament i els treballadors amb els departaments municipals, i no estan pas obligats a col·laborar amb les institucions públiques per a la protecció dels recursos hídrics, l'organització de les conques hidrogràfiques o la sostenibilitat del servei a llarg termini.

Al 2008, la vila de Cave Creek, a Arizona, assumia el control total dels serveis d'aigua i de sanejament després d'haver-los comprat a l'empresa *American*

Water, a qui el consell municipal votà no confiar-ne la gestió. Els sistemes d'aigua de Cave Creek havien estat de propietat privada des del seu començament. Preocupat pel manteniment deficient de l'infraestructura i per l'escassetat del subministrament, que condemnava els habitants a recurrents talls de l'aigua i a baixades de pressió, el govern municipal va decidir aconseguir la propietat i la gestió públiques del servei a fi de garantir-ne el futur.²⁷ Així ho justificava el batlle de Cave Creek al 2005: «*Ens cal controlar el sistema de l'aigua, si volem poder planificar a 10 o 20 anys vista*».²⁸

El municipi féu l'adquisició de dos sistemes privats d'aigua: al 2006, la *Desert Hill Water Company* per 2,5 milions de dolars, i la 2007, la *Cave Creek Water Company* per 19,5 milions de dolars. Per a finançar aquesta compra i realitzar les millores tècniques necessàries, el municipi va rebre préstecs a baix interès de la *Water Infrastructure Financing Authority*, l'agència pública encarregada de les assignacions del fons federal d'inversió pública *State Revolving Fund*.²⁹

Al mateix temps, la vila contractava American Water, que ja dirigia la planta municipal de tractament d'aigües residuals, per a gestionar el servei d'aigua durant dos anys. Quan tots dos contractes van expirar, el municipi es va decantar pel control públic total. Al 2008, Cave Creek ja gestionava els seus serveis d'aigua i de sanejament.

Durant una trobada al novembre del 2007 la directora dels serveis municipals exposava les tres raons de la presa de control municipal de l'aigua en curs: millorar l'atenció a l'usuari, relocalitzar la gestió i les estructures i optimitzar la sostenibilitat financera.³⁰ Durant la mateixa trobada, el comptable municipal, resumia els «avantatges del control local», inclòs el fet que els treballadors locals assumeixin tots els serveis: «*Qui podria entendre més bé les necessitats de la nostra gent? Els empleats d'aquí, que viuen i treballen al nostre municipi.*»³¹

Només amb els dos primers anys de control públic, Cave Creek va poder invertir 16,2 milions de dolars per a modernitzar la distribució i els dipòsits d'emmagatzematge de l'aigua, a fi de millorar la fiabilitat i la sostenibilitat del subministrament.³²

Endavant

La gestió pública de l'aigua potable i del sanejament roman hegemònica als EUA. La privatització, si bé hi és un fenomen marginal, existeix arreu del país, i cada any hi ha municipis que decideixen remunicipalitzar l'aigua i el sanejament. Aquesta decisió té unes arrels molt pragmàtiques. Els municipis avaluen la privatització segons criteris de costos i resultats, i determinen que la gestió pública és l'opció més interessant. Gràcies a la gestió pública, local i transparent, els governs municipals no només han pogut estalviar milions de dolars públics, sinó que també han millorat la qualitat dels serveis. Pels municipis d'arreu dels Estats Units, la remunicipalització ha estat un èxit rotund.

Mary Grant és investigadora al Food & Water Watch, una associació nord-americana en defensa del consumidor que treballa per garantir la qualitat, l'accessibilitat i la sostenibilitat dels aliments, l'aigua i el peix consumits. Les investigacions de Grant s'especialitzen en la privatització de l'aigua i el finançament d'infraestructures als Estats Units.

Notes

- 1 US Environmental Protection Agency. 2013. Federal safe drinking water information system. FY 2013 Inventory Data. October; US Environmental Protection Agency. 2010. Clean watersheds needs survey: 2008 report to Congress, p. I-3.
- 2 US Environmental Protection Agency. 2014. PSC customized search. Facility information (consultat al 20 d'octubre); U.S. Government Accountability Office. 2010. Wastewater infrastructure financing: Stakeholder views on a national infrastructure bank and public-private partnerships. June, p. 5.
- 3 Aquest percentatge no es refereix al total de la població nord-americana, ja que tant com un 15% de nord-americans disposen de fonts particulars d'aigua (pous, etc.) i, per tant, no estan connectats a cap xarxa de subministrament. Vegeu US Environmental Protection Agency 2013, op. cit.; US Environmental Protection Agency. 2002. Drinking water from household wells. January, p. 1.
- 4 Spar, D. and Krzysztof, B. 2009. To the tap: Public versus private water provision at the turn of the Twentieth Century. *Business History Review* 83(4): 689-697; National Research Council. 2002. *Privatization of water services in the United States*. Washington, DC: National Academy of Science, p. 2, 30-34; Salzman, J. 2006. Thirst: A short history of drinking water. *Duke Law School Faculty Scholarship Series*. January, p. 18-20; Arnold, C. A. 2005. Privatization of public water services: The states' role in ensuring public accountability. *Pepperdine Law Review* 32(3): 568-569.
- 5 Durant aquest període l'increment total de la població amb serveis comunitaris d'aigua, privats o públics, fou d'un 5%, és a dir, 13 milions més de persones servides. Vegeu US Environmental Protection Agency 2013, op. cit.; US Environmental Protection Agency. 2007. Federal safe drinking water information System. FY 2007 inventory data, October.
- 6 Per a més informació sobre la història de la municipalització, vegeu: Food & Water Watch. 2012. Municipalization guide: How U.S. communities can secure local public control of privately owned water and sewer systems. July.
- 7 Homsy, G. C. and Warner, M. E. 2014. Intermunicipal cooperation: The growing reform. In *The Municipal Yearbook 2014*. International City/County Management Association, p. 55.
- 8 Vegeu: PWF. 2006. 10th annual water outsourcing report. *Public Works Financing*. Vol. 203. March, p. 4; PWF. 2014. 18th annual water partnerships survey. *Public Works Financing*. Vol. 291. March, p. 20.
- 9 PWF 2014, op. cit., p. 19, 22, 25.
- 10 Food & Water Watch. 2010. The public works: How remunicipalization of water services saves money. December.
- 11 Whitley Burchett & Associates. 2007. Analysis of the use of contract operations. 3 December, p. 4-5; Fairfield-Suisun Sewer District (California). 2008. Board of Directors meeting agenda, 28 January, p. 5-6.

- 12 *Ibid.* p. 17.
- 13 *Ibid.* p. 8 and 12.
- 14 *Ibid.* p. 7, 8 and 13.
- 15 *Ibid.* p. 6 and 8.
- 16 Fairfield-Suisun Sewer District (California). 2014. Comprehensive annual financial report for the year ended June 30, 2014. 8 September, p. 63.
- 17 Fairfield-Suisun Sewer District (California). 2009. Comprehensive annual financial report for the year ended June 30, 2009. 26 October, p. 5-6.
- 18 Els costos operacionals foren calculats a partir de les despeses totals menys els interessos i la depreciació anual. Fairfield-Suisun Sewer District 2014, *op. cit.*, p. 49.
- 19 Severn Trent Services. 2009. City of Cameron, Texas forms a public-private partnership with Severn Trent Services. Press release, 6 May.
- 20 Chubb, C. 2012. Council demands action on water quality. *Cameron (TX) Herald*. 8 March
- 21 Cameron (Texas). 2013. Meeting minutes. 18 March, p. 2.
- 22 Stone, R. 2013. City of Cameron settles with Severn Trent. *Cameron (TX) Herald*. 21 November.
- 23 *Ibid.*
- 24 *Ibid*
- 25 Cameron (Texas). 2014. Meeting minutes. 21 July, p. 1.
- 26 Association of Metropolitan Sewerage Agencies and Association of Metropolitan Water Agencies. 2002. Evaluating privatization II: An AMSA/AMWA checklist, p. 23.
- 27 Ropp, T. 2006. Cave Creek ponders buying water company. *The Arizona Republic*, 7 July.
- 28 Watts, J. 2005. Arizona town trying to take water into its own hands. *The Bond Buyer*, 14 April.
- 29 Duckett, B. 2009. Cave Creek pumps resources into water-system upgrades. *The Arizona Republic*, 2 September; Cave Creek (Arizona). 2013. 2013 comprehensive annual financial report.
- 30 Cave Creek (Arizona). 2007. Meeting minutes. 19 November, p. 3.
- 31 *Ibid.*, p. 7.
- 32 Duckett 2009, *op cit.*

Capítol 3

Fins quan la lluita? Els habitants de Jakarta reclamen un servei públic d'aigua

per Irfan Zamzami i Nila Ardhianie

La privatització del servei d'aigua ha fracassat a Jakarta. Les proves parlen per elles mateixes. La cobertura del servei d'aigua a la capital indonèsia no ha superat el 59%.¹ Les infraestructures es troben en males condicions amb un nivell de fuites que arriba al 44%, un fet sovint denunciat pel governador de la província.² En conseqüència, la qualitat de l'aigua és baixa, i només una afortunada meitat del total de la població té accés a l'aigua corrent.

L'arribada oficial de la iniciativa privada a la xarxa d'aigua de Jakarta data del 1997, quan el poder dictatorial de Suharto a Indonèsia encara era ben sòlid. En aquell moment, les companyies d'aigua estrangeres Thames (Regne Unit) i Suez (França) van aconseguir-hi una concessió de 25 anys per a la gestió de l'aigua, que garantia a les dues empreses l'exclusivitat del subministrament d'aigua a la capital. Cadascun del operador va obtenir el control d'una part de l'àrea metropolitana: la meitat occidental la controla PT PAM Lyonnaisse Jaya (Palyja, el 51% de la qual és propietat de Suez i el 49% de l'empresa indonèsia d'infraestructures Astratel Nusantara); i la meitat oriental PT Aetra Air Jakarta (Aetra, propietat de l'empresa Acuatico, amb seu a Singapur, des del 2007, tret del 5% de les accions, en mans de l'empresa indonèsia PT Alberta Utilities).

Des de llavors, els operadors privats han aconseguit grans beneficis en operacions de baix risc mentre causaven elevades pèrdues financeres al servei municipal Jakarta Drinking Water Utility (PAM Jaya) que supervisa els contractes amb les concessionàries privades. Aquestes pèrdues del sector públic ascendien

fins a 510 mil milions IDR (*Indonesian rupiah*, la rupia indonèsia) l'any 2010 (aproximadament 54 milions de dolars nord-americans) i podrien arribar als 18,2 trilions IDR si l'acord de cooperació continués fins al seu termini establert, al 2022.

El govern ha manifestat el seu descontentament perquè els serveis urbans d'aigua són mediocres i perquè s'estan utilitzant diners públics per a cobrir les pèrdues provocades per la privatització.³ El preu de l'aigua ha pujat en deu ocasions, esdevenint més elevat que en d'altres ciutats, mentre la qualitat del servei segueix sent deficient. Els talls són freqüents i només en un any, el 2013, els usuaris van presentar 40.000 queixes sobre el subministrament d'aigua de boca.⁴

No només estan descontents amb la privatització els ciutadans i els gestors, els treballadors del sector de l'aigua també han estat afectats negativament.⁵ Dels 3.000 treballadors de l'empresa de serveis públics, uns 2.800 van ser traspassats a les empreses privades després de la signatura de la concessió, sense deixar clara, però, la seva situació laboral. Els nous treballadors contractats directament després per les empreses privades van aconseguir millors condicions, per exemple en formació, assegurança mèdica, retribucions i dietes, així com en seguretat. Això ha dividit el personal en dues classes de treballadors amb condicions ben diferents. Un treballador que havia treballat durant nou anys a l'empresa del servei públic d'aigua afirma no haver rebut mai cap augment del salari base d'ençà de la privatització.

Els ciutadans s'uneixen per la remunicipalització

Tot i que la resistència contra la privatització del sector de l'aigua és tan antiga com la mateixa privatització, la resistència popular guanyà molta força l'any 2011 quan un grup d'habitants, de treballadors de l'aigua i els CSO van formar la *Coalition of Jakarta Residents Opposing to Water Privatization* (KMMSAJ, moviment popular contra la privatització de l'aigua). El moviment ha organitzat diverses estratègies: manifestacions, debats públics i amb els polítics, divulgació d'informació confidencial, peticions signades i una demanda legal ciutadana.

Al gener del 2012, KMMSAJ revelà un presumpte cas de corrupció que involucrava PMA Jaya i els dos operadors privats, propiciant la intervenció de la Comissió per l'Eradicació de la Corrupció (KPK). Aquest cas de corrupció, en curs d'investigació per la KPK, hauria mobilitzat 561 bilions IDR (43,2 milions de dolars).⁶ Tempo Magazine, que investigà l'afer, descobrí un vincle entre aquest cas de corrupció i les eleccions governatorials de Jakarta del 2012.⁷

L'acció més important del moviment fou duta a terme al novembre del 2012, quan KMMSAJ presentà una demanda legal ciutadana contra la privatització de l'aigua. Els demandats foren el President, el Vicepresident, el Ministre de Finances, el Ministre d'Obres Públiques, i el governador de Jakarta. Un altre grup de demandats s'adreçava a la Cambra de Representants de Jakarta, al director general de la companyia d'aigües de Jakarta PAM Jaya, i als dos operadors privats Palya i Aetra.⁸

En aquesta demanda, els demandants acusen els demandats de negligència amb l'establiment il·legal d'un contracte de privatització de l'aigua. De fet, el contracte mateix és considerat una violació de la Constitució i d'altres legislacions relatives als recursos hídrics i a l'abastament d'aigua potable, les quals prescriuen que el subministrament de l'aigua l'han de fer els poders públics a través d'un operador públic.

Aquest litigi ha tingut una gran influència en els responsables de les polítiques. Després del llançament de la demanda legal ciutadana, el governador de Jakarta, Joko Widodo, al març del 2013, declarava que es posaria un terme a la privatització de l'aigua. A l'octubre del 2010, l'aleshores vicegovernador de Jakarta, Basuki Tjahaja Purnama, confirmava que el govern estava estudiant l'adquisició de les parts de les firmes privades i que, degut al litigi en curs, ho faria a través de l'operador públic PAM Jaya.⁹

El pla del governador de comprar les accions dels operadors privats a través de PAM Jaya fou pres seriosament pel tribunal, el qual ajornava dues vegades el seu veredictes a fi de deixar espai per a un acord fora dels tribunals. Les darreres notícies de l'afer semblen confirmar que s'ha pres la decisió de remunicipalitzar. Al febrer del 2015, el governador de Jakarta emetia una carta instant

l'empresa pública d'aigua PMA Jaya a prendre el control dels serveis d'aigua en mans dels operadors privats. La remunicipalització ja és ben a la vora!

Context de la privatització a Jakarta

L'acord de cooperació amb Aetra i Palyja fou renegociat al 2001 per a adaptar-lo a la situació econòmica i social de després de la crisi financera del 1998, i s'establí un pla de correccions de cinc anys.

No fou fins al 2011 que PAM Jaya expressà obertament la seva insatisfacció amb l'acord i proposà renegociar-lo. El director de PAM Jaya afirmà que la privatització ensorraria el servei d'aigua amb pèrdues financeres enormes (més de 18,2 trilions d'IDR) si l'acord de cooperació continués com previst fins a la seva expiració, al 2022.

El procés de renegociació no va ser gens plàcid. Aetra fou la primera que acceptà comprometre's amb alguns punts renegociats, que es van incloure com a apèndix al contracte, al desembre del 2012. Els punts aprovats foren: baixar el tipus de rendiment intern, estimat massa alt, del 22% al 15,8% (la indonèsia Agència Supervisora del Desenvolupament i de les Finances, BPKP, estimava a 14,68% el tipus raonable pels serveis d'aigua a Jakarta); eliminar el deute negatiu; i reduir el nivell de fuga d'aigua del 29% al 25%. Palyja, per la seva banda, rebutjà qualsevol canvi.

L'acord de cooperació resta problemàtic, degut a la seva prioritització dels beneficis dels operadors privats. El mecanisme de pagament previst al contracte distingeix els 'costos de l'aigua' de les 'tarifes de l'aigua'. Els primers són la quota per usuari que PAM Jaya ha de pagar als operadors, i les segones són la factura que l'usuari ha de pagar a PAM Jaya. Els costos de l'aigua són fixats autònomament, i poden augmentar siguin quines siguin les decisions polítiques sobre les tarifes de l'aigua aplicables.

La primera quota de l'aigua, a l'abril del 2001, fou de 2.400 IDR, i havia de ser ajustada cada sis mesos. Ben aviat, això provocà un problema estructural, ja que PAM Jaya no podia permetre's la mateixa flexibilitat amb l'augment de les tarifes, simplement, perquè molts habitants no haurien pogut pagar-les.

La quota de l'aigua pot ser, doncs, augmentada per l'operador privat sense consideració envers la política de tarifes, assegurant-se així un marge de beneficis progressiu. Per a PAM Jaya, cada increment de la quota, que no pot acompanyar-se amb un augment respectiu de la tarificació de l'aigua, li causa un dèficit financer. Aquesta contradicció, inspirà al govern una legislació que permet l'increment automàtic de les tarifes de l'aigua cada sis mesos. Aquesta legislació va estar en vigor des del 23 de juliol del 2004 al 2007 i, gens sorprenentment, l'aigua de Jakarta acabà sent la més cara de totes les altres grans ciutats d'Indonèsia.

Tot plegat ha causat pèrdues financeres enormes a PAM Jaya. Al 2011, quan el director general de PAM Jaya proposà una renegociació del contracte, les pèrdues s'estimaven a 154,3 bilions d'IDR, als qual s'ha d'afegir la depreciació del valor del actiu: de 1,49 trilions, abans de la privatització, a 204,46 bilions al 2014.¹⁰ Una carta de suport emesa pel govern provincial de Jakarta féu assumir totes aquestes pèrdues per l'erari públic, sense deixar de garantir els beneficis desproporcionats dels operadors privats, malgrat la pèssima qualitat del seu servei.

Al mateix temps, l'acord de cooperació deixa molt marge de maniobra als operadors pel que fa als seus objectius de rendiment. La regulació d'aquests objectius, essencials per a assegurar un servei de qualitat als ciutadans, està feta de tal manera que els operadors privats poden fàcilment escapar-se'n. Per exemple, els «objectius tècnics» poden ser esmenats, de tant en tant, en funció de les previsions financeres de l'empresa. Així mateix s'esdevé amb els objectius de qualitat del servei.

Servei privat mediocre i factures cares

Sense rebre cap mena de pressió, les prestacions dels operadors privats han estat insatisfactòries. Amb un comunicat recent, PAM Jaya explicava que, al 2013, s'havia previst un percentatge de cobertura del servei de 66,3%, però els operadors privats només havien estat capaços d'assolir un 59%,¹¹ percentatge més baix que el del 2008. El nivell de fuga d'aigua és del 44%, més alt que la mitjana nacional de les altres companyies d'aigua potable, un 31%.¹²

Les normatives del Ministeri de l'Interior especifiquen que el nivell de pèrdua d'aigua no ha de ser superior al 20%.

Si bé reben un servei d'aigua mediocre, els usuaris han de pagar unes tarifes molt cares. Al començament de la concessió, la mitjana del preu de l'aigua a Jakarta era de 1.700 IDR/m³. Els preus continuaren pujant ràpidament degut, en bona part, a la política provincial d'ajustament automàtic de tarifes, mentre els operadors seguien imposant augments freqüents de la quota de l'aigua. Actualment, la mitjana del preu de l'aigua a Jakarta és de 7.020 IDR/m³, molt més alta que a qualsevol altra ciutat d'Indonèsia (vegeu Taula 2.1).

Taula 3.1 Comparació de la tarificació mitjana de l'aigua a les principals ciutats d'Indonèsia (Preu per m³, 2012)

1	Jakarta	IDR 7 020
2	Surabaya	IDR 2 600
3	Medan	IDR 2 294
4	Bekasi	IDR 2 300
5	Makassar	IDR 2 000
6	Semarang	IDR 2 600

Fonts: (1), (2), (4) *TribunNews* 31 de gener del 2012; (3) *Bisnis Indonesia* 24 de setembre del 2012; (5) Departament d'Obra Pública; (6) *Okezone* 10 de maig del 2012.

Els reptes del subministrament de l'aigua a Jakarta

En una ciutat densament poblada com Jakarta (9,6 milions d'habitants), subministrar aigua potable a través d'una canonada no és gens fàcil. En un context de creixement exponencial de la demanda, la xarxa d'aigua proveeix 297 milions de m³/any. Subministrar més aigua suposa sol·licitar els recursos freàtics, i la seva excessiva explotació ja està provocant greus problemes ambientals, com moviments i enfonsaments de terres, i infiltracions d'aigua salada. A banda d'això, utilitzar les aigües subterrànies de Jakarta comporta un risc elevat per a la salut pública, ja que estan amplament contaminades (un 90%) per la bactèria *E. coli*.¹³

Molts habitants consumeixen l'aigua del subsòl perquè la xarxa d'aigua corrent cobreix menys de la meitat de la població. La població sense subministrament és, majoritàriament, la més modesta de la ciutat, al nord i a l'oest de Jakarta. A aquest barris populars, els habitants han de comprar l'aigua per bidons a uns preus tan elevats com 15.000 IDR (1,15\$) per dia, quan la mitjana dels ingressos diaris hi és inferior a 30.000 IDR.¹⁴ Encara més trista és la situació de la xarxa de sanejament, que no passa de cobrir un 5% de la població, contribuint així a la ràpida degradació del medi ambient.¹⁵

Al recuperar la responsabilitat dels serveis d'aigua, caldrà que el servei públic PAM Jaya sapigui afrontar aquests reptes faraònics.

A Indonèsia, l'aigua pública funciona més bé

Amb problemes cada vegada més greus, Jakarta no té cap més opció realista que posar un terme al contracte de privatització i recuperar els serveis per a PAM Jaya. A Indonèsia, la gestió pública ha demostrat obtenir més bons resultats que els serveis privatitzats. Els serveis d'aigua de ciutats com Surabaya, Palembang, Banjarmasin, Medan i Malang, completament gestionats per entitats públiques, funcionen més bé que els de Jakarta i amb preus de l'aigua més baixos (vegeu Taula 2.2).

Taula 3.2 Comparació dels serveis d'aigua de diferents ciutats d'Indonèsia.

Serveis d'aigua	Tarificació mitjana	Nivell de fuites (%)	Cobertura (%)
1 Surabaya	2 800	34	87
2 Palembang	3 800	30	93
3 Banjarmasin	4 120	26	98
4 Medan	2 226	24	66,62
5 Malang	4 000	30	80
6 Jakarta	7 800	44	59,01

Fonts: (1) Associació Indonèsia d'Aigua Potable (Perpamsi) 2013; (2) *TribunNews* 2013; (3) Departament d'Obra Pública 2013; (4) Perpamsi 2010; (5) Companyia d'Aigua Potable de Malang 2015; (6) *JPNN* 2013.

Per a prendre el control dels serveis d'aigua d'entre mans dels operadors privats, es presenten tres escenaris possibles: 1) Pam Jaya compra les accions dels operadors privats; 2) El governador decreta la terminació unilateral del contracte; 3) La demanda civil dels ciutadans obté que el tribunal declari nul el contracte i la gestió de l'aigua retorna a PAM Jaya. Fins ara, el govern ha semblat prioritzar l'adquisició de les parts privades.

Cap a la remunicipalització: el finançament

Ara que tot indica que el governador ha aprovat per a PAM Jaya el pla d'adquisició de les accions de Palyja, PAM Jaya necessita aplegar fons suficients per a la recompra. Al començament del 2015, PAM Jaya afirmava que si la compra d'accions s'hagués de dur a terme, caldria recórrer als bancs.¹⁶ L'operador públic, tanmateix, encara disposa d'una altra alternativa a partir del finançament intern, a condició de que la gestió pública pugui generar prou estalvis gràcies a les millores d'eficiència derivades de l'agrupament de dos operadors privats en un sol de públic.

Basant-se en les estimacions de l'*Amrta Institute*, l'increment de l'eficiència que resultaria de la fi del contracte de privatització podria generar uns estalvis de 171 bilions IDR. Aquest estalvis provindrien de la reducció considerable dels costos operacionals, considerant que els operadors privats han estat sobrefacturant aquests costos a PAM Jaya a través de les quotes de l'aigua. Després de la privatització, PAM Jaya s'haurà alliberat d'aquest sistema de repercussió de costos i ja no haurà d'afrontar costos que no tenen res a veure amb la producció de l'aigua.¹⁷

Per exemple, ja no hi haurà cap raó per a l'existència de costos d'«assistència tècnica» que, com s'estipula als contractes de Jakarta, consisteixen en unes quotes que s'ha de pagar als accionistes cada any. Amb una única gestió, la pública, els costos administratius seran considerablement reduïts. Els costos salarials també seran menys importants, al no haver de pagar el sou a caríssims executius estrangers. La gestió pública directa també té avantatges significatius pel que fa als costos d'assegurances o de lloguer d'edificis. Les despeses en

viatges de negocis, en serveis d'assessorament externs, en publicitat també cauran dràsticament, en comparació als diners gastats pels operadors privats.

El partenariat público-públic és el camí del progrés

Durant l'etapa postprivatització, la missió següent de PAM Jaya seria repensar la gestió de l'aigua a fi de millorar-ne el servei. En aquest sentit, el servei públic d'aigua hi guanyaria amb l'ajuda i les competències de l'exterior, gràcies a un partenariat amb una altra entitat o institució públiques, és a dir, un partenariat público-públic: *«col·laboració entre dues o més autoritats públiques o organitzacions, basada en la solidaritat, a fi de millorar les capacitats i l'eficiència d'un membre a l'hora de proveir aigua pública o serveis de sanejament»*. També s'ha descrit com *«una relació fraternal inspirada per valors i objectius comuns, amb exclusió de tot ànim de lucre»*.¹⁸

Com hem dit més amunt, un cert nombre de serveis públics d'aigua a Indonèsia assoleixen resultats espectaculars. Un partenariat público-públic suposaria per a PAM Jaya una oportunitat per a treballar plegats amb molt bons serveis d'aigua, com els de Surabaya, Palembang, Banjarsin, Medan, Malang, o fins i tot amb serveis estrangers, dins dels àmbits de *«formació i desenvolupament dels recursos humans, suport per a un ample ventall de problemàtiques, millora de l'eficiència i foment de les competències de l'institució, finançament i implementació de la participació»*.¹⁹

Els objectius prioritaris d'aquesta iniciativa serien millorar els resultats del servei pel que fa a la seva cobertura social i a la lluita contra les fuites d'aigua. PAM Jaya s'ha proposat augmentar la cobertura geogràfica del servei fins al 80% de l'aglomeració, al 2015. Aquest índex de cobertura del servei, als ritmes de producció actuals suposaria un dèficit d'aigua de 11 litres per segon. Si s'hagués d'assolir l'objectiu que PAM Jaya s'ha fixat pel 2030, un 97% de cobertura, el dèficit d'aigua, als ritmes productius actuals, fóra de 22,6 litres per segon. Fer equip amb un bon servei públic d'aigua, que ja ha demostrat saber accelerar l'extensió de la cobertura del servei i la reducció de les fuites, podria aportar l'experiència, les competències i la tecnologia necessàries per a implementar notablement la producció.

Un partenariat público-públic podria representar, eventualment, una oportunitat per a coordinar els esforços d'operadors públics a fi d'atènyer objectius ambiciosos. El poble de Jakarta es mereix aigua potable, i que es faci tot el possible per a estendre ràpidament el sanejament de la ciutat.

Irfan Zamzami i Nila Ardbianie son investigadors de l'institut indonesi Armta Institute for Water Literacy, una associació d'investigadors que estudia i defensa els recursos hídrics.

Notes

- 1 *Jaringan Berita di Indonesia* 2013. Hampir 40 Ribu Warga Jakarta Keluhkan Air Mati. 30 December. <http://www.jpnn.com/read/2013/12/30/208221/Hampir-40-Ribu-Warga-Jakarta-Keluhkan-Air-Mati>
- 2 Oleh Risky Widia Puspitasari. 2014. Akuisisi Palyja tunggu sidang gugatan selesai. *Kontan.co*, 17 July 2014 <http://nasional.kontan.co.id/news/akuisisi-palyja-tunggu-sidang-gugatan-selesai>
- 3 *Kompas.com*. 2014. Basuki: Pemprov Tetap Ambil Palyja dan Aetra. 24 March. <http://lipsus.kompas.com/gebrakan-jokowi-basuki/read/xml/2014/03/24/2227119/Basuki.Pemprov.Tetap.Ambil.Palyja.dan.Aetra>
- 4 *Jaringan Berita di Indonesia* 2013, op.cit.
- 5 AMRTA Institute. 2010. Jakarta Water Labor Union's Rally. <http://www.youtube.com/watch?v=WsAH6rmsqYk>
- 6 *Tempo.co*. 2012. Diduga Korupsi Rp 561 Miliar, PAM Jaya Dilaporkan ke KPK. 31 January. <http://www.tempo.co/read/news/2012/01/31/063380816/Diduga-Korupsi-Rp-561-Miliar-PAM-Jaya-Dilaporkan-ke-KPK>
- 7 *Tempo Magazine*. 2014. Leaks in Jakarta's water account. 14-20 July, p. 67.
- 8 M. Taufikul Basari. 2012. AIR MINUM MAHAL: Sejumlah Warga Gugat SBY Dan Jokowi. *Kabar24*, 13 December. <http://kabar24.bisnis.com/read/20121213/16/109706/air-minum-mahal-sejumlah-warga-gugat-sby-dan-jokowi>
- 9 Sita W. Dewi. 2014. Negotiations hit impasse because of legal challenge. *The Jakarta Post*, October 11. <http://m.thejakartapost.com/news/2014/10/11/negotiations-bit-impasse-because-legal-challenge.html>
- 10 *Bisnis.com*. 2011. PDAM Jaya Klaim Terancam Merugi Rp18,2 Triliun. 22 December. <http://m.bisnis.com/industri/read/20111222/45/57497/pdam-jaya-klaim-terancam-merugi-rp18-2-triliun>
- 11 *Jaringan Berita di Indonesia*. 2013. Hampir 40 Ribu Warga Jakarta Keluhkan Air Mati. 30 December. <http://www.jpnn.com/read/2013/12/30/208221/Hampir-40-Ribu-Warga-Jakarta-Keluhkan-Air-Mati>
- 12 *Tempo*. 2013. PDAM Jakarta Kehilangan 7.500 Meter Kubik Air Per Detik. 16 March. <http://www.tempo.co/read/news/2013/03/16/090467457/PDAM-Jakarta-Kehilangan-7500-Meter-Kubik-Air-Per-Detik>
- 13 *Tribunnews.com*. 2011. 90 Persen Air Tanah Jakarta Mengandung Bakteri E-Coli. 7 June. <http://www.tribunnews.com/metropolitan/2011/06/07/90-persen-air-tanah-jakarta-mengandung-bakteri-e-coli>
- 14 *Tribunnews.com*. 2012. Faisal Berharap Pengelolaan Air Bersih Kembali ke Warga. 28 June. <http://www.tribunnews.com/metropolitan/2012/06/28/faisal-berharap-pengelolaan-air-bersih-kembali-ke-warga>

- 15 Jakarta Environmental Agency cited in: Ropesta Sitorus. 2013. Sanitasi Jakarta Buruk, Ini Penyebabnya. *detikNews*, 13 November. <http://news.detik.com/read/2013/11/13/121632/2411672/10/2/sanitasi-jakarta-buruk-ini-penyebabnya>
- 16 *Koran Jakarta*. 2015. PDAM Jaya Siap Akuisisi Pal. 9 January. [http://www.koran-jakarta.com/?26751-pdam %20jaya %20siap %20akuisisi %20pal](http://www.koran-jakarta.com/?26751-pdam%20jaya%20siap%20akuisisi%20pal)
- 17 According to Supreme Audit Agency (BPK) findings in 2009, there is a total of ID R3.9 billion (US\$313,000) in costs from Palyja that are not related with water production such as costs to cover school fees for children, personal travel, house rental and flood insurance, and a number of other unreasonable fees for expatriate personnel.
- 18 Hall, D., Lobina, E., Corral, V., Hoedeman, O., Terhorst, P., Pigeon, M. and Kishimoto, S. 2009. Public-public partnerships (PUPs) in water. Lancaster, UK: PSIRU. <http://www.psiru.org/reports/2009-03-W-PUPS.doc>
- 19 Ibid.

Capítol 4

Els Ajuntaments alemanys recuperen el control de l'aigua

per Christa Hecht

A Alemanya l'aigua ha estat tradicionalment en mans dels municipis. Des de l'Edat Mitjana han existit associacions encarregades de dur a terme les operacions d'irrigació i drenatge. Al segle XIX es van formar corporacions i cooperatives encarregades de gestionar l'ús de l'aigua, també de les aigües residuals, en els nuclis industrials emergents, sobretot per evitar epidèmies.

A l'Alemanya actual hi ha més de 12.000 ens dedicats a l'aigua i el camp, les aigües residuals, i els sistemes de canalització. A més d'ocupar-se del subministrament d'aigua i del tractament de les aigües residuals, també són responsables de conservar els recursos aquífers sota les indicacions de la Directiva Marc europea sobre l'aigua. S'estima que uns 6.060 operadors subministren aigua de boca als ciutadans i que n'hi ha més de 6.900 dedicats a les aigües residuals.

El control de l'aigua és en mans d'equips de treball pròxims als usuaris. Els seus principis bàsics són la gestió sostenible dels recursos per a les pròximes generacions i la protecció de l'entorn.

Els municipis són responsables d'oferir als ciutadans aigua potable i d'encarregar-se de les aigües residuals, dues operacions que tenen la consideració de serveis públics d'interès general (anomenats Daseinsvorsorge). Els governs locals tenen competència per decidir la forma en què s'organitza la gestió de l'aigua. És habitual que les ciutats més petites treballin conjuntament amb associacions municipals per subministrar aigua i/o serveis sanitaris i es beneficiïn d'aquestes aliances. El dret a l'autogovern dels municipis és protegit per la constitució alemanya.

Els municipis alemanys utilitzen diverses estructures organitzatives i legals per a la gestió del subministrament d'aigua i el tractament d'aigües residuals:

- Sistema dirigit pel govern.
- Empresa municipal o Empresa de dret públic.
- Associació a finalitat especial.
- Associació per l'aigua i el territori.
- Associació legal específica del land Rin del Nord-Westfàlia.
- Altres formes de cooperació entre municipis.
- Partenariat públic-privat.
- Concessió/contracte d'exploració amb una empresa privada

Taula 4.1 Gestió de l'aigua a Alemanya (2014)

Estructura legal	Tractament d'aigües residuals	Subministrament d'aigua
Estructura legal de servei públic	92 %	64 %
Empreses públiques/empreses municipals (PLC/Ltd. Co)	(28 % associacions i cooperació entre municipis)	(23 % associacions i cooperació entre municipis)
Partenariat públic-privat		21 %
Altres empreses privades	8 %	15 %

Font: Branchenbild der Deutschen Wasserwirtschaft 2011 i recerca pròpia.

Des de la dècada dels 50 a la dels 90

Després de la Segona Guerra Mundial la gestió de l'aigua va evolucionar de manera diferent a l'Alemanya Oriental i a l'Occidental. A la República Federal d'Alemanya, l'estructura històricament descentralitzada va sobreviure amb la protecció constitucional dels governs locals. A la República Democràtica

Alemanya, el sector de l'aigua fou centralitzat en seccions dedicades a les aigües subterrànies i superficials, i a la gestió de l'aigua urbana segons les conques fluvials i els districtes governamentals, amb 15 grans empreses públiques propietat de l'Estat. Després de la caiguda del Mur de Berlín, i la reunificació del país, foren descentralitzades i les empreses, i la seva xarxa d'infraestructures, foren lliurades als municipis.

En aquest procés, els estats alemanys de l'Est van fer constar clàusules que facilitessin la inversió privada en el sector de l'aigua en les seves noves lleis federals, permetent concessions, acords de gestió i col·laboracions entre el sector públic i el privat. Com a conseqüència, als anys 90 es van produir privatitzacions totals i parcials en l'antiga RDA. A la banda Occidental del país, s'havien produït algunes privatitzacions als anys 80 en municipis amb dificultats financeres.

Mentre als anys 80 i 90 els defensors de la privatització prometien una major eficiència i un millor servei del sector privat, la força d'aquests arguments a favor de la privatització ara s'ha esvaït del tot. Avui en dia, els alemanys identifiquen la privatització amb unes taxes més elevades per als usuaris, mentre que els beneficis que obtenen els operadors privats es multipliquen. Hi ha estudis que demostren que després de la privatització va pujar el preu de l'aigua.

Els polítics han hagut de reconèixer que, al sector públic de la gestió de l'aigua, el coneixement i l'experiència d'enginyers, científics o tècnics especialitzats eren, com a mínim, igual de valuosos que a la indústria privada. Ara s'adonen que el sector públic de l'aigua està clarament més ben qualificat a l'hora de considerar de manera seriosa tot el que afecta el teixit social i l'entorn, de planificar les infraestructures, de determinar el preu de les tarifes i d'utilitzar els recursos de manera responsable.

Els operadors públics d'aigua solen ser de gran importància per a l'economia local perquè sovint focalitzen les seves inversions en empreses locals petites i mitjanes perquè s'ocupin de treballs de manteniment i d'infraestructura, a diferència dels operadors privats que tendeixen a subcontractar exclusivament les seves pròpies empreses subsidiàries.

L'any 2007, operadors del sector públic de l'aigua van fundar la *Aliança d'Associacions per l'Aigua Pública* (AöW) per combatre la privatització i fer pressió a favor de la gestió pública. En els darrers anys, s'han produït avenços significatius per assolir aquests objectius. Des de l'any 2012, al menys sis ciutats alemanyes han decidit remunicipalitzar els seus serveis d'aigua.

Remunicipalitzacions decisives a Alemanya

Berlín

L'any 1999, la càmera de diputats de Berlín va aprovar la proposta del senat de vendre el 49,9% de Berlin Wasser Holding AG a un consorci privat d'empreses alemanyes i franceses. RWE Aqua GmbH i Vivendi (actualment Veolia Wasser GmbH) va comprar les accions per 1.679 milions d'euros. Aquesta operació fou precedida per tenses discussions i una poc fructífera queixa presentada per dos grups del Parlament de Berlín al Tribunal Constitucional.

Tot i així, el projecte va tirar endavant afectant tres milions i mig d'habitants de la capital alemanya. Els acords principals d'aquesta privatització parcial inclouen: la impossibilitat d'augmentar els preus durant quatre anys, acomiadaments prohibits fins el 2014 segons la negociació amb el sindicat, i una inversió de 2.500 milions d'euros durant els primers deu anys (250 milions d'euros a l'any). L'estat de Berlín també garantia beneficis per als inversors privats; si no s'aconseguien els beneficis estipulats, es veuria obligat a compensar la diferència als seus pressupostos. El contracte es va signar fins al 2028.

Altres clàusules asseguraven als inversors una influència decisiva en el consell de direcció, encara que no controlessin la majoria d'accions. Inclouen l'expansió de les seves activitats en les telecomunicacions alemanyes i internacionals i en el mercat de l'aigua, i la creació de 700 nous llocs de treball en companyies subsidiàries l'any 2009. La privatització parcial de l'empresa pública d'aigües de Berlín (Berliner Wasserbetriebe) fou entesa com el vaixell insígnia de les exitoses privatitzacions.

No obstant, el 2004 el preu de l'aigua havia augmentat aproximadament un 35 %¹. Entre 1999 i 2011 els inversors privats van aconseguir 1.526 milions

d'euros en beneficis, equivalents a una taxa anual de beneficis del 7% en relació al preu de compra². Els ingressos públics de l'estat de Berlín van augmentar, però no van arribar als 365 milions d'euros que haurien pogut assolir. No se n'explicaren els motius³. A pesar dels grans beneficis, la inversió en infraestructures va decaure a partir de 2009, i el 2013 un estudi va evidenciar la diferència entre el que efectivament s'havia invertit i el que s'havia acordat. A causa de les pèrdues financeres en activitats internacionals, l'operador d'aigües de Berlín va reduir aquestes inversions, que desapareixeran del tot en el futur. D'altra banda, l'exclusió d'acomiadaments fou estesa fins el 2020.

La condemna popular dels elevats preus de l'aigua va alimentar el debat polític i van aparèixer veus contràries a la privatització. La iniciativa ciutadana Berliner Wassertisch (Junta berlinesa de l'aigua) va endegar una proposta de referèndum el 2011 per sol·licitar transparència en les condicions del contracte de privatització, que s'havien mantingut en secret fins aquell moment. La proposta fou recolzada pel 98,2% dels votants. Pocs dies després d'aquest referèndum el Berliner Wasserbetriebe va publicar els contractes a la xarxa. Els ciutadans de Berlín van interpretar les condicions favorables que s'havien atorgat els inversors privats a ells mateixos com la raó principal de l'augment notable del preu de l'aigua.

A més, el 2012, l'Oficina Federal de Lluita contra els Càrtels (BundesKartellamt) va exigir a l'empresa mixta d'aigües de Berlín que abaixés el preu de l'aigua un 18% degut al que considerava que era un abús tarifari. Una anàlisi comparativa del BundesKartellamt demostrava que el preu era significativament més elevat que en altres empreses, totes de propietat pública.

El 2012 Berlín va recomprar les accions a RWE Aqua GmbH per 654 milions d'euros i el 2013 les accions de Veolia per 590 milions d'euros. Per fer-ho, la ciutat de Berlín va demanar un préstec que ha de ser retornat a través de les factures de l'aigua, a càrrec dels ciutadans doncs, durant un període de 30 anys.

Des de la recompra, les inversions en infraestructures han augmentat i el preu del tractament d'aigües residuals ha disminuït.

Rostock

El 1993, els sistemes d'aigua urbana i aigües residuals de la ciutat de Rostock i els 29 municipis circumdants foren privatitzats mitjançant un contracte per 25 anys amb Eurawasser Nord GmbH (abans, part del Grup Suez). Uns 200.000 habitants i 320 treballadors es van veure afectats.

Els municipis han denunciat la manca de transparència que hi ha hagut des d'aquell moment i la seva incapacitat per negociar amb l'operador privat. En comparació amb altres ciutats, els preus són aproximadament un 20% superiors, però això no es reflecteix en millors serveis o en inversions significatives als sistemes d'aigua. El primer propietari privat va vendre l'empresa pública a Remondis Group el 2011 sense que els municipis afectats poguessin intervenir-hi.

El 2014, l'ajuntament de Rostock va decidir cancel·lar el contracte al final del termini, el 2018, d'acord amb els altres 29 ajuntaments. Per als propers anys, s'esperen negociacions complicades per a traspasar la gestió de l'aigua de l'inversor privat a una nova empresa pública.

Stuttgart

El 2002, Stuttgart, una ciutat amb 613.392 habitants del Sud d'Alemanya, va privatitzar totalment el subministrament d'aigua a través d'un contracte amb EnBW Regional, una subsidiària d'EnBWAG, empresa que cotitza a borsa.

Els ciutadans de Stuttgart van promoure una campanya pública durant alguns anys. El 2010, la iniciativa popular local Wasserforum va aconseguir recollir 27.000 signatures a favor d'un referèndum per a la remunicipalització. Al ple municipal del 17 de juny de 2010, Stuttgart va decidir trencar el contracte amb EnBW Regional a finals de desembre de 2013. Com a conseqüència d'aquesta decisió, EnBW Regional va decidir d'augmentar el preu del servei d'aigua el 2012. La ciutat de Stuttgart ha apel·lat judicialment aquesta pujada, però encara no s'ha emès cap resolució.

Després de la decisió de remunicipalitzar el servei municipal d'aigües de Stuttgart, va sorgir un conflicte major pel preu de recompra de la xarxa

d'aigües. La voluntat de la ciutat es pagar 150 milions d'euros, mentre que EnBW AG vol vendre per 600 milions d'euros. La gestió de l'aigua a càrrec d'EnBW Regional s'ha allargat fins que aquests conflictes sobre l'augment del preu de l'aigua i el preu de recompra es resolguin.

Lliçons apreses

Vendre la coberteria de plata municipal durant una crisi financera no és una bona solució. Els municipis acaben esdevenint vulnerables al xantatge dels inversors privats.

Els contractes són majoritàriament dissenyats per a afavorir els inversors privats i la recompra resulta molt cara per als ciutadans. A Alemanya, els ciutadans han pagat el doble o el triple del valor combinat del servei i de les infraestructures, i això que eren els únics que ja ho finançaven, tot plegat, amb la factura de l'aigua.

El missatge que volem fer arribar, doncs, als alcaldes i membres dels ajuntaments és que es mantinguin allunyats de la privatització.

Christa Hecht ha estat directora general de Aliança d'Associacions per l'Aigua Pública (AöW) de Berlín des de març del 2010. Amb anterioritat, havia treballat al Departament de la Dona de la ciutat de Frankfurt del Main abans d'incorporar-se a la Unió Alemanya de Serveis Públics com a directora de gestió, vicepresidenta pel land de Hessen. Al sector de l'aigua fou membre del Consell executiu del Berliner Wasserbetriebe entre 1999 i 2003.

Notes

- 1 Ruester, S. And Zschille, M. 2010. The impact of governance structure on firm performance: An application to the German water distribution sector. *Utilities Policy* 18 (3): 154-162.
- 2 Contracte de confiança amb el sindicat.
- 3 Verband Deutscher Grundstücksnutzer e. V, extret de les reclamacions 2 de març de 2012.
- 4 Judgement OLG Düsseldorf 24 February 2014, VI-2 Kart 4/12 (V) paràgraf 175.
- 5 Schaefer, C. i Warm, S. 2014. Berliner Wasserbetriebe (BWB) – Water and sewage company in Berlin. Working Paper CIRIEC No 2014/01, p. 28. http://www.ciriec.ulg.ac.be/fr/telechargements/WORKING_PAPERS/WP14-01.pdf; Huesker, F. 2011. Kommunale Daseinsvorsorge in der Wasserwirtschaft: Auswirkungen der Privatisierung am Beispiel der Wasserbetriebe des Landes Berlin., Munic; Berlin Senatsverwaltung für Finanzen. 2014. Berliner Beteiligungsbericht 2014 Band 1, p.75, www.berlin.de/sen/finanzen/vermoegen/downloads/artikel.7206.php
- 6 Informe: Requirements for sustainable rehabilitation of water and wastewater system in Berlin, 2014.

Capítol 5

Girar el full de la privatització de l'aigua a França

per Christophe Lime

França és la seu de les principals multinacionals de l'aigua, i un dels pocs països del món que reserven a les empreses privades un paper preponderant en la gestió de l'aigua i del sanejament urbà. Els particulars contractes francesos de concessió i d'arrendament de serveis (*délégation de service public*) han estat promoguts arreu del món pel sector privat com a un model a imitar, guanyant-se les crítiques dels qui hi veuen el paradigma de la privatització de l'aigua i dels seus mals. Tanmateix, darrerament, hi ha hagut diversos casos significatius de remunicipalització de l'aigua, incloent-hi París al 2010. Aquests retorns a la gestió pública han dibuixat un avanç prou important en un context anteriorment dominat pel sector privat. *France Eau Publique* és una xarxa estatal d'operadors públics de l'aigua, creada per a fomentar l'intercanvi d'experiències i de coneixements, promoure la gestió pública de l'aigua i contrarestar l'acció dels lobbys privats de l'aigua.

Un panorama molt fragmentari

A França, el subministrament d'aigua i el sanejament urbà són competència dels consells municipals, els quals poden o bé proporcionar ells mateixos aquests serveis (el 25% dels municipis subministra l'aigua, el 40% s'ocupa del sanejament urbà), o bé transferir-los a una entitat intermunicipal. Aquesta mena d'ens intermunicipals estan adquirint molta importància. Existeixen, actualment, uns quants gestors d'aigua de grans dimensions, subministrant o sanejant l'aigua de poblacions de més d'un milió d'habitants, com *Eau de Paris*, el *Syndicat Interdépartemental pour l'Assainissement Francilien* (SIAAP),

el *Syndicat des Eaux d'Île-de-France* (SEDIF), *Grand Lyon*, *Marseille Provence Métropole* i *Lille Métropole Europe*. Tot i així, la majoria d'estructures franceses dels serveis d'aigua i de sanejament són de dimensions molt modestes: 9.500 proveïdors d'aigua i 13.500 prestadors de sanejament (municipals, la majoria) s'adreen a nuclis de menys de 2.000 habitants. Només 75 subministradors d'aigua i 100 prestadors de sanejament treballen per a conurbacions de més de 100 mil habitants.

A les autoritats municipals els toca triar: gestió privada o pública?

Pel que fa als serveis públics, la legislació francesa considera els serveis d'aigua i de sanejament com a activitats de caràcter «industrial i comercial», i les autoritats municipals han de triar entre:

- Gestionar directament el servei mitjançant una *régie*, la qual pot ésser financerament autònoma però integrada legalment a l'ajuntament, o bé autònoma financerament i legal, i operant a distància del consell municipal.
- Delegar-ne la gestió a una empresa externa, normalment privada, a través d'un contracte de *délégation de service public* (DSP). En la mesura que la estructura roman propietat del municipi, no es tracta, doncs, pròpiament, d'una privatització en el sentit restrictiu de venda de béns públics. El consell municipal pot modificar o rompre el contracte abans d'hora, si bé amb l'habitual obligació d'assumir quantioses compensacions a l'altra part, com veurem més endavant.
- D'ençà de 2010, una nova llei permet als consells una tercera opció: les *Sociétés publiques locales* (SPL). Societats limitades públiques de dret privat, les parts interessades de les quals serien dos o més consells municipals. Com que aquestes empreses han d'operar en benefici exclusiu dels consells interessats, poden ésser considerades, de fet, una forma de gestió pública.

L'oposició a l'externalització dels serveis d'aigua

Durant els anys 70 i 80, es va produir arreu del territori francès un notable increment dels contractes de DSP i d'externalització a empreses privades, fet que permeté la consolidació del sector privat de l'aigua i del sanejament. Aquesta dinàmica va dur a la constitució de tres grups privats majors, amb interessos en d'altres serveis municipals (gestió de residus, calefacció, parkings, restauració) i en el sector de la construcció: Veolia (anteriorment, Générale des Eaux, Vivendi), Suez Environnement (abans, Lyonnaise des Eaux) i SAUR. Al tombant de mil·leni, el percentatge de francesos abastits per un proveïdor privat arribava a més del 70%, pel que fa a l'aigua, i al 55% pel sanejament urbà.

Els contractes de delegació de servei esdevingueren el model dominant de la gestió de l'aigua i d'altres serveis municipals, tant per falta de regulació de la competència, com gràcies a l'extesa pràctica de seduir els consells municipals amb «quotes d'entrada», és a dir, grans quantitats de diners abonats al començament dels contractes. No cal dir que, en certs casos, la corrupció també va contribuir a obrir la porta dels ajuntaments als grans grups. Al cap de poc temps, la pujada de tarifes, i els grans marges de benefici de les empreses (sovint dissimulats sota conceptes com ara «despeses» no efectuades, o «garanties» per la renovació de la xarxa), foren assenyalats per les auditories dels consells, pels tribunals de comptes o per grups de ciutadans. Els nombrosos casos de corrupció, presumpta o ben establerta, forçaren els legisladors francesos a introduir noves regulacions a la famosa llei 93-122 del 29 de gener del 1993, la «Loi Sapin» del ministre d'economia Michel Sapin, oficialment intitulada «*Sobre la prevenció de la corrupció i la promoció de la transparència de l'economia i de la contractació pública*». Aquesta llei, que ha rebut nombroses revisions d'ençà de la seva promulgació, va exigir un procediment obert i competitiu per a la contractació pública, prohibí tota forma de «quota d'entrada» o de pagament fora contracte, limità la durada dels contractes a 20 anys (amb excepcions), va restringir l'ús de «clàusules addicionals», i establia obligacions de transparència a totes les parts, entre d'altres disposicions.

Vint anys després, el percentatge de renovacions de contracte a prestadors privats roman elevat i estable (87% de mitjana, amb una disminució del 0,3% anual des de 1998). Durant força temps, la competició entre prestadors privats ha estat gairebé inexistent, alimentada només per un petit nombre de companyies independents que havien sobreviscut a l'afirmació anterior del gran sector privat de l'aigua i a la posterior «amença» de les remunicipalitzacions. D'ençà dels anys 2009-2010, tanmateix, apareixen indicis d'una creixent competència entre els majors operadors privats, si bé aquesta competència s'articula, bàsicament, al voltant dels preus, provocant ambicioses reestructuracions internes a fi d'obtenir un servei «*low cost*», i degradant-ne així la qualitat final.

En certa mesura, aquest increment de la competència pot explicar-se també per una tendència a un major control dels serveis d'aigua i de sanejament per part dels ajuntaments, siqui quina sigui la seva política pel que fa a la renovació del contracte al prestador extern.

Malgrat aquestes evolucions positives, l'asimetria de la informació sembla ser consubstancial a l'externalització de serveis. La transparència no és gairebé mai la norma, sobretot quan es tracta de passar comptes, amb tot de companyies privades preparant els seus informes anuals basant-se en supòsits comptables molt allunyats de les despeses reals. Per a acabar-ho d'adobar, durant la llarga història de la delegació de serveis, els municipis petits o mitjans han acabat perdent, molt sovint, les competències tècniques necessàries per al seguiment i el control de la correcta execució dels contractes; una tasca de vigilància que no pot ésser confiada a assessors externs.

En fi, els contractes de delegació de serveis es caracteritzen per una manca d'adaptabilitat als canvis de dimensió i d'organització dels serveis d'aigua i de sanejament. Una falta de flexibilitat que es fa molt palesa en els casos de desenvolupament d'entitats intermunicipals de gestió. I tot i que la durada d'aquests contractes hagi estat significativament escurçada (11 anys de mitjana des del 1998), encara avui equival a quasi la durada de dos mandats electorals.

Si bé les esmenes al contracte original són, normalment, possibles, els municipis tenen sempre les de perdre a l'hora de negociar-les. Les modificacions o ruptures unilaterals de contracte poden resultar extremadament oneroses, ja que comporten compensacions cobrint, habitualment, les parts no amortitzades de les inversions del prestador privat i, a vegades, el seu lucre cessant. Aquest últim dret de compensació és, però, del tot qüestionable, sobretot si el prestador ha estat anys i panys declarant exercicis deficitaris a l'administració, per a retreure-li ara una pèrdua de guanys per ruptura de contracte...

Tornada a la gestió pública

Aquests darrers 20 anys, tots aquest factors han dut els consells municipals a desafiar obertament el postulat de la *délégation de service public*, per a tornar a la gestió pública. Els primers a fer-ho foren el *Syndicat des Eaux du Tursan*, al 1995, i la ciutat de Grenoble, al 2000, amb un teló de fons fet d'acusacions delictives i sota un intens seguiment mediàtic. Però aquests dos casos no foren massa imitats. Molt sovint, l'inèrcia contractual feia que les ruptures unilaterals fossin poques, retardant-se així tota remunicipalització efectiva.

Fou només a mitjans dels anys 2000 que començà una tendència significativa vers la gestió pública de l'aigua i del sanejament. D'ençà del 2008, la gestió pública de l'aigua ha estat guanyant, de mitjana, un 1% anual de població coberta pels seus serveis. La remunicipalització de l'aigua de París, començada al 2003 i efectiva al 2010, esdevingué la nau capitana d'aquesta tendència, inspirant la classe política d'arreu del país.

Avui, el moviment de remunicipalitzacions reuneix ajuntaments de totes les mides, des de les viles de pocs milers d'habitants (com Neufchâteau, Venelles, Varages, Embrun i Digne-les-bains) fins a ciutats i aglomeracions mitjanes (com Brest *Métropole Océane*, Aubagne-*Pays de l'Étoile*, Rennes). La remunicipalització a l'aglomeració de Niça-*Côte d'Azur* s'estrenava a principis d'any. L'any que ve, 2016, s'efectuarà la remunicipalització a Montpeller-*Méditerranée Métropole*.

Cal dir, però, que el terme de «remunicipalització» dels serveis de l'aigua i del sanejament no fóra del tot apropiat. D'una banda, un nombre creixent de serveis ja no estan gestionats a nivell municipal, sinó intermunicipal. D'altra banda, algunes ciutats no han disposat mai de gestió pública de l'aigua. És el cas de Rennes, on aquests serveis han estat de gestió privada des del segle XIX, o de Niça, on Veolia ha estat subministrant l'aigua durant 151 anys.

A més, amb la progressió de la cooperació intermunicipal, i les conseqüents reorganitzacions del serveis d'aigua i sanejament, no totes les remunicipalitzacions comporten la creació d'una nova *régie* (o SPL). Algunes d'aquestes entitats intermunicipals de gestió han estès la seva zona de servei gràcies a l'expiració de contractes de delegació més petits, com és el cas de la Comunitat Urbana de Cherbourg (gairebé 35000 nous usuaris des del 2002), i de l'aglomeració *Métropole Rouen Normandie* (aproximadament, 100 mil nous usuaris des del 2011). No s'ha d'oblidar, tampoc, que *régies* molt importants, majoritàriament rurals, han estat cinquanta anys estenent la seva zona de servei mitjançant la integració de *régies* ja existents, o de serveis prèviament externalitzats pel consell municipal corresponent. Així, entitats eminentment rurals, com Noréade, al nord de França, l'alsacià SDEA i Eaux de Vienne són alguns dels més grans serveis de l'aigua de la França actual.

Qüestions clau i reptes

L'experiència de dotzenes de remunicipalitzacions reixides dels serveis d'aigua i sanejament demostra que tornar a la gestió pública és tan desitjable com possible, fins i tot pels municipis petits. Ens permetem extreure aquí algunes lliçons i consells d'aquesta experiència:

- L'existència de polítics capaços, compromesos i ben formats, és absolutament essencial. Si la gestió pública exigeix, per definició, grans responsabilitats a funcionaris i empleats, els polítics també han d'assumir una participació activa.
- La remunicipalització pot suposar motius de preocupació i haver-se d'encarar a tota mena d'obstacles, sobretot si els consells municipals ja

no detenen les competències tècniques necessàries. En aquest sentit, un gran i innegable avantatge és l'ajuda tècnica d'un altre municipi que ja hagi reeixit la remunicipalització, o d'una *régie* veterana.

- L'anticipació i la preparació són molt importants. Encara que algunes noves *régies* fossin creades ràpidament després de la fi del contracte (Castres formà un equip de gestió, creà la seva *régie* i començà a ocupar-se dels serveis d'aigua i sanejament en menys de sis mesos), l'experiència ens mostra els beneficis d'uns estudis preliminars dos anys o més abans l'expiració del contracte, si pot ser. L'experiència també ens ensenya que cal separar la liquidació del contracte (sovint insuficientment tractada als contractes mateixos), de tota qüestió relacionada amb la creació d'un nou operador públic, ja que ambdues accions requereixen habilitats i competències diferents. També pot resultar difícil de trobar assessors, pel nou projecte de gestió pública, que siguin prou competents i independents. En aquest sentit, les experiències dels altres consells també poden resultar un gran ajut.
- La integració d'empleats de l'antic prestador privat s'ha de fer amb molta cura. En la mesura que detenen uns coneixements exhaustius de la xarxa i del servei d'aigua, cal atreure'ls cap al nou prestador públic i, si pot ser, implicar-los al projecte de remunicipalització. Mantenir les mateixes condicions de remuneració ha esdevingut la pràctica habitual, encara que pugui ser necessari simplificar els termes i les diferents condicions acumulades amb els anys. Hem pogut constatar que els empleats, llevat dels executius, volen incorporar-se gairebé sempre a un operador remunicipalitzat. Acostumen a apreciar el fet que la seva feina contribueixi als valors de servei públic i de l'interés general, deixats sovint de banda per la submissió dels operadors privats a la rendibilitat i a la competència mercantil. La dificultat principal s'esdevé a l'hora d'establir la llista d'empleats transferibles al nou servei, de manera que es pugui assumir la feina sense patir d'un excedent d'executius i d'empleats amb perfils inadequats. Per a dur a bon port aquest procés,

cal encetar una negociació social involucrant càrrecs municipals, representants sindicals i administradors, a fi d'arribar a un marc d'acord al més aviat possible.

- En fi, com que les tecnologies informàtiques esdevenen cada vegada més sofisticades i indispensables, la transferència de les dades i dels sistemes d'informació (supervisió de tasques, gestió de clients, gestió d'actius, etc.) hauria de ser tan prioritària com la transferència d'utillatge i materials.

En la mesura que cada situació és un món i que l'experiència d'un municipi mai no és del tot idèntica a la dels altres, els intercanvis són sempre positius i contribueixen a acarar més bé els canvis. Per aquesta raó, *France Eau Publique* ofereix a les autoritats municipals, desitjoses de tornar a la gestió pública, un programa d'acompanyament que els permet de rebre el suport d'un municipi de les mateixes característiques i que ja hagi viscut l'experiència de la remunicipalització.

Després de la remunicipalització, els municipis i els seus operadors públics han de procurar, constantment, millorar els seus resultats. Compromesos amb els valors de cooperació i de solidaritat, contra la competició comercial, els membres de *France Eau Publique* apleguen els coneixements, les competències i la praxi més adient a fi de desenvolupar sinergies i eines comunes, al servei de l'interés general i per la constitució de serveis sostenibles.

La causa de la gestió pública de l'aigua necessita d'ésser promoguda i defensada, contra el poderós lobisme dels prestadors privats. Els polítics han d'entendre que l'externalització de l'aigua a operadors privats no garanteix més bons resultats, ni a nivell operacional (tècniques, qualitat del servei, etc.) ni econòmic. La majoria d'operadors públics poden oferir aigua i serveis de qualitat, des del respecte al medi natural.

Christophe Lime és el president de France Eau Publique, i tinent d'alcalde de Besançon.

France Eau Publique aplega consells municipals i operadors públics membres de la Federació Nacional de Consells i Régies (FNCCR), per a l'intercanvi de coneixements i d'experiències, mútua assistència i promoció de la gestió pública de l'aigua. *France Eau Publique* és hereva del primer Consell d'orientació de régies de la FNCCR, en continuïtat amb la feina feta dins de la xarxa *Aqua Publica Europea*.

Per als membres de *France Eau Publique*, els imperatius de resultats de la gestió pública de l'aigua han de romandre al servei del bé general, no dels interessos privats. Consideren el caràcter públic de la gestió com a única garantia de transparència, de sostenibilitat, de civisme, de preservació dels béns públics i dels recursos hídrics.

France Eau Publique es proposa quatre objectius fonamentals:

- * **Desenvolupar sinergies** intercanviar coneixements, promoure contactes entre experts i representants dels operadors públics.
- * **Fomentar l'emulació**, demostrar amb exemples les virtuts de la gestió pública.
- * **Promoure els operadors públics emergents** oferint acompanyament i assistència, ajudant-los a reeixir enfortint-ne la dinàmica.
- * **Progressivament, establir un contrapès al lobisme** de les grans empreses privades, a fi de defensar la gestió pública i els seus valors.

Capítol 6

Balanç de la remunicipalització a París, amb Anne Le Strat, expresidenta d'*Eau de Paris*.

Per Olivier Petitjean

El Tribunal de Comptes francès ha publicat, darrerament, dos informes: un balanç de la política parisenca de l'aigua, i una auditoria dels resultats del servei públic remunicipalitzat Eau de Paris. Constitueixen les dues primeres evaluacions oficials dels serveis d'aigua d'ençà de l'exemplar retorn parisenc a la gestió pública. Per tant, en certa manera, s'hi jugava una part de la batalla entre gestió privada i gestió pública de l'aigua a França. Tots dos informes han acabat sent prou positius sobre la gestió d'Eau de Paris. Es tracta, doncs, d'una aprovació implícita de la remunicipalització?

L'informe no cerca la comparació directa entre la gestió pública actual i els anteriors resultats dels prestadors privats, Suez i Veolia. Per a poder-ho comparar, hem de llegir els informes precedents del Tribunal de Comptes sobre la gestió privada de l'aigua a la capital, especialment el de 2000, poc abans que ocupéssim el govern municipal. Són la nit i el dia! I s'ha de dir que els informes del Tribunal de Comptes sempre són molt crítics, pensats per a motivar els equips municipals a millorar el servei de l'aigua. En aquest sentit, els darrers informes sobre *Eau de Paris* han estat, de fet, extremadament positius.

El segon informe del Tribunal de Comptes regional senyala que el retorn parisenc a la gestió pública ha permès una baixada del preu de l'aigua, sense reduir gens un volum molt important d'inversions.

És exacte, i molt gratificant de veure-ho reconegut pel Tribunal de Comptes. L'informe sobre la política general de l'aigua a París és encara més positiu

que l'informe sobre la transició vers la gestió pública, ja que sanciona les principals línies estratègiques de la nostra política de l'aigua. Incloses les decisions que, al començament, foren acollides amb escepticisme pels serveis administratius de l'ajuntament. Com, per exemple, la voluntat de conservar la xarxa d'aigua no potable¹ per a destinar-la al reg de jardins, neteja de carrers, etc. L'informe també felicita l'administració parisenca per l'adopció d'una política de l'aigua que va més enllà del cicle hidrològic urbà, per a contemplar les qüestions relacionades amb la conservació de l'aigua, la sostenibilitat i la democràcia.

Així doncs, tornar a la gestió pública ha estat un èxit total?

Eau de Paris gaudeix d'una bona reputació, i merescuda, perquè funciona! Hem baixat el preu de l'aigua, desplegant al mateix temps un ambiciós programa d'inversions a llarg terme, i la nostra gestió és innovadora en molts aspectes. Fins i tot, algunes de les nostres innovacions han estat adoptades per empreses privades.

Ara que ho dieu, això és prou interessant, perquè algunes empreses privades continuen reclamant la seva condició d'innovadors'... Aquina mena d'innovacions us referiu?

Eau de Paris és l'únic operador d'aigua que té els seus equips, els usuaris i les associacions civils representats en el consell d'administració, amb ple dret de vot. Un avenç democràtic que n'ha inspirat d'altres. La possibilitat de representar els usuaris al consell d'administració està essent ara considerada obertament per Antoine Frérot, executiu en cap de Veolia. Cosa impensable fa pocs anys! *Eau de Paris* fou també pionera en qüestions d'igualtat de gènere a la feina, en la protecció dels recursos hídrics riu amunt col·laborant amb els pagesos, en la conservació de l'aigua amb la distribució generalitzada de 'kits' de protecció de l'aigua. Tècnicament, també hem estat prou innovadors en termes de serveis a l'usuari (centre de trucades, control de fuites, gestió de la correspondència i de les reclamacions, etc.) Per això, els darrers tres anys, *Eau de Paris* ha rebut el premi pel «millor servei d'atenció al client» de tot el sector francès de l'aigua.

Malgrat el balanç molt positiu de la gestió parisenca de l'aigua, fet pel Tribunal de Comptes regional, quan els seus informes es feren públics, els mèdia francesos només semblaven fixar-se en una cosa: la probabilitat d'una futura pujada del preu de l'aigua a París. Per què?

D'entrada, s'ha de dir que no pas tots els mèdia se centraren en aspectes pretesament negatius. Alguns mèdia deixaren ben clar el caràcter positiu dels informes del Tribunal de Comptes. Dit això, és cert que d'altres mitjans preferiren fer primeres planes amb un eventual augment del preu de l'aigua. Visiblement, aquests periodistes no s'acabaren de llegir tot l'informe i, de fet, es va arribar a dubtar de l'objectivitat d'aquesta premsa. Les empreses privades són una font important d'ingressos publicitaris i, en realitat, foren els mèdia més dependents d'aquests ingressos els que més s'entretingueren amb aquesta qüestió del preu de l'aigua.

En qualsevol cas, *Eau de Paris* afronta, com la majoria d'operadors francesos i europeus, l'anomenat problema dels «preus tisorà»: per una banda, els ingressos per facturació de l'aigua tendeixen a baixar perquè se'n fa un consum menor, per l'altra banda, els costos no paren de pujar per causa, en bona part, de les noves normes de tractament de l'aigua. Aquesta tendència no té res a veure amb el caràcter privat o públic de la gestió de l'aigua, i no afecta només *Eau de Paris*. De fet, *Eau de Paris* es troba, comparativament, en una bona situació financera per acarar aquests canvis. Però no és menys cert que *Eau de Paris*, probablement, haurà d'apujar la tarificació per a equilibrar el seu presupost, com fan d'altres operadors del sector. Per a mi, la qüestió fonamental seria saber com es financia el servei d'aigua: ja no és possible de proveir el servei només amb la tarificació del consum, calculada a partir d'un preu establert pel metre cúbic d'aigua. Tant més quan la política del servei pretén incitar els usuaris a reduir el seu consum d'aigua, com ho fem des d'*Eau de Paris*.

Quina seria, doncs, la solució per a que els serveis d'aigua restessin assequibles pels usuaris?

Hauríem de diferenciar tipus d'usuaris, sobretot entre comercials i domèstics. Els usuaris comercials haurien de pagar més. Actualment, aquests usuaris (bars,

restaurants, perruqueries, tintoreries, dentistes, etc.) estan pagant menys per l'aigua que les famílies, perquè poden deduir aquesta despesa de la declaració de la renda. Es tracta, doncs, d'una qüestió sensible i, tècnicament, tampoc no seria una política fàcil d'aplicar, però crec que contribuiria a fer el sistema més just.

Transició

Parlem ara de la complicada transició a la gestió pública. Com ho vau aconseguir?

És ben veritat que va ser complicada. Cal recordar que abans la creació d'*Eau de Paris*, teníem tres companyies d'aigua. D'una banda, una companyia per a la producció d'aigua, amb una «*Société d'économie mixte*» de la qual l'accionista principal era l'ajuntament, mentre que Suez i Veolia en detenien parts minoritàries². I de l'altra banda, dos contractes separats amb Suez i Veolia per a la distribució de l'aigua a la riba esquerra (meitat sud) i a la riba dreta (meitat nord) de la ciutat, respectivament. Era una situació molt complexa, sense cap mena de precedent per a endegar el nostre projecte. Ens trobarem amb nombroses dificultats a l'hora de repatriar els diferents serveis, per exemple, amb la transició de privat a públic dels sistemes de comptabilitat. Per sort, aquestes dificultats són, avui, del tot superades, com ho destaca l'informe del Tribunal de Comptes.

Fou difícil d'integrar els antics empleats de Suez i de Veolia a la nova entitat pública?

El codi laboral francès permetia la transferència al nou operador públic dels tècnics que treballaven als operadors privats, però la majoria de directius de Suez i Veolia foren tranferits en intern just abans de la remunicipalització. Es feren negociacions per a assolir un acord d'harmonització de les condicions salarials de tot l'equip. Però la remunicipalització era, a vegades, entesa com una mena de fusió del dos distribuïdors precedents (subordinats a Suez i Veolia) amb la branca de producció d'aigua sota gestió pública (l'antiga «*société d'économie mixte*»). Aquesta percepció provocà una certa frustració dels antics empleats del sector privat. Són problemes habituals durant aquesta mena de reestructuracions; la consolidació d'una cultura comuna necessita temps.

Suez i Veolia posaren pals a les rodes?

I tant que sí, sense cap mena de dubte. En parlaré al meu proper llibre, i també se n'ha parlat, detalladament, al llibre d'Agnès Sinäi sobre el procés de remunicipalització: *L'eau a Paris, retour vers le public*³. Tanmateix, s'aprecia una clara diferència entre l'actitud de Suez, relativament constructiva, i la voluntat de Veolia de posar-nos-ho tot tan difícil com els fos possible.

Els serveis parisencs de l'aigua depenen exclusivament d'Eau de Paris, o bé encara avui algunes àrees romanen externalitzades al sector privat?

Ja no hi ha cap mena de «*délégation*» al sector privat. Els primers dos anys de remunicipalització, signàrem alguns contractes de transició que externalitzaven la gestió dels sistemes d'informació, perquè ens calia temps per a bastir el nostre propi sistema. Els sistemes d'informació són increïblement importants; en depèn la facturació, la col·lecta de dades de consum, el control de les tasques de manteniment... I massa sovint aquesta importància no es té en compte. *Eau de Paris*, actualment, controla i gestiona el seu propi sistema d'informació, però roman encara mig dependent de Suez i de Veolia, ja que encara es fa anar una part del seu *software* per a processar la informació. S'ha posat en marxa un estudi a dins d'*Eau de Paris* a fi de trencar, completament, aquesta dependència. Encara avui, quan demanem una informació, estrictament tècnica, a Veolia, ens pot costar molt d'obtenir-la. En fi, tenim un altre contracte amb Veolia. No es tracta pas d'una delegació de servei, sinó d'una simple externalització de la gestió dels comptadors (instal·lació i mantiment), de les dades de consum d'aigua. *Eau de Paris* també està estudiant, actualment, la possibilitat d'assumir aquestes tasques en intern.

L'Observatori parisenc de l'aigua

Per què es crea?

La finalitat de l'Observatori parisenc de l'aigua és d'establir un espai per a la supervisió i informació populars de l'aigua, però també exigir transparència i responsabilitat públiques als càrrecs electes de la ciutat, a la seva administració i als empleats d'*Eau de Paris*. Totes les accions, informes i reunions oficials

relacionats amb la gestió de l'aigua han d'ésser sotmesos a l'Observatori abans d'adreçar-los a l'Ajuntament de París. Al començament, se'n desconfiava una mica, però se n'ha acabat entenent l'interès. L'Observatori no és una d'aquelles comissions ciutadanes que només es convida a misses dites. L'Observatori no pot decidir de res tot sol, però les opinions dels ciutadans són plenament integrades a les seves decisions i, el que em sembla més important, tota la informació hi és disponible i accessible.

És també per aquesta raó que *Eau de Paris* acull al seu Consell d'administració tant les associacions civils com un representant de l'Observatori, amb dret a vot. Els membres del Consell ho poden trobar una mica empipador, ja que es triga més temps a explicar les coses i a fer-se entendre... Però, al capdavant, en això rau una major democràcia de l'aigua, i és molt positiu per a la gestió pública.

Hi ha entitats semblants a l'Observatori parisenc de l'aigua?

Grenoble ha creat un comitè d'usuaris, el qual es consulta sobre el preu de l'aigua. Viry-Châtillon (Lacs de l'Essonne, regió parisenca) disposa també d'un model de gestió oberta, amb un fort protagonisme de la societat civil, emmirallat en la remunicipalització a París. Però, en general, l'Observatori no té cap equivalent. La majoria d'operadors públics són contraris a obrir la seva gestió als usuaris i a les associacions civils; ho consideren una pèrdua de temps i de recursos. I malgrat això, considero que aquesta obertura és essencial per a la qualitat del servei públic. De fet, són les innovacions d'aquesta mena les que resulten més interessants pels polítics francesos o estrangers que visiten París, a fi de preparar la seva pròpia aventura cap a la gestió pública.

Mobilitza molta gent?

L'Observatori ha habilitat i permès que un cert nombre de persones coneguessin i investiguessin les problemàtiques de l'aigua. Potser no són massa nombroses, però venen de les associacions de veïns, del món de la vivenda social, de la societat civil i d'horitzons molt diversos. Aquestes persones creuen en l'Observatori, tenen una vasta xarxa relacional i poden influenciar els

parisencs. Les associacions de consumidors i les organitzacions ecologistes que seuen al consell d'*Eau de Paris* també són prou influents: *Que Choisir* i *France Nature Environnement* són organitzacions molt grans, d'abast estatal. El retorn de la gestió pública i la creació de l'Observatori parisenc de l'aigua han redinamitzat la participació de la societat civil. Fet certament paradoxal; als primers anys 2000, quan vam decidir la remunicipalització, la societat civil parisenca no es mostrava massa activa sobre aquestes qüestions de l'aigua. Estàvem bastant aïllats, ja que la majoria dels consells d'administració, i la majoria dels sindicats, no volien saber res de tornar a la gestió pública de l'aigua. Això ha canviat, i molt.

En quina mesura l'acció de l'Observatori és oficial?

L'Observatori parisenc de l'aigua existeix, en virtut d'un decret oficial de la batllia, com a comissió extramunicipal sobre polítiques de l'aigua. La creació de l'Observatori fou cosa de l'Ajuntament de París, no pas d'*Eau de Paris*. Hauria estat possible de fer-ne una mena d'organització independent, però l'estatus de comissió extramunicipal és més interessant, en la mesura que l'administració municipal s'ocupa de les funcions logístiques i administratives de l'entitat. Mentre els polítics segueixin concedint prou poder a l'Observatori, tothom hi sortirà guanyant.

Promovent i donant suport a la gestió pública arreu

La remunicipalització de París adquirí, ben aviat, una importància política i simbòlica, tant estatal com internacional. Vós heu viatjat per tot el món per a donar el vostre suport al combat contra la privatització de l'aigua, i Eau de Paris participa en molts partenariats públics amb d'altres operadors públics d'arreu del món. A més, l'existència d'Eau de Paris fou decisiva per a la creació de les xarxes francesa i europea d'operadors públics de l'aigua (France Eau Publique i Aqua Publica Europea, respectivament). Quan us plantejàreu tota aquesta acció global?

Començarem ben aviat, fins i tot abans de la remunicipalització mateixa, perquè jo ja havia adquirit un fort compromís a favor de la gestió pública. Se'm demanava i se'm demana sovint que descrigui l'experiència parisenca,

per exemple, començant per la campanya pel referèndum sobre el dret humà a l'aigua, a Colòmbia el 2009, després a Berlin, a Itàlia, etc. La meua posició sempre ha estat un xic inusual, en la mesura que tenia responsabilitats polítiques com a activista, com a regidor i tinent d'alcalde, i responsabilitats operacionals com a president de la «*société d'économie mixte*» i, més tard, d'*Eau de Paris*. Sóc també una de les poques persones que estem al peu de canó del procés de remunicipalització des del 2001. Aquests darrers dotze anys, els directors han anat canviant, alguns polítics ho han deixat... I estem parlant, no s'ha d'oblidar, de tot un símbol, de París, capital de França i seu de les majors multinacionals de l'aigua. Tot plegat m'ha acabat formant una mirada molt singular.

Eau de Paris és sovint considerada com un «operador militant», compromesa amb la promoció de la gestió pública de l'aigua. Aquesta qualificació correspon a una realitat institucional, o reflecteix només el vostre compromís personal de quan n'èreu la presidenta?

Aquesta pregunta conté dos aspectes diferents. D'una banda, existeix una promoció activa de la gestió pública i del combat contra la privatització; és el llegat del meu compromís personal, més que no pas una posició institucional. Dins *Eau de Paris*, la majoria d'empleats estan satisfets, però no són activistes, i no volen dedicar el seu temps de lleure a la defensa de la gestió pública, cosa que entenc perfectament. *Eau de Paris* no és, tampoc, una organització activista.

D'altra banda, trobem la qüestió dels valors propis del servei públic, i *Eau de Paris* està compromesa amb aquests valors, tant a fora com a dins. Ens ha vingut gent del sector privat per a treballar plegats en l'aventura apassionant de bastir un servei municipal públic, i ara no sabrien pas tornar a treballar dins de l'estretor mental de la gestió capitalista.

Eau de Paris ocupa també una posició important en la definició d'altres estructures institucionals, com ara Aqua Publica Europea⁴ i France Eau Publique. Ens podríeu parlar d'aquestes dues xarxes?

Aqua Publica Europea fou creada per un grup reduït de persones que creien en la necessitat de defensar la gestió pública a nivell europeu, per a contrarestar

el lobisme del sector privat de l'aigua a Brussel·les. Pel que fa a *France Eau Publique*, ja existia un comitè d'operadors públics, però volíem crear una branca francesa d'*Aqua Publica Europea* a fi de comptar-hi amb una força pròpia i de mancomunar els nostres recursos. L'avantatge comparatiu d'una multinacional és la seva habilitat a compartir competències, coneixements tècnics i recursos amb tota la companyia. L'objectiu de *France Eau Publique* és potenciar la mateixa mena de mecanismes amb un nombre elevat d'operadors públics, incloent-hi les compres centralitzades.

Què penseu dels progressos de la gestió pública de l'aigua a França des del 2011?

Clarament, hi ha una tendència molt positiva vers la remunicipalització, però no és una tendència generalitzada. Hem viscut casos significatius de remunicipalització, fins i tot a ciutats com Niça, amb un govern municipal de dretes. I això és prou important, ja que mostra que la preferència per uns serveis públics va més enllà de les diferències polítiques habituals. Tot sigui dit, a l'altra banda de l'espectre polític, alguns polítics d'esquerres han mantingut posicions molt ambigües sobre les remunicipalitzacions...

Quan *Eau de Paris* tornà a la gestió pública, molts operadors públics francesos se'n felicitaren perquè sabien que ja no serien tractats com a bens negres. I moltes ciutats que mantenien els serveis privatitzats aprofitaren l'amenaça de la remunicipalització per a renegociar unes més bones condicions amb els seus prestadors privats. Suez i Veolia van haver de canviar els seus contractes, i avui guanyen menys diners. Han canviat les tornes: ara són els proveïdors privats els que han de convèncer els ajuntaments que els és més interessant romandre amb un operador privat que no pas remunicipalitzar. Si considerem la història de la gestió de l'aigua a França, això sol ja és tot un èxit!

Fins al 2014, Anne Le Strat fou presidenta d'Eau de Paris, tinent d'alcalde de París encarregada de l'aigua i del sanejament, i presidenta d'Aqua Publica Europea. D'ençà que fou elegida a l'Ajuntament de París al 2001, ha tingut un paper molt important en la remunicipalització dels serveis d'aigua de París.

Ha estat entrevistada per Olivier Petitjean, actualment redactor en cap de l'Observatoire des multinationales, una web d'investigació sobre les multinacionals franceses.

Notes

- 1 París és una de les poques ciutats a tot el món que tenen dues xarxes de subministrament: una per l'aigua potable, i l'altra per a l'aigua no potable.
- 2 Segons la legislació francesa la «Société d'économie mixte» és una societat anònima de propietat majoritària pública amb, com a mínim, un accionista privat. Els ajuntaments hi recorren sovint per a emprendre obres públiques o, en alguns casos, per a gestionar serveis públics
- 3 Eau de Paris. *L'eau à Paris, retour vers le public*. Segona edició, abril de 2014. París.
http://www.eaudeparis.fr/uploads/tx_edpevents/LivreRemunicipalisation_01.pdf
- 4 *Aqua Publica Europea* aplega els serveis d'aigua i de sanejament de propietat pública, i les seves associacions estatals i regionals, a tota Europa. Els seus membres donen servei d'aigua i de sanejament a més de 70 milions d'europus.

Capítol 7

Organitzacions obreres i remunicipalització. Forjant noves aliances

Per Christine Jakob i Pablo Sánchez Centellas

Arrelat en la contestació dels desastrosos efectes de les privatitzacions i dels partenariats públic-privats, la remunicipalització de l'aigua vehicula avui un important moviment polític que està adquirint un caràcter planetari.

Després de 20 anys de privatitzacions i d'externalitzacions de serveis en moltes ciutats, els líders polítics han començat a fer-ne balanç. Darrerament, fins i tot institucions financeres com el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional han admès els resultats mediocres de les privatitzacions pel que fa a la seva eficiència tècnica i productivitat¹. Actualment, els sectors de l'aigua i dels residus semblen dibuixar una tendència contrària a les privatitzacions, a fi de contrarestar els seus ben demostrats efectes negatius sobre les desigualtats socials i la pobresa infantil, entre d'altres².

Tanmateix, s'han fet pocs estudis comparatius sobre els efectes de les privatitzacions en els treballadors del sector públic. Una raó plausible d'aquesta manca d'interès fóra que una part dels treballadors afectats per una privatització són «comprats» amb plans de jubilació anticipada, i els que es mantenen en actiu no sabrien ni gosen oposar-hi. Després, les condicions laborals seran diferents per als nous treballadors d'un servei recentment privatitzat, establint-se així un sistema dual. D'una banda, els treballadors de dret privat; de l'altra, els treballadors veterans defensant les seves millors condicions, negociades durant la gestió pública del servei.

Els treballadors del sector públic estan menys sotmesos al treball precari i, gràcies a una molt estesa cobertura dels convenis col·lectius, acostumen a gaudir d'un nivell de protecció més gran. Un cop el servei privatitzat, els treballadors transferits des de l'antic gestor públic poden tenir un avantatge competitiu dins l'empresa. Això fa que el debat entre privatització i remunicipalització sigui molt més complex, des d'una òptica sindical. En aquest debat, els treballadors i els seus sindicats no només consideren els guanys de productivitat del servei o l'interès general de la societat. També els cal considerar, amplem i pragmàtica, les qüestions relatives al manteniment i a les condicions de la feina.

A alguns països de l'Unió Europea, les reformes neoliberals empreses després de la crisi financera han degradat no només l'estatus dels treballadors dels serveis públics, sinó també la seva capacitat d'acció mitjançant processos de conflicte col·lectiu o diàleg social. Una situació que encara fa més complexa la presa de decisions de les organitzacions sindicals.

Per als sindicats, una privatització és sempre una mala notícia, tant en termes de condicions laborals com de remuneració. Ara bé, fóra del tot ingenu creure's que tot sindicat, en tota circumstància, s'oposarà a la privatització d'un servei i en defensarà la gestió pública³.

El present article voldria compartir alguns ensenyaments, marcar algunes pistes per a una eventual anàlisi de la remunicipalització des del punt de vista dels treballadors. Encara no hi ha gaire literatura sobre les condicions laborals dels treballadors després d'una remunicipalització; pretenem aquí contribuir, modestament, a un primer debat que hauria de propiciar les reflexions de tots els actors implicats.

Remunicipalització i austeritat

D'entrada, hem de dir que tots els casos de remunicipalització són diferents perquè, generalment, les condicions de recuperació del servei depenen de la manera en què fou privatitzat. Així, és molt difícil de comparar, sobre els treballadors, els efectes de la privatització i de la remunicipalització.

Els debats actuals sobre la remunicipalització semblen enmirallar-se en els debats que animaren les acaballes del segle XIX, durant l'expansió del moviment obrer a Europa. L'apogeu de les organitzacions sindicals i socialdemòcrates va popularitzar la demanda de serveis públics entre les classes treballadores i, sobretot, entre els obrers políticament organitzats. La nova societat que volien bastir hauria de fer, de la titularitat i de la gestió pública, la norma: escoles, transports, electricitat, aigua... En molts països, aquest moviment del treball, aquesta nova força política va contribuir a definir un model municipal.

La diferència més important amb els temps actuals és que avui tenim una economia global molt més integrada, amb prestadors de serveis multinacionals que encara no existien durant l'anterior onada de municipalitzacions i nacionalitzacions. També avui, més que no pas llavors, el finançament de l'economia està molt més subjecte al poder especulatiu dels mercats financers. Els temps han canviat, la societat també, i en aquest sentit és important que el moviment sindical en proposi una comprensió i projecte generals, allunyant-se de l'exclusiva reivindicació economicista per als seus treballadors.

Els governs municipals han de fer front a les retallades pressupostàries derivades de les polítiques d'austeritat, tant dels governs centrals com de les institucions financeres europees i internacionals. La pressió és també ideològica i la batalla es lliura als mèdia francesos, espanyols o grecs, on sovint es denuncia que els treballadors del sector públic resulten massa cars o bé, amb les dades de l'atur a la mà, es profetitza la fi de les pensions.

La remunicipalització és una oportunitat per a repensar els modes de prestació dels serveis públics, mentre es protegeixen les condicions de vida tant dels treballadors del sector públic com dels ciutadans als quals serveixen. La remunicipalització hauria de reobrir un debat sobre els valors del sector públic: un accés igualitari i universal als serveis, una gestió democràtica i transparent, una presa de decisions inclusiva, oberta a totes les parts interessades.

A la pràctica: remunicipalització i moviment sindical

Un cop endegat el procés de remunicipalització, les organitzacions sindicals volen saber com es veuran modificades les condicions de treball. A fi de millorar

la prestació dels serveis públics, cal una bona comprensió del nou estatus legal que es proposa pel servei remunicipalitzat.

Una de les primeres coses més importants que cal fer és esbrinar quin codi laboral s'aplicarà després del canvi de propietat del servei, ja que això pot determinar fortament la creació posterior de nous llocs de treball pel nou propietari municipal.

En alguns casos molt concrets, com el sector de l'aigua a França, els sindicats no recolzaren obertament la remunicipalització per a no degradar els nivells de remuneració i les condicions de treball i de contractació. Durant la recent remunicipalització de Montpeller, el moviment sindical estava dividit. Alguns sindicats es limitaren a assessorar els empleats de la empresa, d'altres organitzaren processos consultatius més oberts. Finalment, els sindicats que varen saber explicar quin tipus d'empresa volien, que saberen guanyar-se l'adhesió i el suport dels implicats, foren una de les claus de l'èxit del procés de remunicipalització.

Si bé l'empresa pública pot estar, normalment, obligada a mantenir els mateixos termes i condicions en la reconducció d'un contracte de treball, és probable que se n'apliquin d'altres als nous empleats en virtut de canvis al conveni col·lectiu. Per a evitar aquest risc, és important que els sindicats aprenguin a determinar junts el model de propietat que cal promoure, restant units durant tot el procés de remunicipalització.

Així mateix, és molt important el nivell de diàleg social amb el nou administrador. Per exemple, com gestionarà la nova estructura pública les externalitzacions i subcontractacions? L'ens públic ha de saber explicar els avantatges de la seva gestió als treballadors, i també als sindicats, a fi de convèncer els seus membres que la remunicipalització pot suposar una millor empresa.

Aquest necessari diàleg social pot veure's dificultat per la tendència dels sindicats a representar exclusivament els interessos i posicions dels seus membres, menystenint sovint les opinions del conjunt de treballadors. Pot semblar una obvietat, però cal recordar que els sindicats, durant el procés democràtic de presa de decisions, vehiculen les posicions dels seus treballadors, dels que paguen quotes i van a reunions. Molt sovint, doncs, els seus afiliats gaudeixen

d'una estabilitat i d'unes condicions de treball més bones que no pas els treballadors subcontractats o en serveis externalitzats. Aquesta lògica només fa que promoure el secular «dividir per vèncer», que tan bons resultats ha donat a l'empresa privada, augmentant-ne els beneficis en molts sectors i afeblint notablement el teixit sindical. Els sindicats haurien de combatre aquesta lògica, tant a fora com a dins, reorientant la seva lluita cap al bé general de la societat i no només dels seus afiliats.

Així doncs, seria profitós que el moviment sindical contemplés la remunicipalització com una oportunitat per a incrementar la seva influència en la societat i en tot el món del treball.

La remunicipalització és una realitat

La remunicipalització es defineix com la represa de serveis municipals que havien estat sota gestió privada, per exemple, en virtut d'una concessió a llarg termini. Es pot definir també com el fet de tornar a titularitat pública serveis regionals. És tracta d'una tendència que s'ha anat afirmant aquests darrers deu anys. Un estudi recent⁴ mostra que la majoria de campanyes de remunicipalització s'articulen al voltant de competències històricament municipals, com l'aigua o el sanejament urbà.

Malgrat les reiterades pressions ideològiques i financeres exercides per les polítiques neoliberals, es fa evident que les ciutats europees es decanten cada vegada més per la remunicipalització, considerant la privatització com a inviable. Algunes organitzacions de sindicats, com la Federació Sindical Europea de Serveis Públics (FSESP - EPSU), animen els seus sindicats membres a promoure la remunicipalització, mitjançant trobades internacionals i recerques especialitzades⁵.

A Alemanya, cada vegada més municipis intenten capgirar la privatització de l'electricitat i del gas, a fi d'esdevenir productors autònoms d'energia. Prop de 72 noves empreses públiques d'energia han estat creades a tot el país des de 2005. Més de mil cooperatives són actives en el sector energètic a tota Alemanya. Al 2016, dues mil concessions del sector energètic arribaran a terme, prometent així una nova onada de remunicipalitzacions.

Un estudi de la Universitat de Leipzig, efectuat al 2011 sobre 100 municipis alemanys, mostrava una tendència clara cap a un major subministrament públic de serveis. La meitat dels municipis amb dèficit pressupostari planejaven alguna forma de reestructuració dels serveis municipals; d'aquesta meitat, el 41% considerava l'opció de la mutualització o cooperació entre municipis. Un 36% optava per la remunicipalització, i només un 3% contemplava la privatització⁶.

Tanmateix, les autoritats anti *trust* i els tribunals fan que sigui molt difícil pels municipis de reprendre la gestió de les seves xarxes d'aigua, ja que es veuen sovint obligats a fer-ne licitació pública i a concórrer-hi. Actualment, aquest és el cas, exemplar, del municipi de Titisee-Neustadt, on el batlle està plantant cara al tribunal constitucional per aquesta qüestió.

A Medina Sidonia, Cadis, la companyia de l'aigua ha estat convertida en una empresa pública municipal encarregada de l'enllumenat, de l'aigua, d'anàlisis de laboratori i de les escombraries. És tractava de redimensionar els serveis, per a generar estalvis i crear més llocs de treball. L'empresa que s'ocupava de les deixalles fou remunicipalitzada al gener del 2014 i, en poc més de dos mesos, ja havia incrementat la seva força de treball d'un 20%⁷.

A una escala molt més gran, la remunicipalització de l'aigua a París al 2010 ha permès l'exportació d'un *savoir-faire* del treballador públic, a d'altres empreses públiques impulsores de solidaritat i de partenariats entre entitats públiques.

Cal també considerar que els moviments per la remunicipalització han ajudat a alentir pertot arreu la tendència a privatitzar. De fet, quan els serveis privats retornen finalment a mans públiques, molta gent es demana les raons veritables per les quals aquests serveis foren un dia privatitzats. Aquesta revisió crítica de les privatitzacions anteriors nodreix nombrosos debats sobre els seus beneficis i interessos ocults, acusant la corrupció i les agressives polítiques dels lobbys. Per als sindicats que defensen una societat més transparent i democràtica, aquests debats haurien de motivar el nostre suport incondicional a la remunicipalització, deixant de considerar la privatització com a alternativa vàlida.

A França, els municipis i les regions segueixen remunicipalitzant l'aigua o el transport públic. Fins i tot al Regne Unit, on el mateix govern estatal fa que s'aprovin privatitzacions a la sanitat o a presons, l'externalització no ha estat gaire adoptada per les municipalitats, malgrat haver d'efectuar retallades del 7% anual. El Financial Times constata, fa un parell d'anys, que «*les institucions s'han anat tornant escèptiques sobre els estalvis que l'externalització pot suposar, així com temen una reacció hostil de l'opinió pública enfront dels enormes beneficis d'aquestes empreses a costa del contribuent*»⁸.

Taula 7.1 Remunicipalitzacions recents a alguns països europeus

Sector	Procés	Països	Factors
Aigua	Municipalització de serveis.	França, Hongria.	Servei privat insatisfactori, cost, control, expiració de contracte.
Electricitat	Noves <i>stadtwerke</i> (empreses metropolitanes), adquisició de companyies privades.	Alemanya.	Servei privat insatisfactori, cost, control, expiració de contracte.
Transport públic	Municipalització dels contractes i concessions.	Regne Unit, França.	Cost, servei privat insatisfactori, objectius públics, control.
Gestió de residus urbans	Contractació interna, incineradors municipals mancomunats.	França, Alemanya, RU, etc.	Cost, control, expiració de contracte.
Neteja	Contractació interna.	RU, Finlàndia.	Cost, eficiència, ocupació, expiració de contracte.

Font: Hall, D. *Re-municipalising municipal services in Europe*. Estudi encarregat a PSIRU per la Federació Sindical Europea Serveis Públics. Maig 2012, Londres. <http://www.epsu.org/a/8683> (consultat el 23 de febrer de 2015).

Avantatges de la remunicipalització

A banda de les raons que han dut els municipis a suprimir la privatització d'un servei, com ara el seu elevat cost, o la voluntat d'augmentar-ne el control

democràtic, les remunicipalitzacions ofereixen nombrosos fronts d'acció al moviment sindical.

La remunicipalització és una oportunitat pels sindicats a fi de millorar les condicions de treball.

Una companyia privada, gaudint d'un concessió a llarg termini, sobretot al sector de l'aigua, tendeix a externalitzar elements clau de les seves competències tècniques. Aquesta realitat pot acabar resultant un trumfo durant la renegociació del contracte, i un argument de pes favorable a la remunicipalització. Si la rendibilitat del servei i, per tant, la vàlua dels treballadors augmenten quan l'empresa sap conservar les competències tècniques a casa, la remunicipalització esdevé una inversió a llarg termini per a tots les treballadors. Per als treballadors militants, l'objectiu ha d'ésser la millora de les condicions de tots els treballadors de l'empresa, a fi d'harmonitzar i fer més equitables els criteris de remuneració, cercant tothora la unitat dels treballadors.

Un ens remunicipalitzat intentarà sempre aconseguir economies d'escala de cara a augmentar l'ocupació i els salaris. Aquesta racionalització pot propiciar la consecució d'objectius socials més ambiciosos, tot obrint espais de diàleg amb els treballadors sobre la millor manera de dur l'empresa. Per exemple, al municipi d'Almada, Portugal, una trobada amb els treballadors va premetre de sensibilitzar-los a l'importància de l'accés a l'aigua com a dret humà bàsic. De resultes, l'empresa decidí d'augmentar els serveis propis, i d'externalitzar només a empreses locals petites o mitjanes⁹.

Millora de la governança i participació obrera a l'empresa pública.

El procés de remunicipalització millora la transparència de la prestació del servei local, com s'ha vist a París, Nàpols i Hamilton¹⁰, així com permet una consulta més extensa dels treballadors acabats d'incorporar a les empreses locals. La remunicipalització no només consisteix en renegociar sous i beneficis; també incentiva el debat amb els treballadors sobre els rendiments de l'empresa pública. Les empreses socialment responsables han de promoure tant unes condicions de treball acceptables com el diàleg social i la participació dels treballadors.

Els sindicats poden beneficiar-se de l'adopció dels criteris de responsabilitat social a les empreses municipals.

Una empresa pública amb objectius socials i ecològics, i oberta a la participació dels treballadors (i de les seves organitzacions), pot esdevenir un model de gestió progressista. A més a més, treballar per a una empresa que promou finalitats socials resulta més gratificant i incentivador per als treballadors. La crisi econòmica actual i les mesures d'austeritat han afectat bona part de les economies europees. És doncs essencial que el moviment sindical sàpigi exemplificar localment, amb els treballadors més propers, que es poden fer les coses d'una altra manera. Medina Sidonia n'és un bon exemple. La nova empresa municipal multisectorial va crear més llocs de treball, i en va millorar les condicions, per a garantir una prestació dels serveis més eficient. L'empresa també promou la licitació sostenible amb les *pimes* locals per a protegir-ne la capacitat d'ocupació¹¹. Internalitzar també pot comportar uns estalvis substancials ja que augmenta l'eficiència de la empresa i, com es va veure a Medina Sidonia, permet contractar més treballadors.

La remunicipalització ofereix avantatges de tota mena i hauria d'ésser, en general, defensada pel moviment sindical.

Christine Jakob és responsable de polítiques locals i regionals, i Pablo Sánchez Centellas és coordinador de campanyes, tots dos a la Federació Sindical Europea de Serveis Públics (FSESP - EPSU), a Brussel·les.

Notes

- 1 Vegeu l'estudi de Hall, D. *Public and private sector efficiency. A briefing for EPSU by PSIRU*, setembre 2014, Brussel·les. FSESP - EPSU . <http://www.epsu.org/IMG/pdf/efficiency.pdf> (consultat 11 de febrer de 2015).
- 2 Vegeu capítols 4 i 6, sobre béns públic i igualtat, in: Hall, D. *Why we need public spending. Report for EPSU and PSI by PSIRU*, maig 2014, Brussel·les. EPSU. http://www.world-psi.org/sites/default/files/documents/research/wwnps_en.pdf (consultat el 23 de febrer de 2015).
- 3 L'estudi més general fet per una organització obrera fou l'estudi que l'Unió canadenca d'empleats públics (CUPE) dugué a terme sobre la privatització i la remunicipalització a Hamilton: Loxely, S. *An analysis of a public-private sector-partnership: The Hamilton - Wentworth - Philips Utilities Management Corporation PPP*. Ottawa, 1999. CUPE. http://www.archives.gov.on.ca/en/e_records/walkerton/part2info/partieswithstanding/pdf/CUPEppp.pdf (consultat el 23 de febrer de 2015).
- 4 Kishimoto, S., Lobina, E. and Petitjean, O. (eds.) *Here to stay: Remunicipalisation as a global trend*. 2014, Amsterdam: PSIRU, TNI i Multinationals Observatory. <http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/beretostay-en.pdf> (consultat el 23 de febrer de 2015)
- 5 La Remunicipalització fou reivindicada al darrer Congrés de la Federació Sindical Europea dels Serveis Públics (FSESP - EPSU), vid. p.53-54: http://www.epsu.org/IMG/pdf/brochure_resolutions_EN.pdf
- 6 Rothman, O. 2011. *Renaissance der Kommunalwirtschaft – Re-kommunalisierung interessant zur Steigerung von Einfluss und Einnahmen*. Universitat de Leipzig Estudi del 27 juliol de 2011. Leipzig, Alemanya. http://www.zv.uni-leipzig.de/service/presse/nachrichten.html?ifab_modus=detail&ifab_id=4191
- 7 Les dimensions de l'empresa són, certament, massa petites per a fer-ne un exemple general, però la veritat és que la nòmina de treballadors va passar de 17 a 20 després de la remunicipalització.
- 8 Financial Times. «*Savings from outsourcing doubted by states*». 23 de gener de 2012.
- 9 Encara que aquesta empresa no fos, tècnicament parlant, remunicipalitzada, és un bon exemple de com la filosofia de servei públic pot beneficiar i regenerar el conjunt de la societat.
- 10 Consulteu el web de Water Remunicipalisation Tracker per a més informació sobre aquests casos: www.remunicipalisation.org.
- 11 Al desembre de 2014, Medina Sidonia comptava 12000 habitants i tenia 2223 aturats: <http://www.foro-ciudad.com/cadiz/medina-sidonia/mensaje-12415004.html> (consultat l'1 de febrer de 2015).

Capítol 8

Remunicipalització, i després? Nous instruments per a mesurar el vostre èxit

Per David A. McDonald

Felicitats! Acabeu de prendre el control dels serveis d'aigua després d'anys de privatització. La lluita fou dura, la transició complicada, però els vostres serveis públics són ara operatius i funcionen.

Els reptes, però, encara no s'han acabat, naturalment. Per a establir la remunicipalització s'haurà de trobar noves maneres de pensar l'èxit i l'avaluació dels serveis d'aigua.

Desfer les estructures i les lògiques de la privatització pot trigar anys, possiblement dècades. Les ideologies i els mecanismes del neoliberalisme han calat tant dins les organitzacions estatals que la reconstrucció dels serveis públics necessitarà molt més que un simple canvi de titularitat. Caldrà també un esforç planificat per a refer i repensar les maneres d'avaluar els resultats.

La immensa majoria dels indicadors de resultats emprats en el sector de l'aigua arreu del món, a fi de poder referenciar i comparar els diferents operadors, estan determinats per nocions d'eficiència financera. El *benchmarking*, com s'anomenen aquestes comparacions entre empreses, ha esdevingut omnipresent, dibuixant unes formes d'avaluació cada cop més homogeneïtzades, sovint aplicades als operadors de l'aigua sigui quin sigui el context social, econòmic o polític.

Això no vol dir que no s'hauria mai de comparar els diferents sistemes de l'aigua o mesurar els resultats de l'operador. Ben al contrari. Els operadors de l'aigua poden aprendre molt els uns dels altres, i els usuaris haurien de rebre prou

informació per a exigir millores al servei local, al saber que aquestes millores ja existeixen en d'altres llocs.

El problema dels sistemes vigents de *benchmarking* és la seva reducció a una avaluació purament financera, la seva elevada centralització de la presa de decisions, i l'absència d'indicadors adaptats a les especificitats d'un operador públic de l'aigua.

Calen noves formes d'avaluació, adaptades al caràcter públic de l'operador. Trobar aquest nous indicadors pot ser una de les parts més difícils de tot el procés de remunicipalització. Si bé encara no disposem d'una avaluació de resultats específica del sector públic de l'aigua, tota alternativa als sistemes de *benchmarking* actuals passa per una primera anàlisi crítica de les institucions i de les ideologies que els mantenen.

L'objectiu d'aquest capítol és de presentar, breument, la història dels sistemes de *benchmarking*, ressaltar-ne els seus principals problemes i esbossar-ne les alternatives possibles pel futur.

Sistemes actuals de *benchmarking*

Tot i que el *benchmarking* del sector del l'aigua sigui relativament recent, ja és una pràctica ben consolidada.¹ La *International Benchmarking Network for Water and Sanitation Utilities* (Xarxa internacional de *benchmarking* de les empreses de l'aigua i del sanejament) fou la primera iniciativa important a nivell internacional, creada pel Banc Mundial al 1996, anterior a la formació de dos grups de treball a dins de l'Associació Internacional de l'Aigua (IWA) al final dels 90.² L'Organització Internacional per a la Normalització (ISO) publicà al 2007 el seu document marc per als serveis d'aigua potable i d'aigües residuals, amb més de 260 indicadors de rendiment.

Actualment, hi ha dotzenes d'associacions estatals de *benchmarking* de l'aigua, i un nombre creixent d'associacions regionals. Els operadors europeus de l'aigua han estat particularment actius en aquest camp (Cooperació Europea de *Benchmarking*, Aquabench), però a l'Àfrica, a l'Àsia o a l'Amèrica Llatina³ hi ha poques associacions estatals i, gairebé, cap associació regional. L'avaluació

de resultats no existeix en aquestes zones, però hi arriben els mètodes de balanç i liquidació, importats o, més ben dit, imposats per algunes institucions financeres internacionals i accionistes, com ara el Banc Mundial o l'Agència dels Estats Units per al Desenvolupament Internacional⁴ (USAID).

Malgrat aquesta situació diversa, existeix un vast consens dins del sector del *benchmarking* sobre la necessitat de poder comparar resultats i rendiments. Així, el *benchmarking* és entès com una millora de la transparència i de la responsabilització dels operadors de l'aigua, com una millora de la participació dels usuaris en la presa de decisions, i com una manera d'atènyer solucions globals i consensuades per a tot el sector de l'aigua.

Hi ha també consens sobre allò que s'ha d'avaluar. Encara que cada sistema de *benchmarking* tingui les seves característiques pròpies, la majoria segueix força, o del tot, les més de 260 normes establertes per l'ISO i l'IWA. La Cooperació Europea de *Benchmarking*, per exemple, s'alinea totalment amb els protocols i els indicadors de l'IWA, emprats com a «referències» dels criteris de rendiment, «per raons d'estandardització».⁵

La llista és massa llarga per a exposar-la ara i aquí. A tall d'exemple, la mena de criteris que hi trobem són: nombre de treballadors de l'aigua i del sanejament per 1000 connexions, longitud de les estructures de transmissió i de distribució renovades, percentatge de les fuites d'aigua, nombre de queixes per interrupcions del subministrament, volum d'electricitat consumida, consum d'aigua per càpita, nombre d'avaries importants, durada mitjana del temps de reparació, variacions de preu en funció dels diferents tipus de consumidors.

Aplegar totes aquestes dades ja és una altra història. Amb tanta informació a obtenir, el *benchmarking* pot arribar a marejar més d'un directiu i tot el seu equip d'especialistes. Fins i tot els operadors més ben entrenats del món, i amb més recursos per fer-ho, és queixen de la seva dificultat i del seu cost.

Però encara resulta més complicat saber com analitzar i comparar totes aquestes dades, un cop obtingudes. Els debats actuals sobre metodologies estadístiques són d'una gran complexitat tècnica; els ajuntaments no saben aplicar tot el procés de *benchmarking* i, si per ventura arriben a fer-ho, els resultats en són gairebé incomprensibles pels profans⁶. L'externalització continuada d'alguns

serveis de l'aigua pot dificultar el seguiment dels costos, i tant l'edat variable de les diverses infraestructures com les informacions incertes sobre el seu estat minven, considerablement, la validesa de les avaluacions estatístiques. És a dir, hi pot haver un consens prou ampli sobre quines dades s'han de recollir i per què, però existeixen divergències importants a l'hora d'analitzar-les, establint-se resultats i interpretacions molt diferents segons el territori.

Una altra situació preocupant s'esdevé quan la mesura de resultats acaba simplificant en excés la complexitat dels problemes⁷. Per exemple, les mesures del manteniment i del reemplaçament de les infraestructures poden prioritzar les qüestions tècniques o de gestió, tot ignorant decisives qüestions polítiques o socials, com la cobertura equitativa dels serveis o la seva sostenibilitat ecològica. Així, decisions importants poden ser bandejades, per culpa d'aquesta errònia priorització de rendiments quantitatius en detriment de resultats qualitius, fent del *benchmarking* una manera d'impedir, més que no pas d'afavorir, tota millora del servei d'aigua.

Crítiques al *benchmarking*

Pels partidaris del *benchmarking*, cap d'aquestes disfuncions no desautoritza les seves pràctiques, ni els principis de base de l'avaluació fervent de resultats, ni tampoc els seus criteris.

Tanmateix, el *benchmarking* rep d'altres crítiques més radicals. Una primera crítica en denuncia el caràcter antidemocràtic: el *benchmarking* està fet per «experts», sense preocupar-se de la participació dels ciutadans o dels treballadors. En lloc de promoure la transparència, els sistemes de *benchmarking* treballen, habitualment, a porta tancada i poden ésser manipulats per directius o polítics a fi de «fabricar realitats» completament desconectades de la realitat efectiva sobre el terreny, reforçant així les eventuals desigualtats del subministrament, i influenciant l'opinió pública sobre la planificació i el programa d'inversions de l'aigua.⁸ En aquest sentit, el *benchmarking* esdevé una eina de les elits per a la construcció i difusió d'una «normalitat» ideològica que enalteix les concepcions capitalistes de l'èxit i del progrés, tot marginalitzant les formes alternatives de gestió i avaluació de l'aigua.⁹

Una segona crítica denuncia l'ús del *benchmarking* per a promoure la comercialització del sector de l'aigua, atorgant un avantatge competitiu als operadors privats gràcies a les normes establertes. Els crítics afirmen que les organitzacions de *benchmarking* s'entenen amb les principals multinacionals a fi de servir-ne els interessos, mitjançant una definició esbiaixada dels «estàndards internacionals» de tot un seguit de matèries, de la sostenibilitat ecològica a la gestió empresarial.¹⁰ Particularment, l'Organització Internacional per a la Normalització (ISO) rep una allau de crítiques, ja que la majoria dels seus grups de treball són realitzats per un grupat de països del Nord i dirigits per grans multinacionals, fent d'aquesta organització un «club de l'empresa privada», poc més o menys.¹¹

En un article relacionat, els sistemes actuals de *benchmarking* són també criticats per estimular i sovint exigir un comportament comercial als operadors de l'aigua. Quan s'empra com a eina de simulació de les forces del mercat, el *benchmarking* de l'aigua «*motiva decisivament els operadors a ésser eficaços i innovadors, tot moderant els seus costos i despeses*», i afavoreix els gestors de l'aigua més neoliberals.¹² El *benchmarking* pot, fins i tot, preparar el terreny de la privatització total, quan força els operadors públics a sotmetre els seus resultats financers a les diferents ressenyes i informes empresarials. Lliurant, així, unes dades precioses per a «*determinar els serveis rendibles*»¹³, per a «*identificar mercats viables*».¹⁴ Per a la privatització, doncs.

Una tercera crítica, fonamental, dels sistemes de *benchmarking* n'assenyala el seu caràcter homogeneitzador. Els seus criteris universals de rendiment esborren les especificitats locals del sector de l'aigua i fan abstracció de la gent que en fa ús, de les seves particularitats polítiques i culturals, imposant uns estàndards eurocèntrics a la resta del món. Aquesta crítica radical sosté que no hi ha veritats universals: «*el bé comú no pot ésser mai assimilat, a priori (...) a una mesura estadística de la qualitat de gestió*».¹⁵ En la mesura, doncs, que el bé comú és irreductible a tota mesura quantitativa, no pot haver-hi criteris universals d'avaluació de resultats o rendiments, ja que són epistemològicament impossibles, així com políticament irrelevants. En darrera instància, aquesta crítica ens convida a «*allunyar-nos de la temptació d'emprar una pretesa «ciència», i l'objectivització que comporta, a l'hora de donar compte de la complexitat de l'aigua*».¹⁶

Un sistema de mesures alternatiu?

I què se suposa que hem de fer ara amb l'avaluació de resultats dels serveis remunicipalitzats d'aigua? Hem de condemnar el *benchmarking* com a força antidemocràtica, comercial i homogeneïtzadora? En certa manera, sí. Els sistemes majoritaris de *benchmarking* són inherentment tecnocràtics, i estan talment compromesos amb les ideologies de mercat que se'ns faria molt difícil de reconciliar-los amb els objectius d'uns serveis d'aigua públics, equitables i transparents.

Però resto, així mateix, convençut de que no podem abandonar, completament, els esforços per a mesurar l'èxit o el fracàs dels serveis d'aigua. No pas tots els sistemes de *benchmarking*, i la gent que els dirigeix, són essencialment neoliberals. A més, conèixer i fer el seguiment de les pèrdues d'aigua per fuites, per exemple, pot fer-se de diverses maneres i servir objectius molt diferents.

Sense alguns criteris consensuats de rendiment i resultats, com demostrarem la demanda universal d'un accés a l'aigua millor i més assequible, o d'unes millors condicions sanitàries i de segurat pels treballadors? Com destriarem les experiències positives de les millors, com podrem compartir-les a fi de millorar l'equitat dels serveis d'aigua arreu? I el més important de tot, si abandonem tot *benchmarking*, no estarem, simplement, lliurant aquesta eina poderosa a gent que, intencionadament o no, emprarà els indicadors de resultats per a comercialitzar l'aigua o menystenir les desigualtats?

La meua proposta és tan modesta com urgent: treballar per a la construcció de mètodes alternatius d'avaluació, i de contra-discursos progressistes. Un sistema alternatiu possible hauria d'oferir alguns criteris i principis de mesurament estàndards, sense els quals fóra impossible tota intel·ligibilitat entre les diferents situacions. Però aquest sistema seria molt més flexibe que els sistemes actuals de *benchmarking*, ja que propiciaria les interpretacions locals i les prioritats que no responguessin a una lògica de mercat.

Voldria també propugnar un model alternatiu que integrés alguns indicadors habituals de resultats, com ara el mesurament de la qualitat de l'aigua, la reactivitat a les avaries, i el nombre d'empleats per 1000 connexions.

Em sembla que aquests indicadors no només són importants en ells mateixos. També obren una estratègica porta d'entrada a nous i modificats sistemes de mesurament, capaços de respondre més bé a certes qüestions: les diferències de qualitat de l'aigua segons el nivell de renda, l'impacte social de la morositat de l'aigua segons nivell de precarietat, la composició de gènere de la plantilla, etc. Vet aquí alguns dels indicadors d'equitat que un model alternatiu podria implementar.

Aquests indicadors alternatius aquí exposats s'inspiren de pràctiques ja existents. Més de dues dotzenes d'operadors al Brasil apliquen els «principis de gestió» d'universalitat del servei, d'equitat, de participació social.¹⁷ El projecte de recerca mundial *Municipal Service Project* (MSP) ha fet d'aquests diversos indicadors els «criteris normatius» dels resultats, aplicant-los a l'estudi d'un gran ventall de serveis públics arreu del món.¹⁸ També s'hi ha inclòs factors qualitius, com l'esperit de servei públic o la solidaritat.

Aquests indicadors alternatius, tanmateix, poden restar força abstractes, i s'oposen als indicadors específics del sector, clarament quantificables. Els indicadors alternatius s'han d'entendre com a punts regulatius d'excel·lència, com a referències ideals per a la recerca comparada sobre serveis públics. En aquest sentit, hi ha molta feina a fer, encara, per a traduir aquests principis a variables concretes d'anàlisi que puguin respondre, empíricament, a les qüestions d'equitat i d'accés públic.

Seria raonable treballar amb un nombre molt més reduït d'indicadors que els del *benchmarking* actual. Com s'ha dit abans, els més de 260 indicadors dels principals sistemes de *benchmarking* són difícils (per no dir impossibles) de gestionar pels operadors, i el ciutadà no especialista no arribarà mai a entendre'n l'abast ni l'anàlisi. El repte rau en trobar un equilibri entre la complexa realitat dels sistemes d'aigua i la necessitat de simplificar-ne els trets per a «permetre'n la comprensió pública».¹⁹ Podria resultar ben pràctic recórrer a representacions visuals del *benchmarking*, com els diagrames que la xarxa europea *City Blueprints for Water* utilitza per a simplificar i il·lustrar el seu sistema de *benchmarking*,²⁰ o d'altres representacions visuals igualment efectives.

Res de tot això no serà fàcil. Decidir el nombre total d'indicadors, així com la manera de comparar i de prioritzar les dades, serà prou complicat. També costarà atraure directius i polítics cap a un model alternatiu de *benchmarking*, sobretot si no veuen clarament els problemes associats al sistema actuals, o no volen veure'ls. Sense parlar del temps i dels recursos que caldrà per al canvi organitzacional i de paradigma.

No obstant això, el moment present em sembla el més adient possible. Amb més de 180 serveis remunicipalitzats els darrers 15 anys, i amb dotzenes (o centenars) d'ajuntaments considerant una eventual remunicipalització la dècada vinent,²¹ els polítics hauran de pensar més que mai què vol dir el mot «públic». A més, totes aquestes entitats recentment remunicipalitzades apreciaran prou bé l'interés de canviar la manera d'avaluar els resultats, i tenen el mandat necessari per a voler-ho i fer-ho efectiu. La tendència actual procura una oportunitat extraordinària per a bastir, col·lectivament, la futura avaluació alternativa.

Deixeu-me tornar a felicitar-vos per la vostra remunicipalització, però sapigueu que la lluita més llarga només acaba de començar.

David A. McDonald és Professor de Desenvolupament Internacional a la Queen's University (Canadà), així com codirector de la plataforma Municipal Services Project.

Notes

- 1 Pidd, M. 2012. *Measuring the performance of public services: Principles and practice*. Cambridge University Press: Cambridge.
- 2 Cabrera, E., Dane, P., Haskins, S. and Theuretzbacher-Fritz, H. 2011. *Benchmarking water services: Guiding water utilities to excellence*. Londres: IWA Publishing.
- 3 Berg, S. *Best practices in regulating state-owned and municipal water utilities*. Comissió Econòmica per Amèrica Llatina i el Carib, maig 2013. Nacions Unides: Santiago; Berg, S. i Corton, M. L. 2007. Water utility benchmarking for managerial and policy decisions: Lessons from developing countries. In *International Water Association Conference on Performance Assessment of Urban Infrastructure Services*.
- 4 Vegeu: Water and Sanitation Programme. 2010. *The state of african utilities: performance assessment and benchmarking report*. Washington, DC: Water and Sanitation Programme. <http://african-utilities-benchmarking.appspot.com/> (consultat 10 d'agost de 2014).
- 5 Cooperació europea de *Benchmarking*. 2014. *Methodology Part II: Reference guide*. Versió 5.1, 27 de maig. Mimeo, p. 5.
- 6 Abbott, M. and Cohen, B. 2009. Productivity and efficiency in the water industry. *Utilities Policy* 17(3-4): 233-44; Parsons, L. J. 2002. Using stochastic frontier analysis for performance measurement and benchmarking. In T. B. Fomby, R. Carter Hill, I. Jeliazkov, J. C. Escanciano i E. Hillebrand (eds.), *Book Series: Advances in Econometrics* (Vol. 16), p. 317-350. Bingley, Regne Unit: Emerald Group Publishing Limited.
- 7 Bogetoft, P. 2013. *Performance benchmarking: Measuring and managing performance*. Nova York: Springer
- 8 Boelens, R. i Vos, J. 2012. The danger of naturalizing water policy concepts: Water productivity and efficiency discourses from field irrigation to virtual water trade. *Agricultural Water Management*, 108: 16-26, p. 18
- 9 Bowerman, M. i Francis, G. 2001. Benchmarking as a tool for modernization of local government. *Financial Accountability and Management* 17(4): 321-29.
- 10 Nadvi, K. i Waltring, F. 2004. Making sense of global standards. In H. Schmitz (ed), *Local enterprises in the global economy: Issues of governance and upgrading*, p. 53-95, Cheltenham: Edward Elgar Publishing; Prakash, A. i Potoski, M. 2006. Racing to the bottom? Trade, environmental governance, and ISO 14001. *American Journal of Political Science*, 50(2): 350-364.
- 11 Haufler, V. 2000. *Negotiating international standards for environmental management systems: The ISO 14000 standards*. Nova York: UN Vision Project on Global Public Policy Networks, p. 6.
- 12 Marques, R. C. and Simões, P.T. F. 2010. *Regulation of water and wastewater services: An international comparison*. Londres: IWA Publishing, p. 15.

- 13 Vegeu: el web de l'IBNET http://www.ib-net.org/en/texts.php?folder_id=78
- 14 Van den Berg, C. i Danilenko, A. 2011. *The IBNET water supply and sanitation performance blue book: The International Benchmarking Network of Water and Sanitation Utilities Databook*. Washington, DC: World Bank Publications, p. 4.
- 15 Dahl, A. i Soss, J. 2012. Neoliberalism for the common good? Public value governance and the downsizing of democracy. Background Paper, June. Minneapolis: Centre for Integrative Leadership, p. 31.
- 16 Zwartveen, M. Z. i Boelens, R. 2014. Defining, researching and struggling for water justice: Some conceptual building blocks for research and action. *Water International*, 39(2): 143-158, p. 151-2.
- 17 ASSAMAE. 2007. Successful experiences in municipal public water and sanitation services from Brazil. Amsterdam: Transnational Institute.
- 18 McDonald, D. A. 2014. *Rethinking Corporatization and Public Services in the Global South*. Londres: Zed Books; McDonald, D. A. i Ruiters, G. 2012. *Alternatives to privatization: Public options for essential services in the global South*. Nova York: Routledge.
- 19 Pidd 2012, *op.cit.*, p. 75-6.
- 20 van Leeuwen, C. J., Frijns, J., van Wezel, A. and van de Ven, F. H. 2012. City blueprints: 24 indicators to assess the sustainability of the urban water cycle. *Water resources management*, 26(8): 2177-2197, p. 2180.
- 21 Kishimoto, S., Lobina, E. i Petitjean, O. 2014. *Here to stay: Water remunicipalisation as a global trend*. Amsterdam: Transnational Institute.

Capítol 9

Acords de comerç i protecció d'inversions: una amenaça per a les remunicipalitzacions

Per Satoko Kishimoto

Els casos d'arbitratge de diferències inversor-estat (ISDS, de l'anglès *Investor-state dispute settlement*) estan esdevenint la principal amenaça per al sector públic de l'aigua, particularment, per a les remunicipalitzacions dels ajuntaments que volen recuperar el control públic de l'aigua després d'una privatització insatisfactòria. El mecanisme de l'ISDS s'inclou en nombrosos tractats bilaterals d'inversió, i està sent emprat per les multinacionals a fi de reclamar quantitats exorbitants de diners públics en compensació de contractes de gestió de serveis anul·lats. N'hi ha prou amb l'amenaça d'un eventual procés d'ISDS a un tribunal internacional, opac i pro empresari, per a fer recular un govern municipal i obligar-lo a conformar-se amb l'operador privat de l'aigua, malgrat els seus resultats mediocres.

Amb els nous tractats de comerç i d'inversió, com el Tractat Transatlàntic pel Comerç i la Inversió (TTIP, de l'anglès *Transatlantic Trade & Investment Partnership*) i l'Aliança Transpacífica (TPP, de l'anglès *Trans-Pacific Partnership*), que preveuen la potenciació dels mecanismes d'ISDS, l'equilibri de forces es decantarà encara més a favor de l'empresa privada, tot limitant el control de les institucions públiques sobre els serveis essencials. No és pas menys inquietant l'internacional Acord sobre el Comerç dels Serveis (TiSA, de l'anglès *Trade in Services Agreement*) que podria fer irreversible la liberalització i privatització de l'aigua.

Remunicipalització: una tendència mundial

La remunicipalització creixent del sector de l'aigua i d'altres serveis socials dibuixa un fenomen molt important en la mesura que demostra la reversibilitat de les privatitzacions anteriors. Al març de 2015, més de 235 ciutats i poblacions de 37 països havien recuperat el control dels serveis d'aigua els darrers 15 anys³. El nombre de casos de remunicipalització no para de créixer. Les raons d'emparar-se dels serveis d'aigua són semblants pertot arreu: degradació del servei, infrainversió, conflictes arran dels costos operacionals i de pujades dels preus, factures elevades, dificultats a l'hora de supervisar l'operador privat, opacitat financera. Normalment, els ajuntaments decideixen de tornar a la gestió pública quan consideren els contractes privats, socialment i financera, insostenibles. La millora dels serveis bàsics és una qüestió prioritària pels ciutadans; els polítics han de decidir en funció de les necessitats de la ciutadania.

Què és l'ISDS?

L'ISDS reconeix als inversors estrangers la possibilitat de portar un govern (l'"estat amfitrió") als tribunals internacionals, a fi d'obtenir compensacions pel seus drets d'inversor, presumptament vulnerats per les polítiques econòmiques, de salut, de medi ambient, o d'altres, de l'estat denunciat. Els mecanismes d'arbitratge, generalment, designen una institució del Grup del Banc Mundial: el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències sobre Inversions (CIADI. En anglès ICSID, *International Center for Settlement of Investment Disputes*). També poden designar d'altres tribunals, com la Cambra de Comerç Internacional. El plet entre l'inversor i l'estat haurà de ser arbitrat per actors privats, seleccionats per les parts litigants, i no pas per jutges independents. Està ben demostrat el biaix pro inversor que resulta d'aquesta circumstància: 42%¹ dels processos són favorables als inversors, 31% als estats. En un 27% dels casos s'arriba a un acord entre les parts, el qual sol obligar els estats a efectuar pagaments considerables². Aquests mecanismes de protecció dels inversors són presents en més de 3000 tractats internacionals i bilaterals d'inversió arreu del món.

Gairebé totes les remunicipalitzacions s'han edevingut gràcies a la valenta decisió d'un govern municipal recentment investit. Algunes vegades, els veïns exerceixen la democràcia directa, a través d'un referèndum⁴, per a influenciar el govern municipal. Quan els proveïdors del servei no estan a l'alçada, els polítics poden revocar un contracte de servei basant-se en consideracions purament pragmàtiques, a fi de respondre més bé a les necessitats dels ciutadans amb un servei més eficient. L'aptitud a satisfer les necessitats d'informació sobre els rendiments d'un servei, o a respondre als canvis de l'opinió pública, constitueix una part essencial de la democràcia.

El present capítol pretén examinar els casos de remunicipalització on els governs municipals foren demandats per les multinacionals de l'aigua, emprant estratègies tradicionals de litigació als tribunals estatals, però explotant també el nombre creixent de clausules ordinàries de tractats bilaterals d'inversió (BITs, de l'anglès *Bilateral Investment Treaty*). Veurem com tot plegat acaba determinant les opcions polítiques d'aquests governs, i explicarem perquè els tractats i acords d'inversió (TTIP, TPP, TiSA, etc.) poden sabotejar el fenomen de les remunicipalitzacions si arriben a ésser ratificats.

Les empreses estan ben protegides contra la remunicipalització

Els darrers 15 anys, molts ajuntaments que havien revocat contractes privats n'han sofert rigoroses conseqüències financeres. És molt habitual haver de satisfer costos de ruptura de contracte o compensacions financeres a les empreses. El dret mercantil estatal protegeix bé les empreses en cas d'interrupció de contracte, permetent reclamar compensació pels guanys previstos fins a la fi del contracte. El contracte de privatització de l'aigua a Jakarta, per exemple, obliga a abonar compensacions considerables a l'operador privat sigui quina sigui la causa de l'interrupció del contracte, tant si n'és responsable el municipi o bé l'empresa, o cap dels dos, o una bancarrota.

Un altre exemple fóra el municipi de Castres, a la regió de Tolosa de Llenguadoc, que va arribar a deslliurar-se el 2004 del contracte que el lligava a Suez, després d'una lluita de set anys iniciada per un grapat de ciutadans. El 1997, presentaren

una demanda i el Tribunal Administratiu de Tolosa dictaminà que el preu de l'aigua era massa elevat. A més, el contracte amb Suez es declarava il·legal, ja que fou signat per l'anterior alcalde sense consultar el consell municipal, com de llei. No obstant això, la multinacional Suez, irritada per la subsegüent interrupció del contracte amb la vila, va fer cap als tribunals el 2003 per a reclamar el reemborsament d'inversions (66 milions d'euros) i el pagament de danys i perjudicis (58,8 milions d'euros). El tribunal comminà l'ajuntament a pagar 30 milions d'euros a Suez, a títol de compensació d'inversions⁵.

Es veu prou clar que les empreses privades de l'aigua acaben guanyant arreu aquesta mena de litigis. L'avaluació de compensacions per les inversions realitzades tendeix a ignorar els beneficis procurats pel contracte privat. Per a acabar-ho d'adobar, quan examina aquesta mena de contractes, el dret mercantil no considera la circumstància de tractar-se de la prestació d'un servei públic.

D'altra banda, els prestadors privats cometem a vegades violacions greus de les normes de provisió del servei, motivant-ne així la remunicipalització. De Buenos Aires a Jakarta, molts casos mostren situacions conflictives entre les parts arran d'incompliments de les obligacions contractuals, obligant els ajuntaments a invertir-hi quantitats considerables de temps, recursos i energies⁶.

Els municipis han d'acarar condicions encara més dures, si els règims de protecció de les inversions es veuen reforçats pels BITs. En aquestes circumstàncies, els operadors privats sempre poden fer servir instruments addicionals per a inflar al màxim les compensacions financeres per la pèrdua d'un contracte.

L'ISDS, una amenaça creixent per a l'aigua pública

Als anys 90, el govern neoliberal d'Argentina privatitzà la majoria dels serveis públics del país. Aquesta mateixa dècada, Argentina ratificava 50 BITs, i no cal dir que els mecanismes de protecció de l'inversor d'aquests tractats tindrien un paper tristament famós durant els processos posteriors de renacionalització. Per l'aigua i el sanejament foren signats 18 contractes de concessió. D'aquests, n'acabaren nou entre el 1997 i el 2008⁷. Les tàrifas, els rendiments del servei i el volum d'inversions foren, en tots els casos, causes de conflicte permanent entre les empreses i les autoritats públiques. Sis casos van ser duts al CIADI.

De tots els països del món i de tots els casos coneguts (uns 55) d'arbitratge internacional inversot-estat, Argentina és el país del món que ha sofert més demandes emparades per tractats internacionals d'inversió. Pel que fa al context, dos terços dels litigis estan relacionats amb les mesures de recuperació adoptades pel país després de l'esclat de la crisi econòmica el 2001-2002. El 2002, el govern aprovà una Llei d'Emergència que invalidava la paritat dolar-peso i que devaluava la moneda, a fi de propiciar el restabliment d'una economia molt malmesa per la crisi. Al mateix temps, Argentina retardava el pagament del seu deute i congelava els preus dels serveis bàsics per a fer-los assequibles a una població castigada.

El 2004, la multinacional francesa SAUR International presentava una demanda contra la República Argentina per una concessió d'aigua i de sanejament a la província de Mendoza, denunciant el fet que havien estat expropiats sense rebre'n cap compensació. SAUR invocà la vulneració de la famosa clàusula d'un «tractament just i equitable» (FET, de l'anglès *Fair and Equitable Treatment standard*); clàusula obligada a tots els BITs, i present també al Tractat bilateral d'inversió Argentina-França. El tribunal del CIADI, al juny de 2012⁸, jutjà La República Argentina legalment responsable dels fets demandats.

El 1999, la província de Buenos Aires signà un contracte de concessió per 30 anys amb Azurix, una filial de la multinacional nord-americana Enron. La ràpida degradació de la qualitat de l'aigua, la manca d'inversions d'infraestructura i la pujada dels preus provocaren una oposició generalitzada a aquesta concessió. Durant el subsegüent procés de negociació, Azurix rescindia el contracte de concessió sense complir amb els seus compromisos, degut a la bancarrota de la seva empresa mare Enron. Tot i així, Azurix encara va presentar una denúncia al CIADI contra el govern argentí, acusant-lo d'haver retardat, deliberadament, l'autorització de pujada dels preus de l'aigua, vulnerant així el BIT Argentina-EUA. El 2006, el CIADI obligava Argentina a pagar 165 milions de dolars a Azurix, més interessos, i més les despeses del CIADI...⁹

Al mateix temps, després d'una forta campanya pro remunicipalització el 2005, la Província de Santa Fe anul·lava el contracte amb Aguas Provinciales

de Santa Fe (els accionistes principals n'eren la francesa Suez i l'espanyola Agbar) per servei insatisfactori. Abans d'aquesta ruptura de contracte, Aguas Provinciales de Santa Fe havia presentat demanda al CIADI i exigia 243,8 milions de dolars a l'estat argentí, acusant-lo de no haver sabut pujar les tarifes de l'aigua després de la fi de la paritat dolar-peso el 2002, modificant així les condicions comercials de l'inversor. L'empresa retreia al govern que la seva política havia desestabilitzat tant la concessió, que equivalia, de fet, a una expropiació tàcita. Va tornar a pujar a escena la violació de la clàusula FET dels respectius BITs, Argentina-França i Argentina-Espanya. El 2006,¹⁰ el CIADI acceptà tramitar-ne la demanda, encara avui pendent de resolució.

Aguas Argentina SA, la filial de Suez a Buenos Aires, formulà quasi les mateixes reclamacions al CIADI, abans que el govern no anul·lés el seu contracte el 2006¹¹.

Els casos d'arbitratge de diferències inversor-estat (ISDS), dins el marc dels BITs, han augmentat sensiblement aquests darrers pocs anys. Mèxic, per exemple, va ser l'escenari de quatre litigis d'inversors durant el 2013.¹² Un d'aquests litigis fou iniciat per l'empresa francesa de tractament d'aigües Degrémont, la qual amenaçà l'estat mexicà amb un cas d'arbitratge al CIADI en virtut del BIT Mèxic-França. El conflicte rau en les inversions de Degrémont en l'empresa mexicana Tapsa, la qual operava quatre plantes de tractament d'aigües a Puebla, des del 1999. El 2012, el govern municipal decideix interrompre la concessió al·legant que la qualitat de l'aigua s'havia degradat per sota de les normes oficials. Degrémont considera la fi del contracte, i la posterior gestió de les plantes per empleats públics, com una expropiació i un exemple de poder arbitrari. La compensació requerida per la multinacional francesa encara no s'ha fet saber.

De fet, un estat pot ser denunciat per simples desacords sobre increments tarifaris, ben abans d'evocar una possible remunicipalització. L'empresa estoniana Tallinna Vesi, i el seu propietari United Utilities Tallinn, denunciaren el seu propi govern en virtut d'un BIT a l'octubre de 2014. United Utilities és una societat britànica registrada als Països Baixos, la qual cosa permet que Tallinna Vesi i United Utilities Tallinn recorrin al BIT entre Estònia i els

Països Baixos. L'empresa considera que Estònia va vulnerar la clàusula FET quan aquest li refusà l'aplicació d'un increment tarifari, gràcies a una nova llei aprovada al 2010. Dita llei reconeix a l'autoritat estoniana de la competència la potestat de limitar els beneficis d'un prestador de serveis, d'acord amb els nivells que l'administració estimi «raonables». L'empresa demana 90 milions d'euros de compensació pels beneficis perduts estimats fins al terme del contracte al 2020.¹³

Efectes dissuasius per a la política

L'amenaça de demandes judicials sovint impedeix els governs aprovar noves lleis o adoptar noves polítiques al servei del bé comú. El cas de la ciutat de Sofia n'és un bon exemple. D'ençà de la signatura d'un contracte de privatització de l'aigua, al 2000, amb Sofiyska Voda, de la qual Veolia és l'accionari principal, els habitants de la capital búlgara han patit increments il·legals de tarifes i inversions deficitàries. Al 2008, s'afegiren, secretament, unes clàusules suplementàries al contracte original; una d'elles obria la possibilitat de dur Bulgària al Centre Arbitral Internacional de Viena. Al 2011, a la demanda de l'operador privat, la ciutat de Sofia tallava l'aigua a un miler de famílies i en perseguia 5000 més per impagament. Quan la ciutat fou acusada de violar el dret humà a l'aigua, l'ajuntament es defensà dient que tenia les mans lligades per les amenaces de l'operador privat de demandar-lo per impagament de factures. Els ciutadans i alguns càrrecs electes varen recollir prou signatures per a la celebració d'un referèndum sobre la remunicipalització dels serveis d'aigua, però la ciutat no l'autoritzà; la companyia va amenaçar-la, un cop més, amb dur el cas als tribunals si el plebiscit tenia lloc.¹⁴

Aquesta mena de dissuasió s'observa a molts municipis. Al 2010, la vila francesa de Montbéliard va decidir remunicipalitzar el sistema local d'aigua, gestionat per Veolia des del 1992. La decisió fou confirmada per un vot del govern municipal del 2013, i la remunicipalització havia de ser efectiva al 2015, set anys abans de la fi del contracte amb Veolia. Però l'empresa va contestar aquesta resolució als tribunals, tot demanant una compensació de 95 milions d'euros per violació de contracte.¹⁵ Al 2014 la vila va cedir davant l'amenaça i revocà la remunicipalització.

Tots aquest casos mostren que les empreses privades exerceixen efectivament el seu poder i acaben perturbant les polítiques públiques. Arreu del món, es fa cada vegada més evident l'èxit dels inversors a l'hora de paraitzar noves polítiques i regulacions orientades a la preservació de la salut pública i del medi ambient. Si l'amenaça d'un procés judicial clàssic ja era un element dissuasiu prou eficaç, l'eventualitat d'un arbitratge inversor-estat (ISDS) és encara més temible, ja que encareix notablement els costos de tota decisió política i acaba, generalment, en unes compensacions econòmiques sovint inassumibles.¹⁶ No costa gaire d'imaginar que les multinacionals de l'aigua faran servir aquesta arma decisiva davant l'eventualitat d'una remunicipalització.

Remunicipalitzar no és fàcil. Cal superar tot un seguit d'obstacles tècnics, a part dels d'ordre legal que acabem d'exposar. Els poders públics, sovint, han de recomprar parts dels serveis, o bé desemborsar compensacions molt elevades.¹⁷ L'actual mercat global d'inversions, caracteritzat per l'apogeu dels ISDS, fa que la remunicipalització sigui, certament, prou més difícil. Sabem, però, que les opcions de prestació de serveis bàsics com l'aigua ha de basar-se en decisions democràtiques, no pas en els interessos d'inversors estrangers.

Nous tractats de comerç i d'inversió

L'introducció de clàusules de protecció dels inversors al TTIP, al TPP o al CETA augmentarà el recurs als processos d'arbitratge inversor-estat, dificultant tota remunicipalització o renacionalització. En tant que inversors estrangers, els operadors privats poden presentar demanda per vulneració de la protecció de l'inversor, aduint expropiació i exercici arbitrari del poder estatal (*Degrémont vs. Mèxic*, *Azurix vs. Argentina*), o de resultes d'una simple devaluació monetària (*Aguas Provinciales de Santa Fe vs. Argentina*). Els activistes de la societat civil, que lluiten contra aquesta excessiva protecció dels drets de l'inversor, consideren el principi FET, de «tractament just i equitable», com el més perillós de tots per als contribuents i per als legisladors. Aquest principi és el més invocat als processos favorables als inversors. Tot protegint les «lícites expectatives» dels inversors, el FET fonamenta el «dret» a un context normatiu estable per als inversors, impedit així tota modificació governativa

El TTIP

El Tractat Transatlàntic pel Comerç i la Inversió (TTIP, de l'anglès *Transatlantic Trade & Investment Partnership*) és un projecte de tractat i de marc d'inversions negociat pels Estats Units i la Unió Europea des del març del 2013. Tant els negociadors europeus com els americans volen incloure-hi l'arbitratge de diferències inversor-estat (ISDS). Aquestes negociacions són àmpliament criticades, pel seu secretisme, pel seu abast inèdit, i per algunes clàusules polèmiques com la dels ISDS. Segons la Comissió Europea el futur tractat contemplaria exempcions sectorials: l'educació pública, la sanitat i els serveis socials, l'aigua.¹⁸ Res no ens assegura, però, que això serà així. A més, excloure el sector de l'aigua de la liberalització comercial promoguda pel TTIP, no és pas cap garantia contra els casos d'arbitratge inversor-estat orquestrats per les multinacionals de l'aigua. Si la protecció de l'inversor i els ISDS són inclosos a l'acord, les empreses podran fer-los servir per a «protegir les seves inversions» també al sector de l'aigua, eludint així l'eventual exempció sectorial prevista pel tractat. Als països on el sector de l'aigua ja està parcialment liberalitzat, el TTIP constituiria un greu obstacle per a la remunicipalització.

El TPP

L'Aliança Transpacífica (TPP, de l'anglès *Trans-Pacific Partnership*) és un altre projecte de tractat regulador i d'inversions. Al 2014, dotze països de la regió Àsia – Pacífic han participat en les negociacions: Austràlia, Brunei, Canadà, Xile, Japó, Malàisia, Mèxic, Nova Zelanda, Perú, Singapur, Estats Units i Vietnam. Si bé la negociació del text es fa secretament, se sap que afecta els serveis transfronterers, la contractació i la inversió públiques, i d'altres. El primer document de treball del TPP sobre la contractació pública de béns i serveis sembla basar-se en un acord semblant de l'Organització Mundial del Comerç, el qual exclou els serveis d'aigua. Tanmateix, vista la tendència actual a estendre i aprofundir l'abast de la liberalització, és massa aviat per a saber com romandran els serveis d'aigua dins del TPP.

de lleis i regulacions, fins i tot en els nous contextos i processos democràtics actuals.²⁰ L'oposició popular als tractats de comerç i d'inversió en negociació s'està articulant ràpidament, ja que aquests acords reforçaran greument la protecció de l'inversor i afectaran una bona part del planeta.

El TiSA i els serveis públics

Tot i que l'Acord sobre el Comerç dels Serveis (TiSA) ha cridat molt menys l'atenció del públic que el TTIP, el TPP o el CETA, aquest document pot provocar els efectes més negatius pels serveis públics i restringir fatalment l'acció política dels ajuntaments. Certament, ens podríem demanar per què cal un TiSA, si ja existeix l'Acord General sobre Aranzels i Comerç (GATT, de l'anglès *General Agreement on Tariffs & Trade*), matriu de l'Organització Mundial del Comerç (OMC). De fet, el TiSA constitueix una temptativa d'anar encara més lluny i d'accelerar el procés de liberalització, a partir d'una entesa d'estats compromesos amb una liberalització més gran dels serveis a l'exterior de l'OMC. Les grans multinacionals de serveis impulsen obertament i enèrgica aquest projecte.

Com es veuran afectats els serveis públics pel TiSA? En teoria, tant el GATT com el TiSA exclouen del seu àmbit els serveis «*proveïts en virtut de l'exercici del poder públic*». Tot i això, el TiSA defineix els serveis públics d'una manera extremadament precisa, com a «*tot servei dispensat sense ànim de lucre, i sense competir amb un o més prestadors del mateix servei*». A la pràctica, els serveis públics com la sanitat, l'ensenyament, el correu, l'aigua o el tractament de residus són dispensats a la població mitjançant sistemes molt més complexos i diversos, finançats parcialment o total pels governs, i controlats amb més o menys rigor. D'aquesta manera, l'estreta definició que fa el TiSA de «servei públic» autoritza molt poca o gens de protecció pels serveis públics.²¹

El que ens sembla encara més preocupant del TiSA és que aquest tractat podria desposseir els governs locals del seu poder de decisió sobre serveis públics essencials. Sense exempcions explícites al tractat, la seva clàusula «paralitzadora» perpetuaria els nivells actuals de liberalització dels serveis, impeding qualsevol canvi en detriment del mercat i a favor de la prestació pública de serveis.

És a dir, tota vegada que una ciutat, o un estat, hagi liberalitzat els serveis o admès una cogestió públicoprivada, el nivell de liberalització esdevé permanent i l'executiu posterior no podrà revocar-lo. (Les clàusules moratòries o de *statu quo*, – «*standstill clauses*», en anglès – incloses en aquesta mena d'acords, comprometen els governs signants a no promulgar noves lleis incompatibles amb les disposicions del tractat. NdT).

Considerem l'exemple del Servei Nacional de Salut del Regne Unit (NHS, *National Health Service*), de gestió pública. Al 2012, la Llei de Salut i Protecció Social (*Health & Social Care Act*) obrí la porta als prestadors privats de serveis. D'ençà de l'entrada en vigor de la llei, el 70% dels serveis de sanitat presentats a licitació pública anaren a parar al sector privat.²² Preservar el NHS de privatitzacions posteriors ha estat la prioritat de les creixents protestes contra el TiSA i el TTIP al Regne Unit. De fet, però, si el govern britànic, després d'haver signat el TiSA, volgués canviar la seva política sanitària a fi de reprendre el control públic de tot el NHS, les clàusules moratòries del tractat ho impedirien, molt probablement.

Al Regne Unit, l'aigua, els trens i l'energia foren privatitzats als anys 80 i 90. Després de dècades de gestió privada, sondejos de l'opinió pública mostraren que la majoria dels britànics preferien la gestió pública d'aquests serveis (un 71% per l'aigua, un 68% per l'energia, un 66% pels trens).²³ Els inversors privats en tindrien prou amb les clàusules de *statu quo* del TiSA per a rebutjar la revocació de la privatització; no els caldria pas portar el govern britànic a un tribunal internacional d'arbitratge per a resoldre la qüestió (ho farien, certament, per a obtenir unes bones compensacions). Les clàusules moratòries fan impossible la remunicipalització i la renacionalització, llevat que certs sectors hagin estat exclosos de l'àmbit de l'acord.

Comerçant amb la democràcia

El TTIP, el TPP, el CETA i el TiSA són cada vegada més contestats, a Europa i arreu. A l'octubre del 2014, s'organitzaren 400 actes de protesta a 20 països europeus per a denunciar els acords secrets de comerç negociats per l'UE.²⁴ Dos mesos després, una Iniciativa Ciutadana Europea ja havia aplegat un milió

El TiSA

Les negociacions per l'Acord sobre el Comerç dels Serveis (TiSA, de l'anglès *Trade in Services Agreement*) començaren a finals del 2012 amb l'objectiu de liberalitzar el comerç mundial de serveis, i de corregir les regles de la concessió de permisos, dels serveis financers, de les telecoms, de l'e-comerç, del transport marítim i de la mobilitat professional temporal a l'estranger per prestació de serveis. La UE i els Estats Units són els principals defensors de l'acord. Si al començament el TiSA comptava 16 membres, es va passar ràpidament als 23, als qual s'afegiren els 28 països membres de la UE. Les crítiques sobre el secretisme de les negociacions s'intensificaren a partir de les revelacions de WikiLeaks d'una part del document de treball, al juny del 2014. La Internacional dels Serveis Públics (ISP), una federació sindical internacional de treballadors dels sectors públics, alerta que el TiSa facilita a les multinacionals l'apropiació de serveis públics vitals, com la sanitat i l'ensenyament. Així mateix, la ISP adverteix de que el TiSA també afeblirà la capacitat dels governs a servir el bé comú amb l'aplicació de normes més enèrgiques. Si bé les clàusules de ISDS no semblen haver estat incloses, de moment, a les negociacions, aquest tractat podria tenir uns efectes devastadors pel futur de la remunicipalització.

de signatures a favor de l'aturada de les negociacions europees sobre el TTIP, i contra la ratificació del CETA.²⁵ Les crítiques emeses a aquests dos tractats mostren una gran preocupació per les disposicions d'arbitratge inversor-estat del CETA, i la seva probable inclusió al TTIP.

La Comissió Europea celebrà una consulta pública sobre l'ISDS a l'estiu del 2014. Hi contribuïren prop de 150000 persones (rècord de respostes obtingudes mai per una consulta de l'UE), d'un ampli ventall d'institucions, fent palès el grau d'implicació de l'opinió pública en aquesta qüestió. També hi participà l'associació europea d'operadors públics de l'aigua, *Aqua Publica Europea*, afirmant que «recórrer a l'ISDS no incrementarà de cap manera les inversions entre els Estats Units i l'UE. Ben al contrari, pot crear condicions discriminatòries

*per al teixit empresarial local i, sobretot, pot comportar la restricció del dret dels estats a decidir l'organització dels seus serveis públics».*²⁶ La Comissió Europea, no obstant, ha deixat ben clar que no pensa pas retirar aquestes polèmiques disposicions ISDS de la negociació del TTIP.

El secretisme de les negociacions nodreix les inquietuds dels parlamentaris i dels governs municipals arreu del continent. Les tres associacions alemanyes de governs municipals han denunciat, conjuntament, els perills que el CETA, el TTIP i el TiSA²⁷ representen per als serveis públics. Consideren que els serveis públics haurien de ser exclosos de l'àmbit d'aquests acords, a fi de no impedir les remunicipalitzacions. Herta Däubler-Gmelin, professora de Dret i exministra alemanya de Justícia, va denunciar enèrgicament la manca de legitimitat de les negociacions i l'amenaça que aquests tractats representen per als principis democràtics,²⁸ en la mesura que exigeixen modificacions de les legislacions nacionals.

El CETA

L'Acord Integral d'Economia i Comerç (CETA, de l'anglès *Comprehensive Economic and Trade Agreement*) és un acord de lliure comerç entre el Canadà i la Unió Europea. Inclou un mecanisme d'ISDS. Al setembre de 2014, el Canadà i la UE anunciaren la conclusió del procés de negociacions. L'acord encara ha de ser aprovat pel Consell i pel Parlament Europeus, i ratificat al Canadà. Si s'aprova, entraria en vigor al 2016. Pel que fa als serveis d'aigua, després de les notables pressions exercides per l'opinió pública per a excloure aquests serveis de l'acord, el Canadà i la UE han inclòs reserves generals sobre les clàusules d'accés de mercats i de tractament nacional pel que fa a la captació, purificació i distribució de l'aigua. Aquestes reserves emeses reconeixen a les institucions la possibilitat de recuperar els monopolis públics quan la privatització resulta insatisfactòria. Tot i així, els inversors estrangers sempre poden contestar legalment aquesta decisió gràcies al principi de «tractament just i equitable» (FET) i de les clàusules d'expropiació del capítol d'inversions.¹⁹

Finalment, el CETA sembla ara deixar de banda certs serveis, com l'aigua potable, gràcies a les fortes pressions de l'opinió pública. Si l'aigua potable entrés al TiSA, però, les conseqüències serien molt més desastroses que si hagués entrat al CETA.

Conclusió

La remunicipalització no és només la resposta dels municipis i dels ciutadans a les demolidores privatitzacions; és també l'expressió de la voluntat d'assumir col·lectivament la gestió dels serveis més bàsics. La remunicipalització és la solució pels municipis quan l'operador privat incompleix les seves obligacions contractuals, i quan la concessió esdevé insostenible, socialment i financera. Aquesta possibilitat, modesta però essencialment democràtica, no hauria d'ésser negada per la hiperprotecció de l'inversor gràcies als processos d'arbitratge inversor-estat.

*Satoko Kishimoto és el coordinador de la xarxa en defensa de la gestió pública de l'aigua **Reclaiming Public Water Network**. També coordina el projecte **Water Justice Project** a la xarxa mundial d'investigadors i d'activistes del **Transnational Institute (TNI)**, a Amsterdam.*

Notes

- 1 « *La majoria de casos coneguts són dirimits per l'ICSID del Banc Mundial, a Washington. La segona normativa més emprada és la de la Comissió de les Nacions Unides pel Dret Mercantil Internacional (CNUDMI). El Tribunal Permanent d'Arbitratge (PCA) de la Haia, el Tribunal d'Arbitratge Internacional de Londres (LCIA), així com la Cambra Internacional de Comerç (ICC) a París i la Cambra de Comerç d'Estocolm (SCC), organitzacions empresarials totes dues, també s'ocupen regularment de la resolució de conflictes* ». In Eberhardt, P. i Olivet, C. 2012. *Profiting from injustice: How law firms, arbitrators and financiers are fuelling an investment arbitration boom*. Brusel·les i Amsterdam: Corporate Europe Observatory i Transnational Institute, p. 14. <http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/profitfrominjustice.pdf>
- 2 Olivet, C. i Eberhardt, P. 2014. *Profiting from crisis: How corporations and lawyers are scavenging profits from Europe's crisis countries*. Amsterdam i Brussel·les: Transnational Institute i Corporate Europe Observatory, p. 11. http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/profitting_from_crisis_1.pdf
- 3 Kishimoto, S., Lobina, E. i Petitjean, O. 2014. *Here to stay: Water remunicipalisation as a global trend*. PSIRU, Multinational Observatory and TNI. <http://www.tni.org/briefing/here-stay-water-remunicipalisation-global-trend?context=599>
- 4 Consulteu els casos de Berlin, Stuttgart i Antalya al web *Remunicipalisation Tracker*: <http://www.remunicipalisation.org>
- 5 Consulteu el cas de Castres al web *Remunicipalisation Tracker*: http://www.remunicipalisation.org/#case_Castres
- 6 PSI, TNI, Amrta Institute for Water Literacy i Jakarta Water Trade Union. 2014. *The unfair cooperation agreement on water privatisation*. The eve of de-privatization in Jakarta series 3. http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/fact_sheets_3_the_unfair_final.pdf; Azpiazu, D. i Castro, J. E. 2012. Aguas públicas: Buenos Aires in muddled waters. In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. and Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting Water Back into Public Hands*, p. 58-73. Amsterdam: TNI. <http://www.municipalservicesproject.org/sites/municipalservicesproject.org/files/uploadsfile/remunicipalisation-chap4-BuenosAires.pdf>
- 7 Ciutat de Buenos Aires, Província de Buenos Aires, i les sis regions més grans de la província: Santa Fe, Tucuman, Mendoza, Catamarca, Salta, La Rioja. Vegeu: Dagdeviren, H. 2011. Political economy of contractual disputes in private water and sanitation: Lessons from Argentina. *Annals of Public and Cooperative Economics* 82 (1): 25-44.
- 8 Spalton, C. 2012. Argentina held liable in water tariff case. *Global Arbitration Review*, 13 June. <http://globalarbitrationreview.com/b/30609/>
- 9 Cas detallat al web *Remunicipalisation Tracker*: http://www.remunicipalisation.org/#case_Buenos%20Aires%20Province
- 10 *Global Arbitration Review*. 2006. Argentina suffers arbitration blow. 16 June. Vegeu web *Remunicipalisation Tracker*: http://www.remunicipalisation.org/#case_Santa%20Fe%20Province

- 11 *Global Arbitration Review*. 2006. Argentina loses on jurisdiction. 11 d'agost.
- 12 *Global Arbitration Review*. 2014. Investors line up against Mexico. 4 de novembre.
- 13 *Global Arbitration Review*. 2014. Water utility taps Estonia for damages. 14 d'octubre.
- 14 *Vegeu Remunicipalisation Tracker*: http://www.remunicipalisation.org/#case_Sofia
- 15 *Vegeu Remunicipalisation Tracker*: http://www.remunicipalisation.org/#case_Montbeliard
- 16 Knottnerus, R., van Os, R., van der PasPietje, H. i Vervest, P. 2015. *Socialising losses, privatising gains: How Dutch investment treaties harm the public interest*. Briefing (Gener). Amsterdam: SOMO, Both ENDS, Milieudefensie i TNI, p. 6. <http://www.tni.org/briefing/socialising-losses-privatising-gains>
- 17 Anàlisi dels reptes de les remunicipalitzacions a: McDonald, D. A. 2012. 'Remunicipalisation Works!' In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. and Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting water back into public hands*, p. 8-22. Amsterdam: TNI. <http://www.tni.org/briefing/remunicipalisation?context=599>; Kishimoto et al 2014, op.cit., p. 5.
- 18 Comissió Europea, 2014. *Letter from the Directorate General on Trade*, 11 de desembre. <http://www.parliament.uk/documents/commons-committees/Health/Health-Committee-TTIP-correspondence.pdf>
- 19 Sinclair, S., Trew, S. i Mertins-Kirkwood, H. (eds.). 2014. *Making sense of the CETA: An analysis of the final text of the Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement*. Setembre. Ottawa: Canadian Centre for Policy Alternatives, p. 112-120. https://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National%20Office/2014/09/Making_Sense_of_the_CETA.pdf
- 20 Eberhardt, P., Redlin, B. i Toubeau, C. 2014. *Trading away democracy: How CETA's investor protection rules threaten the public good in Canada and the EU*. Amsterdam: TNI. <http://www.tni.org/briefing/trading-away-democracy>
- 21 Sinclair, S. i Mertins-Kirkwood, H. 2014. *TISA versus public services*. PSI Special Report. Ferney-Voltaire, França: PSI. <http://www.world-psi.org/en/psi-special-report-tisa-versus-public-services>
- 22 McCluskey, L. 2014. 'The NHS is being taken over by Wall Street. And Cameron won't stop it.' *The Guardian*, 17 de juliol. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jul/17/nhs-taken-over-wall-street-cameron-health-service-privatisation>
- 23 *We Own It*. n.d. 'The cost of privatised living,' <http://weownit.org.uk/privatisation-failing/cost-privatised-living>
- 24 Trumbo Vila, S. 2014. *European civil society rejects TTIP, CETA and TISA*. 13 Octubre. <http://www.tni.org/article/european-civil-society-rejects-ttip-ceta-and-tisa>
- 25 Stop TTIP. 2014. *Self-organised European citizens' initiative against US and Canada trade deals tops a million signatures in record time*. Revista de premsa, 4 de desembre. <https://stop-ttip.org/self-organised-european-citizens-initiative-us-canada-trade-deals-tops-million-signatures-record-time>

- 26 Corporate Europe Observatory. 2015. 'TTIP investor rights: The many voices ignored by the Commission.' Febrer. <http://corporateeurope.org/international-trade/2015/02/ttip-investor-rights-many-voices-ignored-commission>
- 27 Federació Sindical Europea dels Serveis Públics. 2014. Municipalities concerned about CETA, TTIP and TISA. 28 October. <http://www.epsu.org/a/10865>
- 28 Conferència de Herta Däubler-Gmelin a Ginebra, el 17 d'octubre de 2014: www.youtube.com/watch?v=bWQrxP_ALak&index=5&list=PLIth89T4iWwzzMQq2fjNA6jD8Hp3KwJHz

Conclusió

De la remunicipalització a l'aigua pública

Per Satoko Kishimoto, Olivier Petitjean et Emanuele Lobina

La remunicipalització és una tendència inqüestionable, com ho han volgut fer palès les anàlisis presentades en aquest llibre. Malgrat més de tres dècades d'incansable promoció de la privatització i dels partenariats públic-privats (PPP) per les institucions financeres internacionals i pels estats, moltes ciutats, regions i països han triat girar el full de l'aigua privada i reprendre el control públic de l'aigua. Més de 234 ciutats de 37 països han remunicipalitzat els serveis d'aigua aquests darrers 15 anys, i el ritme d'aquesta tendència s'ha accelerat notablement.

La remunicipalització és, generalment, una resposta col·lectiva al caràcter insostenible de la privatització i dels PPP. A França, aquest fenomen ha adquirit una gran força simbòlica ja que es tracta del país amb les privatitzacions més antigues i més arrelades, essent la seu de les multinacionals líders de l'aigua. Les experiències d'altres països cabdals (EUA, Alemanya) i de grans metròpolis (París, Jakarta), casos descrits en aquest llibre, demostren que la privatització i els PPP no són capaços de complir les promeses de beneficis fetes als governs municipals i als ciutadans. La gestió pública és més adequada per a satisfer i respectar, a mig i llarg terme, les necessitats dels usuaris, dels governs locals i de la societat en general, inclòs l'imperatiu de protegir el medi ambient localment i global.

A la majoria de països, la constitució de sistemes moderns d'aigua potable i de sanejament foren responsabilitat dels poders públics, responen a la demanda creixent i als problemes d'insalubritat d'unes àrees urbanes en expansió. Tanmateix, als anys 90, molts països privatitzaren els seus serveis d'aigua i de sanejament, cedint a les fortes pressions internacionals per a liberalitzar el

sector dels serveis. Avui, però, ens cal la mateixa responsabilitat i la mateixa força pública per a assumir els reptes urgents de l'aigua: l'urbanització i l'accés a l'aigua potable i al sanejament als països del Sud, el canvi climàtic, la preservació dels recursos hídrics. L'experiència global de la remunicipalització confirma, una vegada més, que un sector públic, inclusiu i democràtic, és la millor eina per a dur-nos a un paradigma futur de gestió sostenible de l'aigua.

A mode de conclusió, en aquest capítol voldríem passar en revista les lliçons que ens semblen més importants, no només de les remunicipalitzacions exposades al llibre sinó també d'altres casos que no hi figuren, a fi d'il·lustrar alguns temes transversals: el repte de les clàusules de protecció de l'inversor, la posició del moviment sindical envers la remunicipalització com a projecte social, i l'avaluació de resultats com a mesura de l'èxit d'una remunicipalització.

Prou receptes polítiques irresponsables!

Malgrat el fracàs de les vanaglorioses privatitzacions dels 90, incloses Buenos Aires i Jakarta, les institucions financeres internacionals continuen promovent la privatització de l'aigua com la millor manera de garantir l'accés a l'aigua potable als països del Sud.

Un exemple ben recent n'és la ciutat nigeriana de Lagos, amb 21 milions d'habitants la conurbació més gran d'Àfrica. Només un 5% de la població disposa de subministrament domèstic d'aigua, no hi ha sanejament a bona part de l'aglomeració i els hospitals van plens de malalts de diarrea i d'altres afeccions lligades a l'insalubritat de l'aigua. Sense accés a l'aigua, la gent es connecta il·legalment a la xarxa pública de la Corporació de l'Aigua de Lagos (LWC, de l'anglès *Lagos Water Corporation*), o bé acaba refiant-se de l'aigua dubtosa de venedors particulars. La realitat de Lagos és un reflex de les problemàtiques de molts altres llocs arreu del món, on l'accés a una aigua de qualitat i assequible és una lluita permanent. Calen, doncs, inversions i una reforma institucional. Al 2014, la Corporació Financera Internacional, institució del Banc Mundial, instava el sector privat a participar a LWC. L'empresa pública refusà aquesta recomanació i, tot seguit, el banc li retirà el crèdit promès.¹ Els bancs regionals i internacionals de desenvolupament haurien de deixar d'abusar del poder

dels diners, imposant aquesta mena de condicions polítiques, completament irresponsables. El govern de Nigèria i l'empresa pública LWC han de crear un espai democràtic de discussió sobre la manera de millorar els serveis. La comunitat internacional hauria de respectar aquest procés i fer-li costat.

Actualment, aquest mateix model fallit preconitzat al Sud, de privatització de l'aigua i d'inversió privada, està sent promogut a l'Unió Europea en un context de crisi econòmica i financera, com una manera de millorar els comptes públics i de refinançar uns serveis d'aigua curts de diners. Així s'esdevingué a Grècia, però la resistència popular i diverses sentències judicials feren fracassar l'intent de privatitzar els operadors d'aigua d'Atenes i de Tessalònica.² D'altres països, com Portugal, Irlanda, Espanya o Itàlia han hagut de patir les mateixes pressions. Darrerament, el Tribunal de Comptes de Portugal ha assenyalat l'asimetria intrínseca dels contractes d'un PPP entre els municipis i les empreses privades; una asimetria que fa molt difícil que els ajuntaments puguin supervisar la qualitat de les inversions i avaluar-ne les repercussions financeres.³ De fet, l'experiència ens ensenya que, a llarg terme, aquesta mena de partenariats acaben sent molt més onerosos pels municipis, a banda de la degradació de la qualitat del servei i de la pèrdua de transparència democràtica.

Tenim massa proves per a creure'ns, innocentment, les promeses del sector privat de l'aigua. La llista creixent de remunicipalitzacions arreu del món ens demostra que la privatització i els PPP són insostenibles, financerament i social. També ens ensenya la dificultat d'una remunicipalització, i que municipis i ciutadans han de treballar de valent si volen recuperar els seus serveis. Però s'és cada vegada més conscient de que la gestió privada acaba resultant molt cara.

Rebutgeu la privatització i els PPP. Hi ha d'altres solucions

Per plantar cara a la insatisfacció popular amb la privatització de l'aigua, les empreses privades del sector han encarregat als seus departaments de màrqueting i comunicació noves eines propagandístiques, a fi de fer creure a la gent que un PPP és diferent d'una privatització. Però són el mateix. Un partenariat públic-privat suposa transferir a mans privades el control de la gestió del servei.

La promoció dels PPP als governs és encara molt agressiva, i els seus partidaris han tramet un argumentari que fa dels PPP un “finançament innovador” del sector de l'aigua.

Els governs locals i els polítics haurien d'ésser extremadament prudents a l'hora de considerar una privatització o un PPP. Anul·lar un contracte privat és possible, però no és gens fàcil: demana temps, coneixements tècnics i molts diners. És recomanable descartar, d'entrada, la privatització i el PPP. En comptes d'això, cal cercar assistència i acords amb altres governs municipals i operadors públics, ja que persegueixen els mateixos objectius i serveixen els mateixos valors. La cooperació intermunicipal pot generar economies d'escala. A més, aquesta mena de partenariat públic-públic sempre acaba reforçant la capacitat dels operadors per a solucionar problemes. És molt esperançador saber que, avui, les associacions d'operadors públics estatals i regionals de l'aigua estan començant a tenir un paper molt important a l'hora d'intercanviar coneixements i d'assistir-se mútuament. Els seus valors fonamentals de cooperació i de solidaritat, en comptes de competició, obren el camí a una millora progressiva del servei tot enriquint les habilitats locals, en lloc d'afeblir-les. A una escala internacional, l'Aliança Global d'Operadors d'Aigua (GWOPA, de l'anglès *Global Water Operator's Partnership Alliance*) fou creada per a fomentar el lliure intercanvi de coneixements a fi de reforçar les capacitats locals dels seus membres. El GWOPA és una de les moltes iniciatives actuals per a aplegar coneixements i projectes, amb l'objectiu d'oferir tot el suport a les estructures que volen millorar els seus serveis d'aigua.

La remunicipalització és una solució viable

Si els serveis d'aigua de la vostra localitat ja es troben privatitzats, la remunicipalització és una alternativa viable als contractes financerament i socialment insostenibles. Ho tornem a dir: la remunicipalització no és fàcil i, encara que les negociacions amb l'operador privat puguin anar bé, hi ha un seguit de punts que no haurien de ser desatesos: les qüestions tècniques com els sistemes de comptabilitat i d'informació, la transició laboral dels treballadors, la recuperació d'un fons propi de competències i la creació d'una nova cultura per als directius, tècnics, enginyers, etc. Afortunadament, els governs locals i

els ciutadans poden aprendre les valuoses lliçons de les més de 234 ciutats del Nord i del Sud que ja han remunicipalitzat amb èxit els seus serveis d'aigua. Tot indica que la remunicipalització els ha permès una millor eficàcia operacional, més inversions infraestructurals i una gestió més transparent. A més, la remunicipalització ofereix l'oportunitat de reinventar els serveis públics de l'aigua a fi de fer-los més eficaços i democràticament responsables. Permet bastir un model de gestió de l'aigua socialment just i ecològicament sostenible, per la gent d'avui i per les generacions futures.

Construïm aliances

L'experiència del moviment remunicipalitzador, com l'ha exposat aquest llibre, mostra la importància de crear aliances i de saber col·laborar entre operadors públics, càrrecs municipals, treballadors i ciutadans, no només per a poder remunicipalitzar sinó també per a millorar la gestió pública posterior. Tots els autors del present llibre han estat, d'una manera o d'una altra, molts anys compromesos amb els moviments de remunicipalització. Comparteixen ara les seves experiències directes del fenomen amb la voluntat d'ajudar tant els municipis que cerquen remunicipalitzar com els que volen defensar-se de la privatització.

França, Alemanya, Estats Units i Jakarta

La majoria de la població d'Alemanya i dels Estats Units gaudeix d'un subministrament públic de l'aigua, mentre que França és un dels pocs països del món on el subministrament privat ha estat àmpliament majoritari. Havent tingut la més llarga i més arrelada tradició de gestió privada de l'aigua, França és avui la primera línia del front de la remunicipalització. Tant Anne Le Strat, expresidenta d'*Eau de Paris* i tinent d'alcalde de París, com Christophe Lime, president de *France Eau Publique* afirmen avui que la situació francesa ha canviat, amb grans ciutats tornant a la gestió pública (París, Grenoble, Niça, Montpeller, Rennes⁴). Le Strat ens assegura que l'onada remunicipalitzadora ha estat tan important que els operadors privats es veuen avui obligats d'ésser molt persuasius a fi d'arrencar als ajuntaments la renovació del contracte, cosa que els era molt fàcil d'obtenir fa poc temps. A Niça, amb una majoria

i un govern municipals de dretes, s'ha decidit de no renovar el contracte a l'operador privat de l'aigua al 2013, fent així palès que la qüestió de l'aigua transcendeix les posicions purament ideològiques.

Les nombroses crítiques al model privat de gestió, forçaren el govern francès a adoptar normatives més estrictes als anys 90 per a incrementar la competència entre operadors i la transparència de les licitacions. Lime sosté, però, que aquesta nova regulació només ha acabat propiciant creixents retallades de costos de la part dels operadors, així com un empitjorament de la qualitat del servei als usuaris, sense que la transparència financera hagi augmentat significativament.

Mary Grant, una investigadora a *Food & Water Watch* (ONG nord-americana), afirma que la població amb subministrament públic de l'aigua va créixer un 7% entre el 2007 i el 2013 als EUA. Aquesta progressió és comparable a la de França, on la població amb subministrament públic va augmentar un 1% anual des del 2008, segons Christophe Lime. El moviment de conservació i de promoció dels serveis públics de l'aigua és ben viu als EUA, i és prou interessant adonar-se que aquest país comparteix un altre tret amb França: molts sistemes públics d'aigua han estès els seus serveis a les aglomeracions veïnes a través de les xarxes existents, i les empreses remunicipalitzades han fusionat amb les d'altres municipis a fi d'harmonitzar els serveis i la qualitat de l'aigua.

Gràcies als experiments desastrosos a ciutats com Berlin i Stuttgart, el poble alemany coneix prou bé les trampes de la privatització, i ja no accepta la cessió de la gestió de l'aigua i dels seus actius al sector privat. Ens ho explica Christa Hecht, gerent general de l'Aliança d'Associacions d'Aigua Pública (AöW, de l'alemany *Allianz der öffentlichen Wasserwirtschaft*), i els sondejos d'opinió semblen confirmar-ho, ja que el 82% dels alemanys prefereix l'aigua pública. Hecht afegeix que els coneixements i l'experiència dels enginyers i tècnics del sector públic són tant o més valuosos que els que trobem al sector privat. I això ho reconeixia, fins i tot, el Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial a les seves anàlisis del 2004, on s'afirmava que no hi havia diferències significatives entre operadors públics i operadors privats en termes d'eficàcia o d'altres indicadors de resultats.⁵ Hecht en conclou que la superioritat del sector públic de l'aigua és fa del tot evident quan es tracta de respondre a les

preocupacions socials i ecològiques tant amb la planificació d'infraestructures com amb l'establiment de les tarifes.

La remunicipalització no és només un fenomen de països desenvolupats. Jakarta, a Indonèsia, és el cas més recent i significatiu d'una victòria contra la privatització. La multinacional de l'aigua Suez va signar un contracte de privatització al 1997 que havia d'allargar-se fins al 2022. Però Suez no complí la seva obligació d'estendre i de millorar el subministrament d'aigua als habitants de la ciutat, ben al contrari. Tot fent enormes beneficis, Suez inflava les factures de l'aigua dels particulars i condemnava la municipalitat a un endeutament crònic. Nila Ardhanie i Irfan Zamzami, investigadors a l'*Amrta Institute for Water Literacy* (Java, Indonèsia) han investigat les anomalies de la privatització a Jakarta durant més de deu anys, organitzant debats públics en defensa del dret a l'aigua i per la gestió pública. Les mobilitzacions ciutadanes es consolidaren quan una associació de ciutadans presentaren una demanda civil al 2012 contra el govern municipal i els operadors privats de l'aigua, denunciant la il·legalitat de la primera privatització. Si bé aquesta estratègia necessita molt d'esforç i de recursos, va suposar un gir decisiu i una referència fonamental per als habitants, reforçant la seva posició alhora que el discurs oficial de les autoritats perdia centralitat. Sense els esforços d'aquest grup de ciutadans compromesos, la privatització a Jakarta hauria continuat i els operadors privats encara estarien enriquant-se. És ben trist que una ciutat com Jakarta hagi hagut de suportar 16 anys llargs de privatització i tots els seus contratemps per a, finalment, poder assolir l'accés universal a l'aigua. Ja era hora, doncs, que tant els seus habitants com el seu govern tinguessin aquesta nova oportunitat per a dibuixar un sistema públic socialment i ecològicament responsable. Com ens il·lustra aquest combat de Jakarta, el compromís militant dels ciutadans roman un factor decisiu a l'hora de construir una cultura genuïnament pública dels serveis de l'aigua postremunicipalització.

Raons per a remunicipalitzar

Els capítols d'aquest llibre, així com les recerques actuals sobre els 243 casos de remunicipalització arreu del món, confirmen que les raons per a

remunicipalitzar són universals. Les falses promeses de la privatització duen a la remunicipalització: resultats mediocres, infrainversió, conflictes pels costos operacionals i pels augments tarifaris, factures abusives, control difícil, absència de transparència financera, reduccions de plantilla, qualitat mediocre del servei. A Jakarta, cal destacar-ho, trobàvem tots aquest factors combinats.

Els problemes de qualitat de l'aigua estan sovint lligats a reduccions de personal i a sistemes inadequats de manteniment a càrrec d'operadors privats, creant-se així problemes de salut pública i perills pel medi ambient, com s'esdevingué als EUA i a d'altres llocs. Mary Grant ens explica com, als Estats Units, els ajuntaments remunicipalitzen, sobretot, per a garantir el control local necessari per a reduir costos i millorar el servei. La pujada dels preus acompanyada de la degradació de la qualitat de l'aigua, deguda a una manca d'inversió en la xarxa de distribució, foren experimentades per la ciutat bretona de Rennes, on un 30% de la població rebia aigua de boca de mala qualitat. Avui, a França, els operadors privats pretenen haver introduït una gran transparència als seus contractes però, a la pràctica, com afirma Lime, l'asimetria informativa és intrínseca al servei externalitzat, i els poders públics sovint tenen unes competències massa limitades per a verificar les poques informacions facilitades per l'operador privat. La pujada dels preus combinada a l'incompliment de les obligacions d'inversió també es van veure a Berlin.⁶ Christa Hecht fa observar que els governs municipals no podien ni supervisar ni influenciar els operadors privats a Alemanya. Al Sud, els augments tarifaris i els preus de connexió practicats després de la privatització a Bolívia, a l'Argentina, a l'Índia (Latur) i a Mali també feren el servei prohibitiu.⁷

Estalviant costos

El fil conductor de les remunicipalitzacions és la voluntat de garantir el control local de recursos essencials i d'estalviar costos. El canvi més evident, i més freqüent, arriba quan els ajuntaments obtenen estalvis significatius després d'haver repatriat la gestió dels serveis. Una enquesta a 18 municipalitats nord-americanes va establir que tornar a la gestió pública els havia retallat els costos un 21% (vegeu capítol 2). Una gran ciutat com Houston (2,7 milions

d'habitants) va disminuir els costos un 17%, és a dir, 2 milions de dolars anuals. Això fou possible gràcies a la millora pública de l'eficiència del servei, gràcies a la supressió de les subcontractacions i a la reducció dels costos de supervisió de les externalitzacions. Les mateixes reduccions de costos s'assoliren a Hamilton, al Canadà (1,2 milions de dolars), a Grenoble (40 milions d'euros) i a París (35 milions d'euros, des del primer balanç).⁸ Moltes vegades, aquesta mena d'estalvis públics permeten augmentar les inversions a fi de millorar la xarxa, o bé, com a París, autoritzen una reducció de la factura de l'aigua pels usuaris.

L'empresa privada tendeix a recórrer a les seves pròpies filials per a externalitzar i poder sobrefacturar els serveis. A Arenys de Munt⁹ s'adonaren que el concessionari privat havia estat facturant uns imports quatre vegades més elevats per a ampliar la xarxa municipal que el que va costar fer-ho a l'ajuntament després. Alguns ajuntaments alemanys també han entès que es poden obtenir tarifes més competitives contractant operadors locals, alhora que s'ajuda el teixit econòmic regional.

L'experiència de la província de Buenos Aires,¹⁰ i dels seus 2,5 milions d'habitants, és certament espectacular. La flamant empresa pública ABSA col·laborà amb la cooperativa de treballadors *5 de Septiembre SA* per a millorar la gestió del servei. Junts, foren capaços de restablir el servei d'aigua potable i de fer funcionar les plantes d'aigües residuals. S'acabà assolint una reducció del 75% dels costos tècnics en comparació amb l'etapa de gestió privada.

A Jakarta, l'Institut Amrta calcula que la companyia pública de l'aigua PAM Jaya podria reduir els costos operacionals un 29% després de la remunicipalització.

Remunicipalitzar comporta d'altres avantatges, inherents a la gestió pública, com la cooperació entre departaments municipals a fi de racionalitzar l'administració pública i de compartir equipaments. Per exemple, el departament de l'aigua i el del transport poden col·laborar per a fer coincidir les reparacions de la via pública amb les obres de renovació de les xarxes d'aigua i clavegueram, estalviant-se haver de pavimentar dues vegades els mateixos carrers. Aquesta mena de col·laboracions interdepartamentals autoritza un ús més racional dels recursos.

Inversió

Les reduccions de costos operacionals tant poden ser redistribuïdes per a incrementar, als països del Sud, l'accés a l'aigua i el sanejament, com per a adaptar les infraestructures a normatives ambientals més estrictes, als països del Nord. Vet aquí una diferència fonamental respecte a la gestió privada, on les reduccions de costos es tradueixen, generalment, en dividendes pels accionistes. Al 2014, El Tribunal de Comptes francès, amb dos informes avaluadors sobre *Eau de Paris*, indicava que la gestió pública havia permès una reducció del preu d'aigua, tot mantenint un alt nivell d'inversions (vegeu l'entrevista d'Anne Le Strat). Algunes demarcacions argentines, amb el suport de l'estat, com Buenos Aires o Santa Fe, han pogut despegar ambiciosos programes d'inversió per a expandir el servei postremunicipalització, tot mantenint els preus de l'aigua a uns nivells assequibles. De la mateixa manera, després de la remunicipalització, els estats respectius també han destinat importants inversions a La Paz i El Alto, a Bolívia, i a Dar es Salaam,¹¹ a Tanzània, amb l'objectiu d'estendre el servei d'aigua a una població desatesa. Totes aquestes ciutats ens ensenyen que l'implicació dels poders públics és decisiva a l'hora d'assolir fins socials ambiciosos, com l'accés universal a l'aigua o un sanejament adequat.

Obstacles i noves amenaces

Gairebé tots els casos presentats ens parlen de dificultats, sobretot a les ciutats on s'ha anul·lat un contracte de cessió abans d'hora, i on el conflicte entre l'ajuntament i l'operador privat desemboca sovint en un procés judicial. Tant el dret mercantil com les legislacions nacionals protegeixen bé les empreses privades contra una anul·lació de contracte. Generalment, el procés de remunicipalització és més plàcid si es tracta d'una no renovació de contracte arribat a expiració. Els ajuntaments francesos acostumen a esperar la fi del contracte per a no pagar indemnitzacions, i mentrestant tenen temps per a dissenyar el nou model públic del servei. Molts municipis han d'afrontar incompliments greus de les obligacions contractuals de la part de l'empresa, incompliments que fan decantar, sovint, els ajuntaments cap a la remunicipalització. Tanmateix,

resulta molt difícil de demostrar aquesta mena de violacions, i dur el cas als tribunals exigeix molt de temps i molts honoraris.

A més, el capítol que examina els mecanismes d'arbitratge inversor – estat (ISDS), presents en molts tractats bilaterals d'inversió, mostra l'emergència de greus amenaces per a la remunicipalització. L'ISDS autoritza l'inversor a dur els estats als tribunals internacionals d'arbitratge, un recurs cada vegada més sol·licitat per les empreses a fi de fer créixer les indemnitzacions. Això no només minva la llibertat d'acció de les polítiques municipals a favor de la remunicipalització, sinó que també afebleix la democràcia.

La remunicipalització també pot ser possible mitjançant el rescat de parts i accions de les empreses privades. Berlin és el clar exemple d'aquesta mena d'oneroses operacions: 1.300 milions d'euros. Així mateix, l'estat de Selangor, a Malàisia, va haver de pagar més de 1.900 milions d'euros¹² pel rescat d'accions de quatre concessionàries privades. En aquests casos, els governs locals s'estalvien batalles legals, però es veuen obligats a carregar els contribuents amb impostos suplementaris, durant dècades, per a tornar els crèdits que permeten la compra de les accions. A través dels seus rebuts de l'aigua, els ciutadans de Berlin ja van pagar prou car els serveis, els actius i els grans beneficis dels operadors durant l'època de la privatització. Ara hauran de tornar a pagar pels deutes del govern municipal després de la remunicipalització. En aquestes circumstàncies, malgrat el canvi de propietat del servei, els operadors públics poden veure's forçats a romandre sota una lògica lucrativa, sense massa espai per a la contrucció d'un servei públic amb una nova cultura i d'altres valors. L'onerós rescat d'accions resulta en factures de l'aigua elevades, i pot impedir que el nou operador públic pugui respondre a les seves responsabilitats socials i ambientals.

Els treballadors i la remunicipalització

Els treballadors són a la primera línia de la lluita per uns serveis públics de qualitat. La Federació Sindical Europea dels Serveis Públics (FSESP – EPSU) veu la remunicipalització com una oportunitat no només per a millorar les

condicions de treball, sinó també per a forçar una més gran integració dels treballadors en la gestió de l'operador públic, reconstruint els valors pròpils del servei públic. Actualment, els treballadors només són considerats un cost (salarial) excessiu i les reduccions de personal són ben freqüents, tant al món de l'empresa privada com a l'administració pública, sota les polítiques d'austeritat de la majoria de països europeus.

Cal reconèixer que els treballadors qualificats i compromesos són essencials per a la prestació d'un servei de qualitat. Així doncs, les condicions de treball i de seguretat haurien de ser prioritats de la nova gestió pública de l'aigua. Els treballadors han tingut un paper molt actiu en la construcció dels serveis d'aigua de la ciutat de Buenos Aires i província. Els treballadors tenen el 10% de les parts dels nous operadors públics, els quals han incrementat notablement l'oferta de formació interna. Així mateix, a la província de Buenos Aires, una estratègia molt creativa ha estat desenvolupada amb els treballadors de la cooperativa *5 de Septiembre*, que no només s'ocupa de les operacions tècniques i de la qualitat de l'aigua, sinó que també treballa amb les associacions de veïns, al servei de la ciutadania. Per la seva banda, la cooperativa de treballadors de l'operador públic AySA, a la ciutat de Buenos Aires, ha treballat amb el veïnat per a estendre l'accés a l'aigua i al sanejament als barris més modestos de l'aglomeració, arribant a connectar més de 700.000 persones.

Els operadors de l'aigua pública són innovadors

Eau de Paris ha canviat la imatge dels operadors públics. Ha demostrat que el sector públic sap innovar en polítiques socials i ambientals, i que sap construir una nova cultura democràtica. La preservació dels recursos hídrics és una de les estratègies centrals d'*Eau de Paris*, i els seus serveis han abordat seriosament el problema de la pol·lució de l'aigua. S'han desenvolupat partenariats amb els pagesos de les conques hidrogràfiques a fi d'ajudar-los a adoptar pràctiques ecològiques i a reduir l'ús de productes químics. Anne Le Strat afirma, esperançada, que la governança democràtica promou serveis de qualitat i basteix valors de servei públic. L'Observatori Parisenc de l'Aigua creà un espai per a la implicació dels parisencs en les polítiques de l'aigua. L'Observatori i d'altres

associacions ciutadanes, així com els representants dels treballadors, tenen veu i vot al consell d'*Eau de Paris*, on es prenen les decisions estratègiques de l'entitat. La disponibilitat i la transparència informatives són la condició prèvia a la gestió democràtica. Partint de diversos models, la participació ciutadana a la presa de decisions és també una realitat a Grenoble i a la intermunicipalitat de Lacs de l'Essone,¹³ a la regió parisenca. Malgrat un context social difícil, les ciutats bolivianes també han experimentat el control popular de les seves empreses municipals. Tot plegat ens recorda que la remunicipalització no només consisteix en un simple canvi de titularitat, sinó que es tracta, sobretot, de teixir una relació més propera amb els usuaris i de reinventar els valors de la cosa pública. El model de l'Observatori Parisenc de l'Aigua pot ésser exportat arreu del món. Quan els ciutadans entenen els beneficis d'una aigua pública, i en prenen finalment possessió, esdevenen defensors actius del sistema que han sabut construir.

Noves oportunitats per a col·laborar

Dos capítols d'aquest llibre han estat escrits per líders d'associacions estatals de l'aigua pública d'Alemanya i de França. L'Aliança d'Associacions de l'Aigua Pública (*AöW*) i *France Eau Publique* contraresten el màrqueting comunicatiu dels operadors privats, defensen els interessos dels operadors públics i promouen l'intercanvi creixent d'experiències i de coneixements, a fi d'oferir alternatives concretes als municipis. Aquesta mena d'associacions ofereixen la seva ajuda d'acord amb els valors de cooperació i de solidaritat, i lluny de l'esperit mercantil de competència, com ens ha explicat Christophe Lime. La cooperació i l'assessorament esdevenen particularment importants dins del context francès, on molts contractes privats aniran expirant aquests anys. Tant els pobles petits com les grans ciutats necessiten preparació per a decidir, amb enteniment, el seu model de gestió de l'aigua. Les associacions d'operadors públics tenen i tindran un paper clau a l'hora de solidaritzar els seus membres amb la defensa de l'interès públic.

AöW i *France Eau Publique* formen part de la xarxa europea d'aigua pública *Aqua Publica Europea*. Les associacions regionals o estatals de l'aigua pública,

així com les associacions civils, estan cada vegada més preparades per a proporcionar una ajuda efectiva a la remunicipalització. La solidaritat, la cooperació i els partenariats institucionals poden propiciar serveis d'aigua més democràtics, més integradors i més sostenibles. Els autors del capítol sobre Jakarta proposen, en aquest mateix sentit, que l'operador públic PAM estableixi un partenariat públic-públic amb operadors públics modèlics, nacionalment i internacional, a fi de rebre'n l'assistència.

Els operadors públics també podrien guanyar-hi amb l'adopció de criteris comuns d'avaluació del proveïment de servei. David McDonald, codirector de *Municipal Services Project*, afirma que els criteris inspirats pels valors de servei públic poden superar els sistemes vigents de *benchmarking*, basats en l'avaluació de resultats financers i pregonament compromesos amb l'ideologia de mercat.

Encara que el *benchmarking* dominant pugui, en principi, cercar la millora de la participació i de la transparència, la seva natura tecnocràtica i centralista en determina tot el procés. Mesurar l'èxit és essencial, però s'ha de prendre en consideració el caràcter públic dels serveis. Una proposta: l'equitat, indiferentment de la classe social, del gènere o del grup ètnic. L'equitat vol dir que tothom ha de tenir el mateix accés a uns serveis de qualitat i a uns preus assequibles, sense sacrificar-hi la seguretat, ni la salut, dels treballadors d'aquest serveis. Aquest *benchmarking* alternatiu hauria de ser el fonament de la participació dels usuaris i dels treballadors. Les associacions de l'aigua pública poden tenir un paper actiu a l'hora de repensar els criteris i la mesura de l'èxit del subministrament públic.

Mobilització popular

Molts dels èxits de la remunicipalització no haurien pas estat possibles sense la mobilització permanent de ciutadans compromesos. A Jakarta, un grup de ciutadans examinà els problemes de la privatització durant anys, malgrat haver patit sempre un accés limitat a la informació. Els berlinesos hagueren d'organitzar un referèndum només per a que els contractes privats secrets es fessin públics. Les pressions ciutadanes afebliren també les posicions pro privatització

dels governs municipals de Hamilton (Canadà), Stuttgart, Grenoble, Rennes, Montpeller, Arenys de Munt, Stockton (EUA), i Buenos Aires. El paper dels ciutadans i dels moviments socials demostra que, al capdavant, en la remunicipalització ens hi juguem molt més que un simple canvi de propietat. Remunicipalitzem per a bastir serveis públics millors, més transparents, més responsables, més eficaços i centrats en les necessitats de la gent a llarg terme. Si els ciutadans estan disposats a lluitar per la remunicipalització, i contra la privatització, ho fan perquè creuen també que el sector públic és el més ben preparat per a servir objectius socials i ecològics ambiciosos. Al contrari del sector privat, el sector públic és l'únic capaç d'abordar les problemàtiques més fonamentals, com l'accessibilitat i l'equitat dels serveis, l'adaptació al canvi climàtic, la conservació dels recursos hídrics i la protecció dels ecosistemes. Més clar que l'aigua: no ens podem permetre seguir confiant en les "solucions" del sector privat.

Consells pràctics per a ciutadans i polítics.

- ✓ *Llegiu bé el contracte per a descobrir-hi una eventual clàusula de "rescissió per conveniència". Aquesta clàusula permet de trencar l'acord abans del seu terme, sempre i quan s'hagi previngut l'operador privat amb suficient antelació. Tot i així, compteu-hi els probables costos de cancel·lació.*
- ✓ *En cas de greus incompliments del contracte per part de l'operador privat, podeu demanar la terminació legal del contracte per incompliment, que ha d'ésser dictaminada per un jutge i que no comporta compensacions a l'altra part.*
- ✓ *Comproveu si el vostre país va signar un tractat bilateral d'inversió amb el país de l'operador privat. Si és així, sigueu extremadament prudents a fi d'evitar un litigi davant un tribunal internacional d'arbitratge.*
- ✓ *Prepareu bé l'operació. Doneu-vos dos anys, com a mínim, per a examinar tots els detalls de la fi del servei privat i del (re)començament de l'empresa pública. A París, els estudis previs de la remunicipalització duraren tant com set anys.*

- ✓ *No malgasteu el vostre temps renegociant amb l'empresa privada. La ciutat de Buenos Aires es va passar sis anys amb tractacions i, al capdavant, va acabar remunicipalitzant. Jakarta malgastà quatre anys amb infructuoses negociacions. Esmerceu el temps en coses profitoses: prepareu la remunicipalització.*
- ✓ *Els sistemes d'informació són essencials per a la provisió del servei (facturació, banc de dades). Heu de fer de manera que siguin completament transferits a l'empresa pública. L'empresa privada, probablement, no col·laborarà gaire, o no tant com voldríeu, en la tramesa d'aquesta informació. L'operador privat anterior va llegar a Arenys de Munt tota la informació encriptada i illegible.*
- ✓ *La voluntat política és molt important per a l'èxit de la remunicipalització. Un ajuntament actiu i compromès és una ajuda decisiva, en la mesura també que obté el suport d'altres ajuntaments que ja bagin sabut remunicipalitzar.*
- ✓ *Impliqueu-hi els treballadors i escolteu-los, des del començament de la remunicipalització. Coneixen completament les operacions necessàries del servei i l'estat de la xarxa. Per a assolir un acord satisfactori per a tothom, cal un bon diàleg social, amb tot el personal, sobre les condicions de treball i de remuneració.*
- ✓ *Podeu estendre el diàleg social a un debat més general sobre quina mena d'empresa d'aigua pública es vol (re)construir. Demaneu-vos com es podria millorar el servei públic, com hauríeu de repensar-hi el coneixement, la participació i les necessitats tant dels treballadors com dels usuaris. El servei públic pot innovar amb la implicació dels usuaris i dels treballadors a les preses de decisions estratègiques. A més, aquest procés ajuda a definir la transparència democràtica i la responsabilitat social i ecològica de la nova empresa pública.*
- ✓ *Elaboreu criteris indicadors dels resultats del nou model públic. A banda de determinar els resultats financers i l'eficàcia operacional del servei, estudeu la manera de mesurar la seva qualitat en funció del seus graus d'equitat social i de sostenibilitat ecològica.*
- ✓ *Cerqueu, si us cal, la cooperació amb d'altres operadors públics, a fi de potenciar el servei local.*

Notes

- 1 Ezeamalu, B.. How civil society helped block secret plot by Lagos Govt., World Bank to privatise water. *Premium Times*, 19 de febrer de 2015. <http://www.premium-timesng.com/news/headlines/177109-how-civil-society-helped-block-secret-plot-by-lagos-govt-world-bank-to-privatise-water.html>
- 2 *The Press Project*.. Privatisation of Athens Water Utility ruled unconstitutional. 28 de maig de 2014. <http://www.thepressproject.net/article/62834/Privatization-of-Athens-Water-Utility-ruled-unconstitutional>
- 3 Tribunal de Contas.. Regulação de PPP no Sector das Águas (sistemas em baixa). 27 de febrer de 2014. http://www.tcontas.pt/pt/actos/rel_auditoria/2014/2s/audit-dgtc-rel003-2014-2s.shtm
- 4 Podeu consultar tots aquests casos al web *Remunicipalisation Tracker*: <http://remunicipalisation.org>
- 5 Fons Monetari Internacional. *Public-private partnerships*. Elaborat pel Departament d'Afers Fiscals, 12 de març del 2004. <http://www.imf.org/external/np/jad/2004/pjfp/eng/031204.htm>
- 6 Vegeu els casos de la província Buenos Aires i de Santa Fe al web: <http://remunicipalisation.org>. Azpiazu, D. and Castro, J. E. 2012. Aguas públicas: Buenos Aires in muddled waters. In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. and Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting Water Back into Public Hands*, p. 58-73. Amsterdam: TNI.
- 7 Consulteu el web *Remunicipalisation Tracker* per a més informació sobre els casos bolivians: http://remunicipalisation.org/#case_La%20Paz%20and%20El%20Alto; http://remunicipalisation.org/#case_Cochabamba. Also see India and Mali: http://remunicipalisation.org/#case_Latur; http://remunicipalisation.org/#case_Mali.
- 8 Pigeon, M. 2012. Une eau publique pour Paris: Symbolism and success in the heartland of private water. In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. i Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting water back into public hands*, p. 24-39. Amsterdam: TNI; Pigeon, M. 2012. Who takes the risks? Water remunicipalisation in Hamilton, Canada. In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. i Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting water back into public hands*, p. 74-89. Amsterdam: TNI.
- 9 *Remunicipalisation Tracker*: http://remunicipalisation.org/#case_Arenys%20de%20Munt
- 10 *Remunicipalisation Tracker*: http://remunicipalisation.org/#case_Buenos%20Aires%20Province
- 11 Pigeon, M. From Fiasco to DAWASCO: Remunicipalising Water Services in Dar es Salaam. In Pigeon, M., McDonald, D. A., Hoedeman, O. i Kishimoto, S. (eds.), *Remunicipalisation: Putting water back into public hands*, p. 40-57. Amsterdam: TNI, 2012.
- 12 *Remunicipalisation Tracker*: http://remunicipalisation.org/#case_Selangor%20State
- 13 *Remunicipalisation Tracker*: http://remunicipalisation.org/#case_Lacs%20de%20l%E2%80%99Essonne

Sobre les organitzacions:

El **Transnational Institute** (TNI) és un institut internacional de recerca i de suport compromès amb la contrucció d'un món més just, més democràtic i més sostenible. Durant més de quaranta anys, el TNI ha servit de nexa entre els moviments socials, els investigadors i els polítics. El TNI és el centre de coordinació de la xarxa internacional per l'aigua pública Reclaiming Public Water.

Contacte: Satoko Kishimoto, satoko@tni.org
www.tni.org

El **Multinationals Observatory** forneix, en línia, recursos i investigacions especialitzades independents sobre els impactes socials, polítics i ecològics de les multinacionals franceses, tot fent que la informació proporcionada sigui entenedora i serveixi per a l'acció política de la societat civil. El seu web és publicat per Alter-médias, associació francesa d'activistes que també anima l'agència d'informació alternativa Basta! (www.bastamag.org)

Contacte: Olivier Petitjean, opetitjean@multinationales.org
www.multinationales.org

La **Public Services International Research Unit** (PSIRU; Unitat Internacional de Recerca sobre els Serveis Públics) investiga l'impacte de la privatització i de la liberalització sobre els serveis públics, en particular els de l'aigua, de l'energia, del sanejament i de la seguretat social. Els altres temes de la seva recerca són les funcions i l'estructura dels serveis públics, les estratègies de les multinacionals i les influències, sobre els serveis públics, de les institucions financeres internacionals. La seu de la PSIRU és a la Facultat d'Economia de la Universitat de Greenwich, a Londres.

Contacte: Emanuele Lobina, e.lobina@greenwich.ac.uk
www.psiru.org

El **Municipal Services Project** (MSP) explora les diverses alternatives a la privatització als àmbits de la sanitat, l'aigua, el sanejament i l'electricitat. El MSP és un projecte interdisciplinari animat per investigadors universitaris, sindicats, ONGs, moviments socials i activistes d'arreu del món.

Contacte: mspadmin@queensu.ca
www.municipalservicesproject.org

La **Federació Sindical Europea dels Serveis Públics** (FSESP - EPSU) és la federació més gran de la Confederació Europea de Sindicats (CES - ETUC) i aplega 8 milions de treballadors del sector públic de 256 sindicats diferents. La FSESP organitza la resposta sindical pels sectors de l'energia, de l'aigua i del sanejament, de la sanitat, i de l'administració local i estatal, a tots els països de la UE i als països veïns de les seves fronteres orientals.

www.epsu.org

Enginyeria Sense Fronteres Catalunya és una associació de cooperació per al desenvolupament que treballa per garantir l'accés universal als serveis bàsics, acompanyant el canvi social i l'enfortiment de les poblacions.

<https://catalunya.isf.es>

Aigua és Vida és una plataforma catalana que agrupa organitzacions i persones a títol individual per tal d'aconseguir una gestió pública, democràtica i no mercantil de l'aigua.

www.aiguaesvida.org

Participa!

La xarxa **Reclaiming Public Water** (RPW) promou la gestió popular i democràtica a fi de fer efectiu el dret humà a l'aigua. RPW és una xarxa horitzontal i oberta que connecta activistes de la societat civil, sindicalistes, investigadors, associacions locals i operadors públics de l'aigua de tot el món.

El web **Remunicipalisation Tracker** cerca fer més visible el fenomen de la remunicipalització tot mostrant els casos de ciutats, regions i països que han sabut vèncer la privatització per a garantir l'accés a l'aigua pública a tothom. S'afegeixen nous casos i s'actualitza regularment la informació sobre els casos coneguts, gràcies al suport d'activistes de l'aigua, gestors públics de l'aigua, sindicalistes i gent compromesa amb remunicipalitzacions reixides.

www.remunicipalisation.org

La **PSIRU** du a terme el projecte “Post-New Public Management and water reform in the 21st century”, una cartografia de les remunicipalitzacions de l'aigua arreu del món. Podeu veure els resultats de l'estudi al web *www.psiru.org*. Per a més informació i per a comunicar d'altres casos de remunicipalització, envieu un correu a: *e.lobina@greenwich.ac.uk*.

Moltes ciutats, regions i països han decidit girar el full de la gestió privada de l'aigua, després de dècades patint els seus resultats mediocres i, sovint, catastròfics. La lluita per la gestió pública de l'aigua s'estén avui arreu del món, federant els pobles més diversos pel control democràtic, social i ecològic d'aquest bé tan preuat.

Aquests darrers 15 anys, a 37 països diferents, s'han registrat 235 remunicipalitzacions dels serveis d'aigua, i més de 100 milions de persones s'han beneficiat d'aquesta tendència mundial, en constant acceleració.

De Jakarta a París, d'Alemanya als Estats Units, els autors del present llibre ressegueixen aquest vast moviment a fi d'exposar-ne les més importants lliçons. Les seves investigacions demostren que la remunicipalització és condició necessària per a una gestió social i ecològica d'uns bons serveis d'aigua, avui i demà.

Aquest llibre convida els ciutadans, els treballadors i els dirigents a descobrir les experiències, les anàlisis i les millors iniciatives per a remunicipalitzar els serveis d'aigua i de sanejament. Teniu a les mans una valuosíssima eina per a bastir els projectes, i les aliances, que faran realitat el canvi vers una gestió popular i sostenible de l'aigua.

PSIRU

OBSERVATOIRE
DES MULTINATIONALES
SOCIALE, ÉCOLOGIQUE, POLITIQUE

Aigua és vida

